

B.Ə.BUDAQOV

**HEYDƏR ƏLİYEV
FENOMENİ**

2002

1013

73 (2A)

B 89

BUDAQ BUDAQOV

49296

HEYDƏR ƏLİYEV

FENOMENİ

II NƏŞR

M. F. Axundov adına
Azərbaycan Dövlət
KİTAPXANASI

MOŞRİYYAT-
POLİQRAFİYA MƏƏSSİSƏSİ

71616

Az-2
B-86

**Müəllif bu kitabın nəşrinə
xüsusi qayğı göstərmiş
Quliyev Qulu Məhəmməd oğluna
öz minnətdarlığını bildirir.**

B.Ə.BUDAQOV. HEYDƏR ƏLİYEV FENOMENİ. II nəşr.

Bakı, «İsmayıl» Nəşriyyat-Poliqrafiya Müəssisəsi, 2002 — 136 s.

Əsərdə xalq içərisindən çıxmış, xalqla yüksələrək xalqı yüksəltmiş böyük tarixi şəxsiyyət — Heydər Əliyev haqqında müəllifin mülahizələri verilir.

Bu müdrik insanın 30 ildən artıq bir zamanda Azərbaycan xalqının yalnız bu gününü deyil, gələcəyini də təmin etmək baxımından həyata keçirdiyi taleyüklü tədbirlərdən, torpaqlarımızın 20 faizini işğal etmiş, soydaşlarımızı yurd-yuvasından didərgin salmış erməni qəsbkarlarına qarşı Heydər Əliyev qüdrəti ilə apardığı mübarizədən bəhs edilir.

Kitaba müəllifin möhtərəm Prezidentə ünvanlanmış müraciət və məktubları da daxil edilmişdir.

Lisenzia AB № 022062

B 4502010000 2002
125

© "İSMAYIL" NPM, 2002
© "İSMAYIL" NPM, 2002

ÖN SÖZ

Xalqımızın böyük oğlu cənab Heydər Əliyev XX əsrin ikinci yarısından başlayaraq, Azərbaycanın həyatına fəal bir rəhbər kimi daxil olmuşdur.

1969-cu ildən başlayaraq mən bu möhtəşəm insanın keçdiyi həyat yolunu izləmiş, onun əsas məqamlarını yadda saxlamış və qazandığı uğurları üçün qürur hissi keçirmişəm.

Möhtərəm Heydər Əliyev çoxşaxəli və məqsədyönlü fəaliyyəti ilə ilk növbədə Azərbaycanın iqtisadiyyatını inkişaf etdirmiş, respublikamızı öz hüdudlarından kənarında tanıtmış, beynəlxalq miqyasa çıxarmışdır.

Heydər Əliyev uzaqgörənliyi, qətiyyəti və cəsarəti, geniş dünyagörüşü ilə bir dövlət başçısı, bacarıqlı siyasətçi və diplomat kimi bütün dünyada böyük nüfuz qazanmışdır.

Cənab Heydər Əliyevin gördüyü işlərə dayaq olmaq, onun daxili və xarici siyasətini müdafiə və təbliğ etmək biz yaradıcı ziyalıların şərəfli vəzifəsi olmuşdur.

Xalq arasında çıxışlar etmək, öz publisistik yazılarımızla müəyyən problemlərə açıqlıq gətirmək və diqqəti mühüm məqamlara yönəltməklə, həm hörmətli Prezidentimizin yeritdiyi daxili və xarici siyasəti dəstəkləmiş, həm də müstəqil demokratik dövlətimizi müdafiə etməyə çalışmışıq.

"Heydər Əliyev fenomeni" əsərinin bu nəşrinə möhtərəm Prezidentimizə həsr olunmuş daha bir neçə yazı əlavə edilmişdir.

İndi söz hörmətli oxucularındır.

I. HEYDƏR ƏLİYEV BÖYÜK TARİXİ ŞƏXSİYYƏTDİR

HEYDƏR ƏLİYEV FENOMENİ

Möhtərəm Prezidentimiz cənab Heydər Əliyevin həyat yolunu şərti olaraq yeddi mərhələyə ayırmaq mümkündür: I. 1923-1944-cü illər; II. 1944-1969-cu illər; III. 1969-1981-ci illər; IV. 1982-1987-ci illər; V. 1987-1990-cı illər; VI. 1990-1993-cü illər; VII. 1993-cü və sonrakı illər.

Azərbaycanın 1920-1992-ci illərdə siyasi və iqtisadi inkişafı Azərbaycan KP MK Birinci katiblərinin rəhbərliyi ilə sıx sürətdə bağlıdır. Bu baxımdan cənab Heydər Əliyevin son yarım əsrin 30 ildən artıq bir dövrdə fəaliyyəti ölkəmizin tarixidir.

Heydər Əliyev həyatının bütün mərhələlərində dünyagörüşünü genişləndirmiş, təfəkkür tərzini dərinləşdirmiş, iş təcrübəsini püxtələşdirmiş, yaddaşını cilalamış və həyatının yeni mərhələsində özünü uçuş platformasında möhkəm dayanmaq üçün hazırlamışdır. Onun həyatının I mərhələsi yeni istedadın meydana çıxması ilə səciyyələnir. II mərhələ Sovetlərin qapalı aləminə — DTK-ya, III mərhələ Respublikamızın iqtisadiyyatını sovet inkişaf xüsusiyyətlərini saxlamaq şərti ilə təşkil və inkişaf etdirməyə; IV mərhələ keçmiş SSRİ-nin çoxmillətli xalqını, geniş ərazisi və mürəkkəb təsərrüfatı olan ölkənin öncüllər sırasına çıxarmağa həsr edildi. V mərhələdə o, itirilən illərin ömrünü yaşadı; VI mərhələ doğma diyara dönməkdən, VII mərhələ isə qayıdırdan başladı.

VII mərhələ cənab Heydər Əliyevin həyatında önəmli yer tutur. Bu mərhələ xalqın rifahını yaxşılaşdırmaq məqsədilə respublikanın xalq təsərrüfatını inkişaf etdirmək, yeni ictimai-siyasi quruluş əsasında yaranan, lakin dərin iqtisadi böhran içində çırpınan, ədalətsiz müharibə məngənəsində sıxılan və dünyada təklənən bir dövlətə, hərc-mərclik dünyasında qanına qəltan olan bir ölkəyə — Azərbaycan Respublikasına başçılıq etmək, onu parçalanmadan qoruyaraq ayağa qaldırmaq üçün vəziyyətdən çıxış yolları axtarmaq, yeni fikirlər irəli sürmək və bütün məqamlarda xalqa arxalanmaqdan ibarət olmuşdur. Bu mərhə-

lə cənab Heydər Əliyevdə yeni tefəkkür tərzini, yeni iş üsulu, səbr, dərin idrak, fikrindən dönməzlik, mürəkkəb, çoxşaxəli iş prosesində səhv etməmək verdişini möhkəmlətməklə səciyyələnir.

Cənab Heydər Əliyevə xas olan müdriklik onun ən çətin və mürəkkəb vəziyyətdən çıxış yolu tapmasını şərtləndirmişdir. 1993-cü ilə qədər ümitsizlik şəraitindən çıxış yolu görməyən xalqın ümidgahı gəldi və ölkəmizin bütövlüyü üçün təhlükə qısa müddətdə aradan qaldırıldı, əmin-amanlıq və sabitlik yarandı.

DTK-da işlədiyi illərdə (1944-1969) cənab H.Ə.Əliyev tam dərk etmişdi ki, SSRİ-nin dövlət strukturu ilə Hitler Almaniyaşının faşist dövlət quruluşu eyni özlü əsasında bərqərar olmuşdur. Bu dövlətlərin hər birinin başında bir despot dururdu, onların hər birinin hakim partiyası var idi, onların hər birinin dayağı ancaq qorxu, vahimə, həbsxanalar, kütləvi qətlər olmuşdur.

Cənab Heydər Əliyev 1969-1982-ci illərdə Azərbaycan KP MK-nın Birinci katibi vəzifəsində çalışarkən inandı ki, keçmiş SSRİ məkanında vəzifəli şəxsin iş keyfiyyəti mövcud dövlətçilik qanunları normasını gözləmək şərti ilə onun məsuliyyət hissindən, iş qabiliyyətindən, işgüzarlığı və vətənpərvərliyindən asılıdır. O, iş prosesində əmin oldu ki, vəzifə rəhbəri yox, rəhbər vəzifəni şöhrətləndirir, şərəfləndirir. Heydər Əliyev fəaliyyətinin III mərhələsində hegemon kommunist idarəsi şəraitində respublikanı gerilikdən yüksəlişə apardı.

Heydər Əliyev Kremlin zirvəsində dayanarkən (1982-1987) işgüzarlığının ən məhsuldar dövrünü bütün SSRİ həyatına sərf etməkdən çəkinmədi. O, həmin illərdə partiyanın və dövlətin tapşırıqlarını yerinə yetirməliyi. Deməli, yüksək vəzifə tutan şəxs paralel uzanan iki körpünü eyni vaxtda uğurla keçməli idi.

Cənab Heydər Əliyevin 1993-cü ildən sonrakı illərdə fəaliyyətinin əsasını dünya sivilizasiyasının ən ali bəhrəsi olan demokratik quruluşu həyata keçirmək vəzifəsi təşkil edir. Deməli, Heydər Əliyev özünün bir Prezident kimi fəaliyyəti dövründə daxili və xarici siyasətdə bəşəriyyətin demokratik inkişaf istiqamətində dövlətçilikdə qazandığı ali insani keyfiyyətləri — demokratik prinsipləri əldə rəhbər tutmuşdur. Bu, Heydər Əliyev üçün çox çətin idi, ona görə ki, o, Kommunist Partiyasının yetirməsi idi. Onun ideyası, həyata inamı və əmək fəaliyyəti Sovet dövlətinin xəmiri ilə yoğrulmuşdu. Lakin cənab Heydər Əliyevin geniş dünyagörüşü, dərin tefəkkürü, ən mürəkkəb situasiyalardan çıxış yolu tapmaq qabiliyyəti və ən əsası, kapitalist dünyasının

daxili quruluşunu, onun iş prinsiplərini tam aydınlığı ilə görmək məharəti var idi. Bu səbəbdən də cənab Heydər Əliyevin həyatının VII mərhələsindəki xalqa rəhbərlik prinsipləri sosialist və kapitalist dünyalarının mütərəqqi qaynaqlarından bəhrələnir.

Cənab Heydər Əliyev Azərbaycan Respublikasına bir Prezident kimi rəhbərliyi dövründə kommunistlərin praktiki rəhbərlik iş üsulunu tam kenara qoymamış, kapitalist dünyasında isə ölkəyə və xalqa başçılıq etməyin ən önəmli cəhətlərini əsas götürmüşdür.

Beləliklə, cənab Heydər Əliyev XX əsrin ikinci yarısında dünyada mövcud olmuş iki güclü ictimai-siyasi formasiyanın — sosializmin və kapitalizmin qovuşağında yetişmiş fenomenal şəxsiyyətdir.

İmperialist dünyasının super dövlətləri qüdrətli iqtisadiyyata və hərbi gücə arxalanaraq Yer kürəsində hökmranlıq edirlər. Şübhəsiz ki, belə halda Azərbaycan Respublikası məntiqi ardıcılıqla inkişaf edərək hər hansı bir super dövlətin himayəsinə sığınmalı və ondan havadarlıq gözləməli idi. Beynəlxalq miqyaslı iqtisadi qüdrət və onunla bağlı beynəlxalq siyasət bəşəriyyətin hərəkət istiqamətini müəyyənləşdirir və onun tənzimlənməsini təmin edir.

Planetimizin super dövlətləri içərisində bəşəriyyətin ən başlıca inkişaf istiqamətlərini tənzim etməkdə özünü tam hüquqlu sayan dövlət ABŞ-dır. Dünyanın ikinci güclü dövləti olmuş SSRİ dağıldıqdan sonra ABŞ dünyanın hələlik yeganə son söz deyən dövlətidir. Azərbaycan Respublikası da bu dövlətin bizə göstərəcəyi köməyə söykənir. Atalar demişkən, yeməkdənsə, ümid yaxşıdır. Biz azərbaycanlılar üçün bu ümidin icra həddi də yaxın olmalıdır.

I mərhələ (1923-1944). Cənab Heydər Əliyev uşaqlıq və gənclik illərində yaşdılar arasında düşüncə dairəsinin genişliyi, məntiqi təfəkkürü və hazırcavablığı ilə seçildi. Firdovsinin "Şahnamə" əsərində olan qəhrəmanların (Rüstəm Zalin, Səyavuşun) rəsmlərini yaratmağı xoşlayır, özfəaliyyət dram dərnəklərində qəhrəmanların rolunda çıxış etməyi sevir, uşaqlarla oynayarkən "kim mənimlədir?" — deyirdi. Özünü təmkinli apardığı üçün onu general adlandırdılar. Yuxarı sinifdə oxuyarkən onun "Mən Azərbaycan KP MK-nın Birinci katibi olacağam" sözləri cənab Heydər Əliyevin işıqlı gələcəyindən xəbər verirdi.

II mərhələ (1944-1969). Cənab Heydər Əliyev Azərbaycan SSR Dövlət Təhlükəsizliyi Komitəsində işləyərək iş prosesində böyük vətənpərvərlik və uzaqqörənlik ruhunda atdığı addımları, yeritdiyi kadr

siyasəti, bir qrup azərbaycanlı ziyalını həbs cəzasından azad etməsi və s. böyük əhəmiyyət kəsb edir. Cənab Heydər Əliyevin son altı il ərzində etdiyi çıxışlarda, məruzələrdə cəsarətli işgüzar addımları haqqında açıqlamaları gələcək tədqiqatçılar üçün aparıcı mövzulardır.

III mərhələ (1969-1981). Heydər Əliyev Azərbaycan KP MK-nın Birinci katibi seçildikdən (1969-cu ilin iyun ayı) sonra bir sıra mühüm tədbirlər həyata keçirmişdir. Bu tədbirlər 1969-1982-ci illərdə Azərbaycan Respublikasının təsərrüfat və mədəni həyatında tələyüklü dəyişikliklərə səbəb olmuşdur.

H.Ə.Əliyev respublikada yaranmış intizamsızlığın, özbaşınalığın, rüşvətçorluğun, dövlət əmlakının açıq-aşkar mənimsənilməsinin qarşısını almaq məqsədilə Respublika daxilində əmək intizamı, partiya və dövlət qarşısında ciddi məsuliyyət mühiti yaratmışdı. O dövrün həyati tələbi olan özgə əməyi ilə yaşayanlara qarşı mübarizənin özülünü qoymuşdu. Deməli, H.Ə.Əliyevin ilkin uğuru Respublika əhalisi arasında olan xəstə psixologiyayı sağlam psixologiya ilə əvəz etməsi idi.

Təbii və əmək ehtiyatları, sənaye və kənd təsərrüfatı potensialına malik Azərbaycan Respublikasını keçmiş SSRİ-nin müttəfiq respublikaları arasında xalq təsərrüfatının bütün göstəricilərinə görə ön sıraya çıxarmaq üçün xalq təsərrüfatının bütün sahələrində çalışan zəhmətkeşlərin düşüncə və diqqətini bir istiqamətə yönəltmək vacib idi. Hansı nazirlik və ya təşkilat xalq təsərrüfatının hansı bir sahəsi üçün məsuliyyət daşıyırdısa, onun fəaliyyətini həmin sahələrin yüksəlişinə yönəltmək bacarığı bəhrəsini verirdi. Bu məqsədlə respublikada kənd təsərrüfatının aparıcı sahələrinin (pambıqçılıq, taxılçılıq, çayçılıq, tütünçülük və s.) inkişafını təmin etmək üçün bütün xalq səfərbər edildi.

Respublikada kənd təsərrüfatı istiqamətlərindən birini — üzümçülüğü inkişaf etdirmək və bu sahədə keçmiş SSRİ miqyasında ön sıraya çıxarmaq üçün H.Ə.Əliyev bütün bilik və bacarığından istifadə edərək ildə iki milyon ton üzüm istehsalına nail olmuşdu.

Azərbaycanda maldarlığın inkişaf etdirilməsi məqsədilə dünyanın qabaqcıl üsullarından istifadə edilərək ot və süd üzrə məhsuldarlığın faizi dəfələrlə yüksəldilmişdi.

Sənayenin sürətli inkişafını təmin etmək üçün ilk növbədə köhnə sənaye avadanlığını yenisi ilə əvəz etmək, müasir tələblərə cavab verən yeni sənaye obyektləri tikmək lazım idi.

H.Ə.Əliyevin həyata keçirdiyi tədbirlər artıq Azərbaycan miqyasına sığmırdı. O, Azərbaycan SSR-də İttifaq əhəmiyyətli tədbirlərin keçirilməsini planlaşdırdı. Onlardan biri də həmin illərdə SSRİ-də yayılmış alkoqolizmə və narkomaniyaya qarşı mübarizə aparmaq üçün təbliğatın genişləndirilməsi yollarının müəyyən edilməsi idi. İttifaq miqyaslı bu forumda Sov.İKP-nin, MK-nın məsul işçiləri iştirak edirdilər.

Azərbaycanda "Böyük Oktyabr sosialist inqilabı, Asiya, Afrika və Cənubi Amerikada kommunist hərəkatının rolu" mövzusunda Beynəlxalq toplantı keçirildi. Bu toplantıda cənab H.Ə.Əliyevin məruzəsi kommunist təşkilatları tərəfindən bəyənilmiş və mətni ispan, ingilis və digər dillərə tərcümə edilmişdi.

Bütün bunların nəticəsidir ki, Azərbaycanın adı 1970-ci illərdən başlayaraq SSRİ miqyasında, 1975-1977-ci illərdən isə dünyada daha geniş tanınmağa başlamışdı.

Azərbaycan KP MK-nın İttifaq miqyasında apardığı tədbirlər və bu sahədə qazanılmış uğurlar respublikanın adını qaldırmaqla yanaşı, cənab H.Ə.Əliyevin də adını yüksəltdir, yolunu Kremlə yönəldirdi.

Respublikanın paytaxtında və digər yaşayış məntəqələrində yaşayış binalarının, mədəni-maarif müəssisələrinin tikintisi genişləndirilmiş, respublika tikinti meydanına çevrilmişdi. Bu gün bir çox yaşayış məntəqəsində tikilmiş klub və mədəniyyət sarayları, inzibati idarə binaları, idman sarayları, mədəni-maarif binaları və s. həmin illərin yadigarıdır.

Bakı şəhərinin gözəlləşdirilməsi üçün şəhərin küçələri, yolları genişləndirilmiş, asfalt döşənmiş, nəqliyyatın işini yaxşılaşdırmaq məqsədilə körpülər tikilmiş, şəhərdaxili və şəhəratrafi ərazilər yaşıllaşdırılmışdı.

Sənayenin və kənd təsərrüfatının yüksələn xətlə inkişafı yeni iş yerlərinin açılmasına və xalqın həyat səviyyəsinin yüksəlməsinə imkan verdi.

Azərbaycan Respublikasında bir sıra yeni zavodlar tikilib istifadəyə verildi (Kondisioner zavodu, Dərin quyu özülləri zavodu, Yeni Nef-tayırma zavodu və s.). Qısa müddətdə 200-dən artıq yeni zavod və fabrikinin inşası edildi.

Sovet ordusunda xidmət edən azərbaycanlı zabitlərinin sayının

azalmasını nəzərə alan cənab Heydər Əliyev C.Naxçıvanski adına hərbi məktəbin açılmasını təmin etdi. Bu məktəbdə təhsil almış müdávimlər Qarabağ müharibəsində torpaqlarımızın qorunmasında mühüm rol oynadılar.

Partiya və dövlət kadrlarının fəaliyyətinin təhlili və nöqsanlara qarşı tədbirlərin müəyyənləşdirilməsi işində Lenin adına sarayda keçirilən partiya toplantıları mühüm rol oynayırdı. Sarayda yaxşı işlər qiymətləndirilir, neqativ hallar ciddi tənqid edilir və nöqsanların aradan qaldırılması üçün tədbirlər müəyyən olunurdu. Saray respublika miqyaslı tərbiyə ocağı idi. Bu tədbirlər Azərbaycanın uğurlarının təbliğində də əvəzsiz rol oynayırdı.

Azərbaycanda elm, mədəniyyət və incəsənətin yüksəlişini təmin etmək üçün bir sıra kordinal işlər görülməklə yanaşı, həmin sahələrdə ön cərgədə gedənlər orden və medallarla təltif edilir, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı kimi yüksək ada layiq görülür, yubileylər keçirilir. Yüksək intellektual səviyyəyə malik olan yaradıcı insanın daha da səmərəli işləməsinə ciddi zəmin yaradılırdı.

H.Ə.Əliyev işə başladığı aylardan tikintisi gecikdirilən Respublika əhəmiyyətli obyektlərin (Respublika sarayı, Bakı metropoliteninin bir neçə stansiyası, Bakıya ikinci su kəmərinin çəkilməsi, Meyvə-tərəvəz anbarı və s.) istifadəyə verilməsi məqsədilə Azərbaycan KP MK Büro üzvlərini həmin obyektlərə təhkim etmiş, qısa müddətdə onların başa çatdırılmasına nail olmuşdu.

Cənab Heydər Əliyev Azərbaycan KP MK-nın Birinci katibi işləyərkən respublika alimləri ilə görüşür, onlara hər cür qayğı göstərir və tədqiqat işlərinin elmi əsaslarla ümumiləşdirilməsini, tariximizi dərin-dən tədqiq etməyi məsləhət görürdü.

IV mərhələ (1982-1987). Cənab Heydər Əliyev keçmiş SSRİ Nazirlər Soveti sədrinin Birinci müavini vəzifəsində çalışarkən onunla birgə işləyən nazirlər, rəhbər işçilər arasında öz şəxsiyyəti, təşkilatçılıq qabiliyyəti, işgüzarlığı, təşəbbüskarlığı, iş intizamı, tələbkərliliyi ilə böyük nüfuz qazanmışdı. O, Sov.İKP MK Siyasi bürosu üzvləri içərisində sayılıb-seçilən öndər bir şəxsiyyətə çevrilmişdi.

Cənab Heydər Əliyevin Moskvada apardığı çoxşaxəli titanik fəaliyyəti öz tədqiqatçısını gözləyir. Onun fəaliyyətinin Moskva dövrü ölkə miqyasında xalqımıza başucalığı gətirmişdir.

V mərhələ (1987-1990). Cənab Heydər Əliyev 1988-1993-cü illər ərzində Azərbaycan Respublikasında baş verən hadisələri diqqətlə izləmiş və yaranmış duyğun nöqtələrindən çıxışı yollarını müəyyən etmişdi. Onun bu hazırlığı 1993-cü ildən başlayaraq Azərbaycan Respublikasında yaranmış və təcili həllini gözləyən problemlərin aradan qaldırılması işini xeyli asanlaşdırdı.

VI mərhələ (1990-1993). Bu mərhələ cənab Heydər Əliyevin Naxçıvan MR-də fəaliyyəti, Kommunist Partiyasının üzvlüyü biletindən və Sovet quruluşundan imtina etməsi, yeni Demokratik Azərbaycanın qurulması, onun dövlətçilik atributlarının — gerbinin və bayrağının qəbul olunması; Naxçıvan MR-də yaranmış quldur dəstələrinə qarşı uğurlu mübarizə aparılmasında tarixən igidlik göstərmiş Naxçıvan şəhər əhalisinin, nehrəmlilərin, cəhrillilərin fəal köməyi ilə Naxçıvanda dövlətçiliyin qorunması, cənab Heydər Əliyevin nehrəmlilər tərəfindən Naxçıvan MR-in, Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin deputatı seçilməsi və nəhayət, Respublikanın Ali Sovetinin Sədri seçilməsi ilə səciyyəlidir.

Respublika Ali Sovetinin sessiyasında cənab Heydər Əliyevin məqsədyönlü çıxışı, ona olan münasibətlərin müsbət və mənfi yönümü xalqın Heydər Əliyevə olan məhəbbətinin kütləvi şəkildə özünü büruzə verməsinə yardımçı oldu.

Heydər Əliyev fəaliyyətinin Naxçıvan dövrü Azərbaycan Respublikası miqyasında qarşısına çıxacaq, həlli böyük iradə və qətiyyət tələb edəcək problemlərin həlli istiqamətində məktəb oldu.

VII mərhələ (1993-cü və sonrakı illər). Cənab Heydər Əliyev 1993-cü ilin iyun ayında ikinci dəfə Respublikaya rəhbərliyə gəldi. O, Azərbaycanda baş verə biləcək vətəndaş müharibəsinin qarşısını almaq üçün bir sıra ciddi tədbirlər gördü. Nəticədə Azərbaycan parçalanmaqdan xilas oldu, Respublikadakı quldur yuvaları ləğv edildi, ölkədə əmin-amanlıq yaranmağa başladı.

XX əsrin ilk illərindən başlayaraq məkrli erməni qonşumuzun təşkilatlanmağa başlaması, "Böyük Ermənistan" yaratmaq siyasətinin həyata keçirilməsi üçün Daşnak, Qnçaq, Asala və başqa mürtəce erməni təşkilatlarının və dünyada erməni lobbisinin yaranması Azərbaycanın ərazi bütövlüyü üçün təhlükə idi. Bu təhlükə mahiyyət etibarilə Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsinin işğalı ilə nəticələndi. 1996-cı ilin Lissabon sammitində cənab Heydər Əliyevin atdığı siyasi addım dünya diplomatiyasında mühüm yer tutur. Lissabon sammitində

H.Ə.Əliyev şahmat taxtasında şaha, T.Petrosyan isə məğlub olmuş piyadaya çevrildi.

İstanbul sammiti də cənab Heydər Əliyevin diplomatiya istedadının tənənesi oldu.

Cənab Heydər Əliyevin İstanbul sammitində Cənubi Qafqazın Rusiya hərbi bazalarından azad edilməsi haqqında təklifi Beynəlxalq miqyasda yaxşı qarşılanmış, ABŞ-ın rəsmi dairələri Prezident Heydər Əliyevlə həmrəy olduqlarını açıqlamışdılar.

Ermənistanın təcavüzkar olduğunu sübut etmək üçün Heydər Əliyev dünyanın ABŞ, İngiltərə, Almaniya, Fransa, Rusiya, Çin və onlarla digər ölkələrinə səfərlər etmiş, dünya dövlətləri əsl həqiqəti dərk edərək, Respublikamıza etibarlı münasibət bəsləməyə başlamışlar.

Bununla əlaqədar olaraq cənab H.Ə.Əliyev xaricilərin Azərbaycan Respublikasına sərmayə qoymasını tam təmin etmişdir.

H.Ə.Əliyevin xarici siyasəti çoxşaxəli, çoxistiqamətli və hərtərəfli düşünülmüş komponentlərdən ibarət olduğundan onun nəzərdə tutduğu və həyata keçirdiyi tədbirlər əsasən özünü doğrultmuş və dövlətimizin beynəlxalq mövqeyinin möhkəmlənməsini təmin etmişdir. Buna misal olaraq Rusiya-Azərbaycan, ABŞ-Azərbaycan, Gürcüstan-Azərbaycan və bir çox başqa beynəlxalq əlaqələri yada salmaq kifayətdir.

Əlikram Hübətovun yaratdığı oyuncaq "Talış-Muğan Respublikası" xalqın gücü ilə devrildi. Bu qondarma "respublika"nın yığılması da Heydər Əliyevin Azərbaycanın cənub-şərq bölgəsində yaşayan əhaliyə, o cümlədən ziyalılara müraciət etməsi sayəsində mümkün oldu.

Qarabağ probleminin sülh yolu ilə həll edilməsinə, eləcə də işğal olunmuş torpaqlarımızın geri qaytarılmasına nail olmaq, dünya dövlətləri başçılılarına Ermənistanın təcavüzkar olduğunu sübut etmək, ölkəmizin iqtisadi potensialını artırmaq, bu yolla keçid dövründə yaranmış dərin iqtisadi böhrandan çıxmaq, nizami ordu yaratmaq, xarici investitorların Azərbaycana sərmayə qoyuluşunun həcmi artırmaq məqsədilə cənab Heydər Əliyev 1994-cü ildə Ermənistanla Azərbaycan arasında atəşkəse nail oldu. Bu atəşkəsin Azərbaycan xalqının genofondu qorunması üçün mühüm addım olduğu bir an da unudulmamalıdır.

Ölkəmizdə ölüm hökmünün ləğv edilməsi, xalqı mənəvi deqradasiyaya uğradan qumarxanaların, o cümlədən kazinoaların ləğvi cənab H.Əliyevin həyata keçirdiyi mühüm humanist tədbirlərdəndir.

Heydər Əliyevin gücü xalqın ona inamında, onun xalqla vəhdətindədir. Ölkənin üstünü qara buludlar alarkən (dövlət çevrilişi real-

laşarq ölkənin astanasını kəsərkən) Heydər Əliyevin xalqa müraciət edərək bu təhlükənin qısa bir müddətdə qarşısını alması buna ən tutarlı sübutdur. El gücü sel gücünə çevrilmiş, xalq ağılsız dövlət çevrilişinə cəhd edən "sərkərdələri" süpürüb atmışdır.

Xalq Heydər Əliyevə arxa olduğu kimi, cənab Heydər Əliyev də xalqa arxadır. Əgər bu belə olmasaydı, 1993-cü ildə xalq Heydər Əliyevi ikinci dəfə Azərbaycan Respublikasına rəhbərliyə dəvət etməzdi. Odur ki, Heydər Əliyev xalqın ən ümidli şəxsiyyəti, düşünən beyni, düzgün yol göstərəni, müdrik bələdçisidir. Heydər Əliyev fenomeni dünya miqyasında ağıllı, təfəkkürlü diplomat, beynəlxalq hüququn bilicisi, global miqyasda proqnoz simvoludur. Cənab H.Əliyevin ən mürəkkəb situasiyaları təhlil etmək, ondan düzgün nəticə çıxarmaq və ən düzgün çıxış yolu tapmaq qabiliyyəti əvəzsizdir. Bu mənada Heydər Əliyev Azərbaycan xalqının biokompasıdır.

Cənab Heydər Əliyevin çıxışları və yazdıqları müdriklərə xas olan səviyyədə ümumiləşdirilmiş sanballı fikirlərdir və dərin mahiyyət daşıyır. Bütün bunlar cənab Heydər Əliyevi əsrimizin ən böyük dövlət başçıları, filosofları, siyasətçiləri, sosioloqları və diplomatları sırasına çıxarmışdır.

Möhtərəm Heydər Əliyevin son 7-8 il ərzində dövlət səviyyəsində fəaliyyəti Azərbaycan tarixində önəmli yer tutur. Heydər Əliyevin əsərləri millətin və xalqın tükənməz fikir xəzinəsidir, tarixdir, mənəvi məxəzidir. Fitri istedadı, fenomenal yaddaşa, məhsuldar iş bacarığına və fəvqəladə işgüzarlıq qabiliyyətinə malik olan bu şəxsiyyətin yazdıqları əsərlər Azərbaycanın bir əsrlik tərcümeyi-haldır, onun həyatını real əks etdirən güzgüdür.

Heydər Əliyevin gördüyü işlərin çoxçalarlılığı, məzmun tutumu onun tükənməz enerji mənbəyinin nəticəsidir. Prezidentin bir iş günündə gördüyü işlərin cəmi ağılasığmaz dərəcədə zəngin və əhəmiyyətliyədir. Ona görə cənab Heydər Əliyevin bu illər ərzində fəaliyyətini ümumiləşdirmək, onları təhlil etmək tədqiqatçılar üçün zəngin mənbədir.

İşğal edilmiş torpaqlarımızın geri qaytarılması üçün mövcud olan iki yoldan (müharibə və ya sülh) biri — sülh seçildiyindən (bu problemin həlli yolunu cənab H.Ə.Əliyev 1999-cu ilin dekabr ayında bir qrup yazıçı ilə görüşündə daha aydın açıqladı) bu problemin həlli

ATƏT təşkilatı vasitəsilə hazırlanıb həyata keçirilməlidir.

Son beş il ərzində ATƏT-in rəsmi nümayəndələri ilə Bakıda keçirilən görüşlərində möhtərəm Prezidentimiz onların bu məsələnin həllində göstərdiyi passiv fəaliyyətin səbəblərini ortaya çıxarmaqla bir daha özünün qüdrətli dövlət başçısı olduğunu göstərmiş və onların məkrli (həm də gizli) fikirlərini Heydər cəsarəti ilə üzlərinə demişdir. Qarabağ probleminin həlli yollarının araşdırılmasında H.Ə.Əliyev xüsusi məktəb yaratmışdır.

Qarabağ münaqişəsinin həllində atılan addımlardan biri də cənab Heydər Əliyevin Ermənistan prezidentləri (Ter-Petrosyanla, Köçəryanla) ilə təkbətək görüşləridir. Düşmənlə üz bəüz oturmaq, görüşmək haqq yolunda mübarizə deməkdir.

Heydər Əliyev itirilmiş torpaqların geri qaytarılması məqsədilə bu addımları təraddüd etmədən atır. Biz azərbaycanlılar bu cəhətdən də möhtərəm Prezidentimizə bir daha razılığımızı bildirməliyik.

1990-cı ilin 20 Yanvar faciəsi ilə əlaqədar olaraq Azərbaycan SSR-in Moskvadakı səfirliyində verdiyi bəyanat (həmin il yanvarın 21-də) cənab Heydər Əliyevin Sovet quruluşuna nifrətinin, demokratik qurma münasibətinin ilkin təzahürü idi. Bu bəyanat gələcəyə ümid bəyanatı idi. Bu bəyanat Heydər Əliyev dünyasında baş verən demokratik meyilli mənəvi dəyişikliyin ilkin özülü idi. Xalqa məhəbbətdən doğan bu bəyanat Sovet İttifaqını xəyanətkarcasına idarə edənlərə lənətlər yağışı idi. Moskva bəyanatı Heydər Əliyevin imperiyanın perspektivsizliyinə verilən yekun qiyməti idi.

Cənab Heydər Əliyev Respublikaya rəhbərlik illərində hərbiçilərlə sıx əlaqədə olmuş və onların bilavasitə köməyi ilə bir çox quruculuq işləri (yeni hərbi yönümlü zavodların inşası, körpülər salınması, hərbi zavodlarda işləyən qulluqçu və fəhlələr üçün çoxsaylı həm də çoxmərtəbəli binaların tikilməsi və s.) görmüşdür.

Heydər Əliyev Azərbaycan xalqının iqtisadi baxımdan bu gününü deyil, gələcəyini də təmin etmək üçün taleyüklü tədbirlər həyata keçirmişdir. Onlardan biri əsrin Neft müqaviləsi, digəri isə Böyük İpək Yolumun bərpasıdır. Bunların hər ikisi ölkənin uzun müddət iqtisadi baxımdan təmin etmək üçün görülən fundamental tədbirlərdir. Heydər Əliyev xalq içərisindən çıxmış, xalqla yüksələrək xalqı yüksəlmiş, xalqda gələcəyə inam hissi oyatmışdır.

Bizim Heydər Əliyev şəxsiyyəti haqqında bu mülahizələrimiz onun keçdiyi yaradıcı yolun bir hissəsini əhatə edir. Heydər Əliyev yaradı-

cılığı, obrazlı desək, sahili görünməyən okeandır. Heydər Əliyev şəxsiyyətini tədqiq etmək qarşıda duran ən ali vəzifələrdəndir. Yeri gəlmişkən deməliyə ki, biz alimlər Heydər Əliyev yaradıcılığını tədqiq etməyi özümüzə borc hesab etməliyik.

Rusiya Federasiyasının Azərbaycanla müharibə vəziyyətində olan Ermənistanda hərbi bazalar yerləşdirməsi, onun sərhədlərinin rus ordusunun qoruması, Ermənistana bir milyard dollar məbləğində hərbi silah verilməsi H.Ə.Əliyevdə fikir oyatdı ki, Azərbaycanın Avrasiyada ən güclü NATO hərbi təşkilatına daxil olması haqqında vəsatət qaldırsın. Bu diplomatik gediş Rusiyanın Azərbaycana olan siyasətinə yenedən nəzər salmasına və respublikamıza qarşı sərt münasibətini bir qədər yumşaltmasına zəmin yaratmışdır.

XX əsrin birinci yarısında görkəmli dövlət xadimi, Türkiyə dövlətinə məhv olmadan xilas etmiş Mustafa Kamal Atatürkün cənab Heydər Əliyev təfəkkürü baxımından xarakterizə olunması dahi Mustafa Kamalı bir daha ucaltmış və bu ucalıq fonunda cənab Heydər Əliyev də xalqın gözü önündə bir daha ucalmışdır. Şəxsiyyətləri ucaldanların özləri ucalığa layiqdirlər.

İslam dininə mənsub müsəlman dövlətləri başçıların zirvə görüşündə son söz demək kimi şərəfli işin Heydər Əliyevə etibar edilməsi onun görkəmli dövlət başçısı kimi tanınması deməkdir. Cənab Heydər Əliyevin Həcc Ümrə ziyarəti zamanı şərəfli qonaq kimi Kəbə üzünə açılmış və Prezidentimiz oranı ziyarət etmişdir.

Dilində daim Yurdda sülh, Qafqazda sülh, Cahanda sülh sözləri səslənən cənab Heydər Əliyev dinclik, əmin-amanlıq rəhnidir.

1999-cu ildə Heydər Əliyevin Mustafa Atatürk Beynəlxalq Sülh müqafatına layiq görülməsi ona sülhsevər bir şəxsiyyət kimi ümumdünya şöhrəti gətirdi.

Prezidentimizə qarşı yönəlmiş planlı sui-qəsdlər, təşkil olunmuş dövlət çevrilişləri cəhdlərinin Allahın hökmü ilə baş tutmaması xalqın düşmənlərinin aradan götürülməsinə, dövlət quruculuğunun davam etdirilməsinə və Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq miqyasda mövqeyinin daha da möhkəmləndirilməsinə imkan vermişdir.

Əgər 1969-1982-ci illərdə Sovetlər İttifaqının ən qüdrətli çağlarında H.Ə.Əliyev yüksək təşkilatçılıq bacarığı ilə Azərbaycan SSR ərazisində dövlətçiliyin və dövlət intizamının möhkəmlənməsi uğrunda müba-

rizə aparırdısa, 1993-cü və ondan sonrakı illərdə ölkəmizdə dərin iqtisadi böhrana, vətəndaş müharibəsinə, daxili hərc-mərcliyə son qoydu. Birinci hal Sovet dövlətinin güclü dövründə, ikinci hal isə yeni-demokratik dövlətin ən ağır-dirçəlişi dövründə baş vermişdir.

Azərbaycan Respublikasının keçmiş SSRİ-ni əldə saxlamaq məqsədilə yaradılmış MDB-nin tərkibinə daxil olmasından sonra Heydər Əliyev orada çıxış edərək qətiyyətlə göstərdi ki, MDB daxilində iki dövlət hərbi münasibətdə olduğundan bu qurumun hərbi ittifaqından söhbət gedə bilməz.

Heydər Əliyevin həyatı düzgün görməsi, icrası gözlənilən hər hansı bir problemin həllinin əhəmiyyətini doğru qavrayaraq düzgün nəticə çıxarması və ataların "əldən qalan əlli il qalar" müdrik kəlamını əldə rəhbər tutaraq onu, necə deyirlər, isti-isti həyata keçirməsi Prezidentimizin təşkilatı uğurlarının şah damarı olmuşdur.

Keçmiş SSRİ Geodeziya və Xəritəçilik Baş İdarəsinin Bakıda təşkil etmək məqsədilə göndərdiyi xəritəçilik fabriki avadanlığı üçün Bakıda yer olmadığından (avadanlıq yağışın-qarın altında qalmışdı) general Kutuzovun "Zaqafqaziya Respublikalarının birinə (Ermənistana) köçürsün" teleqramının məzmunu akademik Həsən Əliyev vasitəsilə Azərbaycan KP MK-nın Birinci katibi Heydər Əliyevin nəzərinə çatdırıldığı an fabrik üçün bina verilmişdir.

Bərdə rayon PK katibi Səfərəliyevin pambıq sahəsini genişləndirmək məqsədilə Kürsahili tuqay meşələrini qırmasının qarşısı iki gün ərzində alınmışdır (akademik Həsən Əliyevə vurulmuş teleqram əsasında).

"Azərbaycan təbiəti" jurnalının işiq üzü görməsinin qarşısını alan bürokratik əngəlin cənab Heydər Əliyevin bir sözü ilə ("Azərbaycan təbiəti" məcmuəsinin adı altında "Elmi-metodik vəsait" sözləri yazılmaq-la) aradan qaldırılması (müttəfiq respublikaların jurnal çap etdirməsi səlahiyyəti ancaq Sov.İKP MK sərəncamında olduğu üçün Azərbaycanın sərbəst jurnal buraxmaq ixtiyarı yox idi).

Nəriman Nərimanova Bakı şəhərində abidə qoyulmasına Moskvadan ciddi maneçiliyin olmasını bilən cənab Heydər Əliyev vaxtilə Nəriman Nərimanov haqqında Siyasi Büronun qərarını (N.Nərimanova siyasi etimad göstərsin) tapdırmış, sonra L.İ.Brejnevə yazdığı məktub əsasında icazə alaraq xalqımızın böyük oğluna Bakı şəhərində heykəl ucaldılmasına nail olmuşdur.

Keçmiş SSRİ müttəfiq respublikalarının bir-birindən tam iqtisadi asılılığını imkan daxilində azaltmaq məqsədilə cənab Heydər Əliyevin Azərbaycan Respublikasında bir sıra yeni zavodlar inşa etdirməsi, zəngin təbii sərvətləri ölkədə emal etmək məqsədilə Yevlax-Balakan dəmir yolunu çəkdirməsi müasir şəraitdə Azərbaycan iqtisadiyyatının asılılığının kəskin azalmasına ciddi dayaq olmuşdur.

Cənab Heydər Əliyevin həyat və fəaliyyətinə, onun yazılarına, məruzə və çıxışlarına əsasən inamla deyib bilərik ki, o, tarixçidir, iqtisadçıdır, filosofdur, sosioloqdur, politoloqdur, filoloqdur, ekoloqdur, başqa sözlə, universal biliyə malik bir alimdir — Azərbaycan elminin fəxridir.

Heydər Əliyev daim elmin inkişafına, ümumiyyətlə elmin, o cümlədən ictimai elmlərin Azərbaycan Respublikası mənafeyi baxımından hansı tarixi dövrlərinin (məsələn, XIX və XX əsrlərin) tədqiqinin daha vacib olduğuna xüsusi fikir vermiş və bu sahədə öz yardımını əsirgəməmişdir.

O, Azərbaycan elminin yüksək adını almaq istəyindən tam uzaq olmuşdur.

Vaxtilə N.S.Xruşşov Sov.İKP MK Baş katibi olarkən SSRİ Elmlər Akademiyasının prezidenti akademik Nesmeyanova tapşırırmışdı ki, onu akademik seçsinlər. Akademiklər isə səsvərmə zamanı yüz faiz əleyhinə səs verərək Xruşşovu seçməmişdilər. Azərbaycan EA akademikləri Heydər Əliyevi birsəslə akademik seçmiş, lakin o, həmin elmi rütbədən imtina etmişdir. Paradoksa fikir verin, akademik olmağı istəyəni seçmirlər, akademik seçilən isə ondan imtina edir.

Cənab Heydər Əliyev dəfələrlə qeyd etmişdir ki, Azərbaycanın müstəqilliyi əbədidir, dönməzdir. Bununla yanaşı, möhtərəm Prezidentimiz dönə-dönə vurğulamışdır ki, hər bir azərbaycanlı gəncin şəərəlli borcu Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyini qoruyub saxlamaqdan, inkişaf etdirməkdən ibarətdir. Cənab Heydər Əliyev demişdir ki, Azərbaycanın müstəqilliyini qorumaq gənclərin öhdəsinə düşür. Deməli, əbədiliyə ümidli arxa, möhkəm dayaq lazımdır. Başqa sözlə, Azərbaycanın indisi və gələcəyi vətənpərvər gənclərin əlindədir, onların analitik təkəkküründə, qollarının gücündə, ürəklərinin təpərindədir və ən əsası məkrli qonşulara qarşı durmaq bacarığında, ayıqlığındadır.

H.Ə.Əliyevin hadisələrin son həddinə proqnoz verməsi təqdirləyiqdir. O, hadisələrin siyasi gedişinin proqnozunu verməkdə əvəzsiz tarixi şəxsiyyətlərdəndir.

H.Ə.Əliyevin xalqın sevdiyi, qiymətləndirdiyi ən ali insani keyfiyyətlərindən biri də dosta-dost, düşməne-düşmən mövqeyindən çıxış etməsidir. Düşməne-düşmən, dosta-dost olmaq kişilikdəndir. Belə kişiləri dostlar da, düşmənlər də yaxşı qəbul edir, bəyənirlər.

Onun əleyhdara qarşı mübarizə əzminin əvvəli və sonu yoxdur. Bu, əqidə böyüklüyüdür. H.Ə.Əliyevin böyüklüyü həm də düşmənləri başışlamaq bacarığındadır. Bu isə Məhəmməd Peyğəmbərin (ə) bu barədə vəsiyyətini uğurla yerinə yetirməkdir.

H.Ə.Əliyev Azərbaycan Respublikasının müstəqilliyinə xəyanət edənlərə qarşı amansızdır. Belə də olmalıdır, çünki söhbət xalqın müstəqilliyindən gedirsə, bu təleyüklü problemin prosesində güzəşt ola bilməz.

Cənab Heydər Əliyev vaxtilə Azərbaycan Respublikasını iqtisadi blokadaya alanlara qarşı mübarizə aparmaq və öz Prezident iradəsini açıq-aşkar nümayiş etdirmək üçün İpək Yolu siyasətini irəli sürdü, qonşu dövlətlər arasında iqtisadi bloklar yaratdı və s. Bununla Azərbaycana qarşı olanların özləri bu İpək Yolundan kənar qaldılar.

Cənab H.Ə.Əliyevə, demək olar, təbliğatçı lazım deyil. Çünki onun özü əvəzsiz təbliğatçı, təşkilatçı, həm də istedadlı natiqdirdir.

Heydər Əliyev şəxsiyyətinin böyüklüyü xalqın ona inamında, etibarındadır. Tarixi şəxsiyyətlərin hamısı belə şəərəfə nail ola bilmir. H.Ə.Əliyevin düşüncəsi xalqın düşüncəsidir, xalqın fikri, istək və arzuları da cənab H.Ə.Əliyevin fikri, zikri, düşüncəsidir.

H.Ə.Əliyevin qüdrəti bir də onun səbrindədir. Bu səbrin davam etmə müddəti, vaxt tutumu Həzrəti Məhəmməd peyğəmbərin vəsiyyəti üzərində köklənmişdir.

Allah-taala ancaq düşmənlərimizi səbirsiz etsin. Səbirsizlərin həyat və fəaliyyətində daim səhvlər hökm sürür.

Yuxarıda cənab Heydər Əliyev haqqında dediklərimiz bizə imkan verir ki, onu millətimizin təleyinə çıxmış bəxt ulduzu adlandıraq.

Sərtliyi ilə sadəliyi onun həyat fəaliyyətinin iki qanadı olmuş, tələbkarlığı ilə rəhmdilliyi daim qoşa addımlamışdır.

Heydər Əliyev haqqında sanballı söz deyən şəxs onu həmin səviyyədə, həmin dərinliklə dərk etmiş olmalıdır. Heydər Əliyevin özü həyatda novator olduğu üçün onun haqqında söhbət açanlar da yeni söz deməlidirlər.

Mötərəm Heydər Əliyev haqqında yazanların bir qismi Prezidentin yaradıcılığını dərinədən tədqiq edən alimlərdir; ikinci qismi isə Prezidentin adı fonunda özlərini təbliğ etməyə can atanlardır. Xoşbəxtlikdən bu halda Prezidentimizin keçdiyi yola elmi təhlil verən alimlər üstünlük təşkil edirlər.

Bizcə, cənab H.Ə.Əliyevin çoxşaxəli yaradıcılığını tədqiq etmək üçün xüsusi Elmi Mərkəz yaradılmalı və Prezident qrantı əsasında razılaşdırılmış mövzular üzrə tədqiqatlar aparılmalıdır.

Heydər Əliyevin beynəlxalq vəziyyəti daim izləməsi, dünya siyasətinin zaman və məkan daxilində ana xəttini dərinədən dərk etməsi, hər bir dövlət başçısının fərdi keyfiyyətini öyrənməsi kiçik bir dövlət başçısını dünyanın super dövlətlərinin rəhbərləri səviyyəsinə ucaltmışdır.

Nəhayət, Heydər Əliyev gözəl ailə başçısıdır. Ömür-gün yoldaşının məzarı üzərində gözlərinin yaşarması, övladlarına və nəvələrinə, xüsusilə nəvə Heydərə məhəbbəti hər bir azərbaycanlı ailəsi üçün örnekdir.

XX əsrin son illərinin faciəsi olan Azərbaycan-erməni münaqişəsi, öz vətəninə qaçqına və məcburi köçkünə çevrilmiş bir milyondan artıq soydaşımızın sosial problemləri Heydər Əliyevin ürək ağrısıdır. Prezident onlardan qaçışını əsirgəməmiş, humanist yardımların təşkili və paylanması, demək olar, həmişə onun diqqət mərkəzində olmuşdur.

Əgər cənab Heydər Əliyevin adı Azərbaycan KP MK-nın Birinci kətibisi ikən dünyanın bəzi ölkələrində çəkilibdisə, SSRİ Nazirlər Sovetinin Birinci müavini olduqdan sonra səsi dünyada mövcud olan iri dövlətlərin sərhədlərini aşaraq onlar tərəfindən eşidilirdi.

Cənab Heydər Əliyev Beynəlxalq miqyaslı dövlət başçısı kimi SSRİ Nazirlər Soveti sədrinin Birinci müavini vəzifəsinin adını da yüksəltdi. Heydər Əliyev özünün yüksək qabiliyyəti ilə tutduğu vəzifənin daxili dünyasını zənginləşdirdi və o vəzifəyə yeni işgizər məzmun verdi.

1993-cü ildən başlayaraq, cənab Heydər Əliyevin müstəil Azərbaycan Demokratik Respublikasının ən ağır illərində — keçid dövründə həyata keçirdiyi işlər onu bacarıqlı və istedadlı bir dövlət başçısı kimi böyük tarixi şəxsiyyətə çevirdi.

Türkdilli dövlət başçıları arasında yüksək hörmətə və nüfuza malik olan Heydər Əliyev haqlı olaraq türk dünyasının ağsaqqalı sayılır.

Vaxtilə Həzrəti Məhəmməd Peyğəmbər (ə) demişdir ki, dövlət Al-

lahın yer üzərindəki kölgəsidir. Bu müdrik sözlərdən görünür ki, insanların həyatını tənzimləyən, onların təhlükəsizliyini, iqtisadi yüksəlişini, daxili rahatlığını təmin edən, xarici hücumlardan qoruyan, beynəlxalq aləmdə ölkənin özünəməxsus layiqli yerini tutmasına çalışan dövlət başçısı Allah-taalanın hökmü ilə öz xalqına, Vətəninə xidmət edir. Belə halda cənab Heydər Əliyev rəhmdil, eyni zamanda qətiyyətli dövlət başçısıdır.

Rəhbərliyə qayıdışında cənab Heydər Əliyevin payına dövrün keşməkeşli həyatı, bir ictimai-siyasi quruluş digər bir ictimai-siyasi quruluşla əvəzlənərək yaşanan keçid mərhələsi, torpaqlarımızın bir qisminin erməni quldurları tərəfindən işğal, qaçqınlar, məcburi köçkünlər, daxili intizamın pozulduğu mürəkkəb bir dövr düşmüşdür. Şübhəsiz ki, belə vəziyyətdə başçıdan razı qalanlar da, razı qalmayanlar da olmalıdır. Xoşbəxtlikdən birincilərin kəmiyyət göstəricisi ilə müqayisədə ikincilər çox-çox aşağı səviyyədədir.

Məhz buna görə də qədərbilən Azərbaycan xalqı yaradanımızdan çox razıdır.

XALQIMIZIN İNAM QÜTBÜ

Deyirlər ki, dağın nə qədər uca və möhtəşəm olduğunu görmək üçün ona uzaqan nəzər salmaq lazımdır. Xeyr, dağın dağ olmasını dərinədən dərk etmək üçün onun ətəyində də, yamacında da, zirvəsində də olmalı, həyat mənbəyi olan sularını, Qarabağ şikəstəsi kimi gah zilə qalxan, gah da bəmə enən gur şlalələrini, qızıl, almaz, yaqut və firuzədən ibarət mədənlərini görməlisən, dağın daxili dünyasını dərinədən dərk etməli və onunla nəfəs almısan.

Heydər Əliyevin də şəxsiyyət olmasını dərk etmək üçün yaşadığı günləri, illəri yaşamalısınız, dərk etməli və bununla onun möhtəşəm ucalığını duymalı, hiss etməlisən.

Heydər Əliyev Azərbaycan xalqı üçün Şah dağı, Qafqaz xalqarı üçün Elbrus dağıdır, MDB dövlətlərinin xalqları üçün Kommunizm piki, dünya siyasətçiləri üçün isə Everest kimi uca zirvələrdən biridir. Deyirlər ki, bizdə şəxsiyyətə qiymət gec verilir. Başqa sözlə, şəxsiyyəti sağlığında görən və ona real qiymət verən olmur. Bu səthi düşüncələr bu günün reallığını gözlə görmək qabiliyyəti olmayanlarıdır.

Azərbaycan son 30 il ərzində böyük şəxsiyyətlərə, əmək, elm, mədəniyyət, incəsənət, siyasət adamlarına, dövlət xadimlərinə sağlığında ən ali, ən yüksək qiymət vermişdir. Və həmin ruhda da davam edir. İndi keçmişə real qiymət vermək geniş vüsət alıb. Heydər Əliyevin şəxsiyyəti sağlığında dünya şöhrəti qazanmışdır. O, ən populyar dövlət başçılarındandır. Görkəmli dövlət xadimi, məşhur diplomat, çevik siyasətçi və cildlərlə həyatı əsərlərin müəllifi olması cənab Heydər Əliyevin əsrlərdən-əslərə inamla addımlayacağına həyatı qarantdır.

Atalar demişlər ki, "Alim unudar, qələm unutmaz". Xoşbəxtlikdən cənab Heydər Əliyevin görkəmli bir alim kimi nə hafizəsi unudur, nə də ki qələmi. Bu da Allah-taalanın ona verdiyi ən ali bəxşeyişlərin min birindən biridir.

Qədirbilən xalqımız son 30 il ərzində Heydər Əliyev fəaliyyətinin hər bir ilinə yüksək qiymət vermiş, ona son ümidgah kimi baxmışdır.

Heydər Əliyev sədaqəti, səmimiyyəti çox saf və şəffafdır. Heydər Əliyev qətiyyəti dost-dost düşməne-düşmən mövqeyində durandır. O, bütün ömrü boyu dost əvə sadıq, ən ali dost gözü ilə, düşməne isə düşmən gözü ilə baxmış, ona qarşı barışmaz mövqe tutmuşdur. Vətənin xeyri naminə o, canını dişinə tutub, düşmənlə üz-üzə duraraq danışıq aparır. Bu da rəhbərdən möhkəm iradə, qətiyyət və dözümlü tələb edir.

Heydər Əliyev özünü, öz şəxsi mənafeyini, şəxsi ambisiyasını unudan, varlığını xalqı yolunda qurban verən bir şəxsiyyətdir. Heydər Əliyev bütün həyatını xalqına həsr etmiş, özü şam kimi yanaraq insani hərarətini, insani işığı xalqı, hər bir Vətən övladı arasında paylamış və paylayacaqdır.

Azərbaycan xalqı Heydər Əliyevi ən uzaqqörən, millətin taleyini dərinləndirən, hər bir şəxsin qeydinə qalan və onların dadına çatdıran, insanların sevincini də, kədərinə də bölüşdürən bir şəxs kimi tanıyır.

Heydər Əliyev Azərbaycan torpağının bütövlüyünü qorumaqda, ölkənin daxilində parçalanmanın qarşısını almaqda, vətən satqınlarının real cəzasını verməkdə ən ədalətli, ən düzgün yol seçir. Qan tökməmək üçün xalqın köməyindən istifadə edir. Dövlət çevrilişləri cəhdləri, vətənin parçalanma təhlükəsi, vətəndaş müharibəsinin yetişmiş olduğu anlarda Heydər Əliyev müdrikliliyi ilə məhz bu yoldan istifadə edilmişdir.

Heydər Əliyevin yüksək dövlətçilik məharətindən biri də ölkənin ən təhlükəli anında müasir silahlardan deyil, Şər q müdrikliliyindən çox qısa müddətdə ən ali yolla faydalanması olmuşdur.

Heydər Əliyevin uzaqqörənliyi, şəxsi mütaliəsi, iş prosesində topladığı zəngin təcrübə, analitik təfəkkürünün zənginliyi, fenomenal yaddaşı, onun şəxsiyyətinə olan hörməti bir daha artırır.

Heydər Əliyev qısa bir müddətdə müsəlman dünyasında elə bir nüfuz qazanmışdır ki, 1996-cı ildə islam tarixində ilk dəfə olaraq ÜMRƏ vaxtı Kəbənin qapısı onun üzünə açılmış və ilk dəfə olaraq Kəbənin içində videofilm çəkilişinə icazə verilmişdir. Bütün bunlar Allah-taalanın öz evində — Kəbədə Heydər Əlirza oğluna olan ən ali hörmətin və bir müsəlman kimi dini inamın bəhrəsi idi.

Heydər Əliyev millətcanlı olduğu kimi, həm də ailəcanlıdır. Balaca Heydər dünyaya gəlməsi ona hədsiz sevinc gətirdi. Nəvəsini əlləri üstündə tutmuş Heydər Əliyevin çöhrəsində olan nur qız nəvəsinin şər oxuduğu zaman da nəzərə çarpır. Körpələrlə, uşaqlarla hər bir görüşü onu uşaqlıq dünyasına apardığından, onlarla saf uşaq təbiəti ilə danışır.

Heydər Əliyev müdrikliliyini, uzaqqörənliyini təsdiq edən amillərdən yalnız onun Azərbaycan Demokratik Respublikasının bütün dövlətçilik atributlarının qorunub saxlanması, yeni Konstitusiyanın qəbul olunmasında, yeni ordunun yaradılmasında, yeniyetmələrə, gənclərə, veteranlara, aqsaqqallara olan işgüzar qayğısı ilə bitmir. O, həm də xalqın gələcəkdə azğın, təcavüzkar, ekspansiv, məkrli düşməndən qorunması naminə "Azərbaycanlıların soyqırımı haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 26 mart 1998-ci il Fərmanını, eləcə də "1948-53-cü illərdə azərbaycanlıların Ermənistan SSR ərazisindəki tarixi etnik torpaqlarından kütləvi surətdə deportasiyası haqqında" 18 dekabr 1997-ci il Fərmanını vermişdir.

Heydər Əliyev dünyaya səpələnmiş azərbaycanlıların təşkilatlanmasında, hər bir ölkədə yaşayan azərbaycanlıların lobbisinin yaranmasının təşkilində qlobal miqyaslı iş aparmış və böyük nəticələrə nail olmuşdur.

Heydər Əliyev vətən xainlərini, millət satqınlarını, torpaq herraclarını aşkara çıxarır, onları xalqın köməyi, dövrü mətbuat, radio və televiziya vasitəsilə ifşa edir.

Heydər Əliyev siyasətdə novator, iş prosesində qarşıya çıxan çətinlikləri aradan qaldırmaq üçün hazır fikir generatorudur. İşdə cəsarətli və uğurlu gələcəyə inanandır, bir insan kimi, siyasətçi rəhbər kimi, öz fikrində son dərəcə qətiyyətlidir.

Heydər Əliyev bugünkü tariximizdə yaşaya-yaşaya tarixin qızıl səhifələrini çox böyük mütəfəkkir-alim məharəti ilə yazandır.

Mən ölkə təqdimatçısı, təmsilçisi və təbliğatçısı kimi Heydər Əliyevdən böyük ikinci bir şəxsiyyət tanıyıram.

Heydər Əliyev dostu sadıq, düşməne qarşı amansızdır. Onda olan məhəbbət ən ali insani məhəbbətdir.

Heydər Əliyevin səbri öz həcminə və zaman kəsiyinə görə, Peyğəmbər səbri qədər boldur. Səbirsizlik insanlara ciddi ziyan gətirir, səbirsizlik ədalətsizlik doğurur. Səbirlə iş görən şəxs Allah övlədidir, hirsle çıxarılan qərar bəzən qərəzli olur. Atalar demişkən, hirsin dövlətə ziyanı var.

Cənab Heydər Əliyevin son sözünü başladığı işi yekunlaşdıran anda həyatın özü deyir. Onun müdrikiyinin bəhrəsi başa çatdırdığı işlərin məğzindədir.

Heydər Əliyevin gördüyü iş astronomik rəqəmlə ölçülür. Möhtərəm Heydər Əliyev, Cami demişkən, həm göründüyü kimidir, həm də olduğu kimi görünür. O, bir dövlət başçısı kimi müyyən sirləri vaxtı yetişənə qədər saxlamaq qüdrəti olan böyük tarixi şəxsiyyətdir.

Noyabr, 1996

ELMİN İNKİŞAFINA PREZİDENT QAYĞISI

Mən hələ də 1997-ci ilin yanvar ayının 31-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab Heydər Əlirza oğlu Əliyevin Azərbaycan Elmlər Akademiyasının üzvləri ilə görüşünün təəssüratı altındayam. Bunun bir neçə obyektiv səbəbi vardır.

Mən cənab Prezidentə öz minnətdarlığımı bildirirəm ki, o, vaxt tapıb EA-nın aparıcı alimləri ilə görüşüb. Hörmətli Prezidentlə bu görüşü ancaq Azərbaycan EA-nın əməkdaşları deyil, respublikamızın bütün ziyalıları gözləyirdi. Ziyalılarımız gözləyirdilər ki, respublikanın ağır iqtisadi böhran içində olduğu bir dövrdə, elmə xor baxıldığı bir

məqamda cənab H.Ə.Əliyev közərmiş alim ehtiraslarını söndürmək üçün hansı sözləri deyəcək, hansı ümidləri verəcək və hansı sahədə real kömək əlini uzadacaqdır.

H.Ə.Əliyevin bizimlə görüşü adi görüş olmadı. Möhtərəm Prezident ilk növbədə Azərbaycan Elmlər Akademiyasına, Akademiyamızın yetişdirdiyi görkəmli alimlərə və onun bütün əməkdaşlarına son yarım əsr ərzində əldə etdikləri elmi uğurlara görə yüksək qiymət verdi. Cənab Prezidentin elm haqqında, Elmlər Akademiyası haqqında dedikləri bəzi sözləri yada salmaq yerinə düşər.

Açıqı, Azərbaycanda Xalq Cəbhəsinin liderlərindən biri nə Türkiyədə, nə də İranda belə elmi qurumun olmadığını əsas götürərək onun bağlanmasını tələb edirdi. Onlardan digəri tələb edirdi ki, Akademiya əməkdaşlarının əmək haqqını vaxtaşırı azaltmaqla onu bağlamaq, Azərbaycan EA-nın sərbəstliyini əlindən almaq üçün onu elm və texniki yeniliklər təşkilatı ilə birləşdirmək (Qazaxıstan variantı) və ya Elmlər Akademiyasını tam respublika Prezidentinin sərəncamına verməklə (Türkmənistan variantı) Akademiyada seçkiləri ləğv etmək və Prezidentin sərəncamı ilə akademik, müxbir üzv, prezident və başqalarını təyin etmək. Lakin Azərbaycan Respublikasının hörmətli Prezidenti H.Ə.Əliyevin tam formalaşmış fikri ondan ibarət olmuşdur ki, Azərbaycan Elmlər Akademiyası "... xalqımızın iftixarı, fəxridir, bunu dağıtmaq olarmı?" Uzaqqörən Prezidentimizin bu qətiyyətli fikri şərəfli elm ocağının saxlanılmasına dayaq oldu.

H.Ə.Əliyevin dərin düşüncəsi və müdrikiyi imkan verdi ki, o: "Əlli il bundan öncə Elmlər Akademiyasının yaranması Azərbaycanın çoxxəsrlik tarixində mühüm hadisədir", - sözlərini desin. H.Ə.Əliyevin fikrincə, "...Akademiya bizim ən yüksək elmi müəssisəmizdir, bütün elmin zirvəsində duran təşkilatdır". Hörmətli Prezidentimiz cənab H.Ə.Əliyevin elm məbədimiz haqqında bu sözləri deməsinə əsas səbəb "... Akademiya mənim üçün (H.Ə.Əliyev üçün — B.B.) doğma bir yerdir. Həqiqətən, elm məbədidir... bütün elmin zirvəsində duran təşkilatdır" kimi yüksək fikirdə olmasıdır.

Akademiyanın prezidenti akademik E.Y.Salayev Prezident Aparatını günahlandıraraq qeyd etdi ki, elm haqqında qəbul olunmuş qərar iki ildir ki, imzalanmayıb. Bu fikrin cavabında Prezident H.Ə.Əliyev dedi ki, "...elə qanun qəbul edin ki, o, imzalansın". Bundan əlavə, cənab H.Ə.Əliyev akademik E.Y.Salayevin 1992-ci ildə buraxdığı

səhvi yada salaraq dedi: "... 1992-ci ildə qərar qəbul etmişiniz ki, Akademiya özünü idarə edən təşkilatdır, müstəqildir, filandır, heç kəsdən asılı deyil. Bir Allaha tabedir. Elə bu dağınıq işini özünüz etmişsiniz... Görürsünüz gəlib nə günə düşdünüz? Ona görə öz səhvlərinizin belasını çəkirsiniz...". Buna baxmayaraq, möhtərəm Prezidentimiz "Azərbaycan Respublikasının Elmlər Akademiyası respublikamızın ən yüksək elm müəssisəsidir. O, Azərbaycan dövlətinə məxsusdur" kimi yüksək fikir söylədi. Bu, şübhəsiz ki, Akademiyanın əməkdaşları arasında işgüzar şəraiti daha da artırdı.

Cənab Prezidentin fikrincə, "Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Respublikamızın dövlət müstəqilliyinə xidmət etməlidir və Azərbaycan elminin inkişaf etməsində aparıcı rol oynamalıdır". Respublika Elmlər Akademiyasının aparıcı alimləri qarşıda duran bu mühüm dövlət tapşırığının arxasında öz işgüzar və yaradıcı əməlləri ilə durmalıdır.

Cənab Heydər Əlirza oğlu Azərbaycan EA əməkdaşlarının respublikada ən aşağı əmək haqqı almasını bildiyindən onların aylıq vəzifə maaşını əlli faiz artırması Azərbaycan EA əməkdaşlarına böyük maddi köməkdir. Deməli, iki mühüm amilin — mənəvi və maddi amilin birləşməsi elmi işçilərin yaradıcılığına dayaqlı oldu.

Bundan əlavə, Akademiyanın həqiqi üzvlərinin (akademiklərin və müxbir üzvlərin) rütbə maaşlarının birə on dəfə artırılması Respublikada barmaqla sayılan elmin patriarxlarının maddi rifah halının yaxşılaşmasına ciddi yardımçı oldu.

Açığını desək, son 6-7 il ərzində alimləri aclıqla imtahana çəkirdilər. Rusiya Federasiyası Elmlər Akademiyasında əmək haqqının aşağı olmasına etiraz əlaməti olaraq görkəmli alimlər aclıq elan edirdilər. Hətta nüvə fizikası ilə əlaqədar olan Elmi-Tədqiqat İnstitutunun direktoru elmi əməkdaşlara vaxtılı-vaxtında əmək haqqı vermək imkanı olmadığından intihar etdi. Lakin aclıqla imtahana çəkilən Azərbaycan EA əməkdaşları respublikanın müasir iqtisadi vəziyyətini dərk edərək heç bir başqa tədbirə əl atmadılar. Bu, alimlərimizin öz şəxsiyyətlərinə olan hörməti və alim mədəniyyəti idi. Biz alimlər ataların "pis günün ömrü az olar" prinsipinə riayət etmişik. Bu gün Azərbaycan Respublikasının Prezidenti alimlərimizin həyəcanına son qoydu və onların intizar içində gözləmələrindən irəli gələn əsəb gərginliyini aradan götürdü.

Hörmətli H.Əliyevin alimlərlə görüşü respublika ziyalılarının elmə olan neqativ münasibətdən doğan psixoloji gərginliyinə son qoydu.

Azərbaycan EA-dan kənarda fəaliyyət göstərən ziyalılar da dərk etdilər ki, gələcəkdə onlara da dövlət qayğısı göstəriləcək və bununla onların da üstündən həm mənəvi, həm də iqtisadi yük götürüləcəkdir.

Cənab H.Ə.Əliyev ictimai elmlər qarşısında duran ciddi problemlərdən danışmış, o cümlədən Azərbaycan (xüsusilə XIX və XX əsrlərin) tarixinin yazılışının və nəşrinin sürətləndirilməsini xüsusilə vurğulamışdır.

Açığını desək, son 27 il ərzində hörmətli Heydər Əliyev alimlərlə bir neçə dəfə görüşərək bu sahəyə toxunmuşdu. Azərbaycanın tarixçi alimləri bu istiqamətdə bir çox uğurlar qazanmış olsalar da, Respublika Prezidentinin etimadını tam doğrulda bilməmişlər.

Möhtərəm Prezidentin Azərbaycan coğrafiyaçı alimlərinin tərtib etdiyi fundamental atlasın nəşrinə kömək göstərməsi, bizim əməyimizin yüksək məhsulunun nəşri bütün respublika üçün son dərəcə faydalıdır. Biz coğrafiyaçılar, bir neçə qohum elmlərlə birgə Azərbaycan Respublikasının təbii ehtiyatlarını öyrənməli, iqtisadi baxımdan qiymətləndirməli və onlardan səmərəli istifadə yollarını göstərməliyik. Unutmaq olmaz ki, müstəqil Azərbaycan Respublikasında ana dilini bilməyənlər lal, tarixi keçmişini bilməyənlər köksüz, coğrafiyanı bilməyənlər isə vətənsizdirlər. Respublika Prezidentinin Azərbaycanda ətraf mühitin mühafizəsini yaxşılaşdırmaq üçün Ekoloji fondun yaradılması fikrini qətiyyətlə dəstəkləməsi vətənimizin təbiətinin degradasiyasının qarşısını almaq işinə ciddi yardımçı olmalıdır.

Bu görüş elmdə yaranmış ciddi nöqsanların aradan qaldırılmasına, elmin inkişafına yeni təkan verəcəkdir. Elmin təşkilinə yeni qüvvələrin gəlməsi Respublika EA rəhbər işçilərinin işgüzarlığının artırılmasına, obyektivliyin bərpa olunmasına, elmin daha yığcam və daha sağlam platformadan yüksəlişinə həyatı zəmin yaradacaqdır.

Cənab Heydər Əliyev bu görüşdə yaxın gələcəkdə Azərbaycan elminin strateji istiqamətini müəyyən etməklə yanaşı, əməli əhəmiyyəti olan tədqiqatları araşdırmaq, respublikada elmin mühüm sahələri üzrə kadrların hazırlanmasını planlaşdırmağa dair tövsiyələr də vermişdir.

Möhtərəm Prezident elmin əlaqələndirilməsini, bu yolla Azərbaycan elminin dünya elmi sistemində daxil olmasını, elmi qüvvələrin pərakəndəliyinin qarşısının alınması məqsədilə bəzi elmi istiqamətlərin ixtisar edilməsini və əsas fikri ilk növbədə respublikanın tələbini ödəyə biləcək elmi problemlərin həllinə yönəltməyi məsləhət görmüşdür.

Respublika Prezidentinin akademik E.Y.Salayevi Şöhrət ordeni ilə təltif etməsi on üç il müddətində akademik-prezidentin hansı uğurla işləyib-ışləməməsindən asılı olmayaraq, ilk növbədə Azərbaycan EA prezidenti vəzifəsinə böyük hörmətdir.

Alimlərlə yanvar görüşünün sonunda cənab H.Ə.Əliyevin akademik F.Maqsudovu Azərbaycan EA-ya yeni prezident seçməyi tövsiyə etməsi və onu yaxından tanıyan akademiklərin yekdilliklə (bir nəfər əleyhinə olmaqla) ona səs verməsi müstəqil Azərbaycan Respublikasında Milli Akademiyamızın ilk prezidentinin seçilməsi demək idi.

Yeni prezident akademik Fərəməz Maqsudovun qarşısında duran ilkin vəzifə Rəyasət Heyəti üzvlərinin yeni — daha işgüzar və fəal akademiklərdən seçilməsi və Azərbaycan elminin dünya elmləri inteqrasiyası səviyyəsində inkişafını təmin etməkdən ibarətdir.

Azərbaycan elminin yeni rəhbərliyinə uğurlar olsun!

"Respublika", 12 fevral 1997

PREZİDENT HEYDƏR ƏLİYEVİ DƏSTƏKLƏYİRİK

Bu gün qədim Azərbaycan torpağında müstəqil dövlətimizin bayrağının ucılması sönməz arzularımızın, dönməz mübarizəmizin bəhrəsidir. Ulu babalarımızın əsrlərdən bəri can atdıqları bu müstəqilliyi qorumaq, müqəddəs torpaqlarımızı düşmən tapdağından təmizləmək məsuliyyəti, şübhəsiz, bizim nəslin üzərinə düşür və bu, bütövlükdə xalqımızın, bu torpağın övladı hesab edilən hər bir kəsin şərəf, qeyrət və namus işidir. Hörmətli Prezidentimiz Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında həyata keçirilən müdrik siyasət bütün dünyaya göstərdi ki, biz müstəqil dövlət kimi, azad xalq kimi yaşamağa qadirik, iqtisadiyyatımızı, siyasətimizi özümüz layiqincə idarə etməyi bacarıq. Prezidentimizin yorulmaz fəaliyyəti sayəsində Azərbaycan həqiqətləri yüksək səviyyəli rəsmi görüşlərdə, beynəlxalq tribunalardan dönə-dönə bəyan edilmiş, dünya ölkələri ilə bərabərhüquqlu siyasi-iqtisadi əlaqələr yaradılmış, ölkəmizin iqtisadiyyatını dirçəltmək məqsədilə xarici investisiyaların cəlb edilməsi sahəsində mühüm müqavilə və sazişlər imzalanmışdır.

Müdrük dövlət xadimi, xalqımızın böyük oğlu möhtərəm Prezidentimiz Heydər Əliyevin zəngin dövlətçilik təcrübəsi, siyasi uzaqgörənliyi və çevik siyasəti, eyni zamanda yaranmış sarsılmaz Xalq-Prezident həmrəyliyi düşmən planlarını iflasa uğratmış, xalqımız son iki ildə üç dəfə qardaş qırğınına sürüklənmək və dövlət müstəqilliyini itirmək təhlükəsindən xilas olmuşdur.

Hamı yaxşı bilir ki, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin sülh yolu ilə nizamlanması üçün Prezidentimiz — cənab Heydər Əliyev böyük səylər göstərir. Məlum havadarlarına arxalanan Ermənistanın təcavüzkarlığı açıq xarakter alandan bəri Azərbaycan diplomatiyası nə qədər sülhsevər siyasət yeritsə də, əks tərəf o qədər azğınlaşmışdır. Lakin buna baxmayaraq, Prezidentimizin yeritdiyi siyasət nəticəsində artıq iki il yarım ki, cəbhədə atəşkəs rejimi gözlənilir. Bu, beynəlxalq aləmdə Azərbaycanın diplomatik səylərini gücləndirməyə imkan vermişdir.

Ölkəmizin tarixinə yeni salnamə yazan ATƏT-in Lissabon zirvə toplantısında Azərbaycan diplomatiyası böyük uğur qazandı. Möhtərəm Prezidentimiz özünün son dərəcə cəsarətli strategiyası, siyasi məharəti ilə dünyanın ən böyük dövlətlərinin mahir diplomatlarını belə heyran qoydu. Sammitin son iclasında vəziyyətin necə dramatik şəkil aldığı hamı görmüşdür. Belə mürəkkəb şəraitdə ancaq Heydər Əliyev dühası düzgün çıxış yolu tapa bilərdi. Orada möhtərəm Prezidentimizin səyi ilə ATƏT-in fəaliyyət göstərən sədri adından Azərbaycan mənafeyini ifadə edən bəyanat qəbul olunmasına adi hadisə kimi baxıla bilməz. İndiyədək belə yüksək səviyyəli toplantıların heç birində respublikamızın müdafiə etdiyi üç prinsip — Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün toxunulmazlığı, Dağlıq Qarabağa Azərbaycanın tərkibində yüksək muxtariyyət statusu verilməsi və Dağlıq Qarabağın bütün əhalisinin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi prinsipləri Lissabon zirvə toplantısında qəbul olunmuş bəyanatdakı kimi açıq-aydın ifadə edilməmişdir. Bunu Heydər Əliyev siyasətinin qələbəsi, Azərbaycanın haqq səsinin təntənəsi kimi qiymətləndiririk.

İnanırıq ki, Qarabağ münaqişəsi yaxın vaxtlarda həllini tapacaq və öz ana yurdundan didərgin düşmüş qaçqınlar doğma ocaqlarına qayıdacaq, dinc əməyə başlayacaqlar. Bu, Prezidentimizin ciddi əməyi və səyi nəticəsində mümkün olacaqdır.

Müdrük Prezidentimiz Heydər Əliyevə xalqımızın xoşbəxt gələcəyi naminə uzun ömür, cansağlığı, yeni-yeni uğurlar arzulayıram. Ulu Tanrı Sizə yar olsun!...

"Respublika", 8 yanvar 1997

UĞURLU QAYIDIŞ

Cənab H.Ə.Əliyevin siyasi hakimiyyətə qayıdışı torpağı itirilmiş, əhalisi qaçqın düşmüş, qırılmış, daxildə yaranmış hərc-mərclikdən, yararsız rəhbərlikdən cana doymuş, erməni millətçilərinin əlində əsir-yesir olmuş gözüyaşlı millətin daxili dünyasında ümid çırağı yandırdı.

Möhtərəm Prezidentimiz fəaliyyətə başladığı andan ölkə daxilində yaranmış bir çox problemləri həll etməyə başladı. İlk öncə başlanmış vətəndaş müharibəsinin, yeni millət qırğınının qarşısını almaq üçün tədbirlər gördü.

Xalq öz rəhbərinin bir çağırışı ilə Surət Hüseynov yürüşünün qarşısını aldı, qondarma "Talış-Muğan Respublikası" rəhbərlərinə ibrətə-miz dərs verdi.

Cənab Heydər Əliyevin gücü onun xalqa olan inamındadır. Rəhbərin müdrikliyi ilə istək və arzusunun üst-üstə düşməsi bütövlükdə ölkənin uğurlarının rəhnidir. Heydər Əlirza oğlunun düşüncə dairəsinin çoxşaxəliliyi, uzaqgörənliyi və reallığı, şəraitə düzgün qiymətləndirmə bacarığı bu gün ümumi gücün əsas məqsədə yönəldilməsini təmin edən başlıca amildir. O, Qarabağ probleminin həllini sülh platformasında gördü, atəşkəslə xalqın güzəranının az da olsa yaxşılaşmasına kömək etdi, böyük iqtisadi qənaət əldə etdi, dövlət quruculuğu, silahlı qüvvələrin yenidən təşkili üçün vaxt qazandı. Atəşkəsin həyata keçirilməsi cənab H.Ə.Əliyevə imkan verir ki, o, dünyanın bir sıra aparıcı dövlətlərinə səfərlər etsin, orada Azərbaycan həqiqətini açıqlasın, təcavüzkar erməniləri dəstəkləyən ölkələrdə respublikanın xeyrinə obyektiv fikir formalaşdırsın, dünyanın dövlət başçılarına Azərbaycannın sülhsever olduğunu çatdırsın.

H.Ə.Əliyev atəşkəslə xalqı erməni təcavüzündən və daxildə yaranmış cinayətkar dəstələrdən qorumaqla bir tərəfdən xalqa rahatlıq

gətirdisə, digər tərəfdən, xarici dövlətlərin iş adamlarının Azərbaycana investisiya qoymasına real imkan yaratdı.

Respublikanın daxili siyasəti ilə xarici siyasətini üzvi şəkildə bir-biri ilə bağlamağı məharətlə bacaran H.Ə.Əliyev elmimizin, mədəniyyətimizin, incəsənətimizin yüksəlməsinə xüsusi diqqət yetirməklə xalqımızın daxili dünyasına çökmüş qaranlıq dağıdaraq qəlblərə işıq saçdı. Mənəvi yüksəliş məhsuldar əməyin bünövrəsi oldu.

Tarixdən məlumdur ki, son üç əsrdə ermənilər özlərinin strategiya və taktikasını hazırlayıblar. XX əsr ərzində bir neçə millətçi və terrorçu təşkilat yaradıblar. Dağlıq Qarabağ problemi və onun bugünkü səviyyəyə çatması həmin strategiyanın məhsuludur. İlk baxışdan erməni millətçilərinin yaratdığı bu siyasi, hərbi tordan çıxmaq qeyri-mümkündür. Lakin 1993-cü il oktyabr ayının 10-na qədər Azərbaycan Respublikasının öz hüduqlarından kənarında eşidilməyən haqq səsi bu gün dünyanın bir çox dövlətlərindən gəlir. Bu gün biz Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında gələcəyimizə, iqtisadi, siyasi və sosial problemlərimizin uğurla həllinə doğru gedirik.

Dövlət başçısı kimi yetişmək üçün həyatın ilkin mərhələsindən — lap uşaqlıq dövründən öyrənməli, öyrənə-öyrənə yüksəlməlisən. Dünyaya gör-götür dünyasıdır. Həyatın bütün mərhələlərini öyrənə-öyrənə boy atmayan şəxsdən dövlət başçısı yetişməz.

Dövlət başçısı səviyyəsinə ucalmış şəxs üçün dərin bilik, zəngin həyat təcrübəsi, fəvqəladə yaddaş, mühüm hadisələrin məğzini qavramaq, onlara siyasi, iqtisadi don geydirmək, iqtisadiyyatı, siyasəti dərinləndirmək, ölkənin inkişaf perspektivini araşdırmaq və onu həmin istiqamətlərdə irəliləyən doğru aparmaq ən ümdə məsələlərdir.

Dövlət başçısı ölkənin daxili siyasətini düzgün müəyyənləşdirməli və onun global siyasətdə yerini görməyi bacarmalıdır. Dövlət başçısı öz biliyi, zəkası ilə xalqını arzu edilən istiqamətdə irəliləyən doğru aparmalıdır. O, dövlətin bütün atributlarını qoruyub saxlayan, dövləti istinadgaha çevirən təhlükəsizlik, polis, prokurorluq orqanlarının işini bil-məli, onları məharətlə idarə etmək qüdrətinə qadir olmalıdır.

1993-cü ilin may ayınadək Azərbaycan Respublikasında dövlət başçılarına inam puça çıxmışdı. Vətən torpağının böyük bir hissəsi itirilmiş, xalqın qəddi əyilmişdi. Səriştəsiz rəhbərlər millətdə erməni qanıçənələri üzərində qələbə çalmaq əzmini yox etmişdilər. Adamları

doğma torpağından soyutmuşdular. İnsanla torpaq arasında olan məhəbbət zənciri parçalanmışdı. Azərbaycan vətəndaşları bilmirdilər ki, özlərini erməni işğalçılarına qarşı səfərbər etsinlər, yaxud əmlaklarını və ya ailələrini öz içimizdən yaranmış quldur dəstələrindən qorusunlar. Xalq bilmirdi ki, ata-baba yurdundan axışıb gələn qaçqınlar ordusunu qəbul etsin və ya öz ailəsini aclıqdan xilas etmək üçün bir parça çörək dalınca qaçsın.

İnsanlar anlaya bilmirdilər ki, Azərbaycan Respublikası dövlətinin başında duranların dediyi, verdiyi sözlərə inansınlar, yaxud aybaay deqradasiyaya uğrayan vətənə. Millət bilmirdi ki, psevdorəhbərlərin dediyinə inansın, yaxud onların qoltuğuna verilmiş xoruzun quyruğuna. Bir sözlə, Azərbaycan əhalisi bilmirdi ki, doğma torpağı tərk edib harada özünə məskən salsın. Müləyim isti iqlimə malik olan Azərbaycan torpağı soyuq iqlimli bir diyara çevrilmişdi. Belə bir vaxtda xalqın gözü 1970-1980-ci illərdə Azərbaycanı məharətlə idarə etmiş, respublikanın xalq təsərrüfatını yüksəklərə qaldırmış, onu həm keçmiş İttifaqda, həm də dünya miqyasında tanıtmış yeganə şəxsi — Heydər Əlirza oğlu Əliyevi axtarırdı. Əhalinin böyük əksəriyyəti öz ümidgahını, qiblegahını, xilaskarını arayırdı.

Cənab H.Ə.Əliyevin alın yazısına ilahi səbr, səbr et, səbrlə iş gör kimi yazılmışdır. Heydər Əlirza oğlu Azərbaycanda yaranmış ağır dövlətçilik, iqtisadi, siyasi, sosial böhranlardan çıxmaq üçün həm tələsir, həm də səbr edirdi. Əgər XII əsrin ortalarında Gəncə regionunda zəlzələdən Kəpəz dağı uçaraq Azərbaycanın dağ yamaqlarının bir hissəsini əhatə etmişdirsə, 1992-ci ildən başlayan ictimai-siyasi formasiya zəlzələsi bütün respublikanı lərzəyə gətirmiş və ondan qopan uçqun materiallarının hamısı həm Heydər Əliyevin üstünə tökülmüş, həm də onun müxtəlif istiqamətlərə şaxələnən yollarını kəsmişdi. Bütün bu ağır, həyati problemlərin altından qalxmaq üçün birinci və ən başlıca problem Azərbaycan Respublikası daxilində olan hərc-mərcliyə, xaosa son qoymaq, daxildə sabit şərait yaratmaqdan ibarət idi.

Bu, cənab H.Ə.Əliyev birinci və ən başlıca qərarı idi. H.Ə.Əliyev ilk növbədə Sürət Hüseynovun Gəncədən Bakıya olan hərbi "yürüşünün" qarşısını almalı və onun əlində olan ciddi hərbi ocağını közlərini dağıdaraq yanğını söndürməli idi. O, ölkədə vətəndaş müharibəsinin qar-

şısını almaq naminə Sürət Hüseynovu son həddə Azərbaycan Respublikasının Baş naziri təyin etdi.

Qarşıda duran ən ümdə problemlərdən biri də xarici dövlətlərlə əlbir olub Azərbaycanı parçalamağa çalışan Əlikram Hübətovun yeni qurduğu "dövləti" dağıtmaq idi.

Heydər Əlirza oğlu Azərbaycanda yaranan bütün daxili problemləri, o cümlədən "Talış-Muğan Respublikası" problemini, dövlət çevrilişlərini aradan qaldırmaq üçün ən qüdrətli silahdan — xalqın gücündən istifadə etdi. Əliyevin xalqın vətənpərvərlik, rəhbərə inam gücündən faydalanaraq respublikanı dağılmaqdan xilas etmək, dövlət çevrilişinin qarşısını almaq dünya diplomatiyası baxımından nadir hadisədir. Bu onu göstərir ki, Heydər Əliyev — xalq, xalq isə Heydərdir. Onlar vahiddirlər, birdirlər.

Cənab Heydər Əliyev həm də dövlət orqanlarını tutmuş səriştəsiz şəxsləri, vətən xainlərini dövlət aparatından təmizləməli, rayon təşkilatlarını etibarlı kadrlarla təmin etməli idi. Bu sahədə də onun işləri rəvan gedirdi.

Azərbaycan dərin iqtisadi böhran içərisində təngnəfəs olmuşdu. Bu iqtisadi və sosial böhranın daha da dərinləşməsinin əsas köklərindən biri Dağlıq Qarabağda gedən müharibə idi. Müharibə Azərbaycan ərazisində aparıldığından gənclər cəbhədə qırılır, əhali ayaq altında qalır, ölkənin var-dövləti yağı düşmən tərəfindən talanırdı.

Erməni işğalı xalqda mənəvi düşgünlük, gələcəyə ümitsizlik yaradırdı. Bundan əlavə, Azərbaycan Respublikasının ordusu yox dərəcə-sində idi. Təcrübəli zabitlər, təlim keçmiş əsgərlər az idi. Vətəni ancaq vətənpərvər oğullar qoruyurdu. Lakin daxildə meydana gəlmiş düşmən köklü qüvvələr orduda hal qoymamışdılar, ordu xalqa arxa çevirmişdi. Azərbaycan torpağının gələcəkdə bir daha əldən verilməməsi, gənclərimizin şəhid olmaması, yaxın gələcəkdə iqtisadi böhranın aradan qaldırılması, yerli əhalidən aramsız olaraq yaranan qaçqınların qarşısının alınması və ən əsası beynəlxalq miqyasda sülh yolu ilə torpaqlarımızın geri qaytarılması naminə atəşkəs olmalı idi. Atəşkəsin yaranması ilə bir tərəfdən xalqın kütləvi şəkildə qırılmasının qarşısı alındı, digər tərəfdən də beynəlxalq hüquq normalarını əla bilən möhtərəm Prezident Heydər Əliyev torpaqlarımızın sülh yolu ilə geri qaytarılması işini bütün hüquqi əsaslarla irəliyə doğru aparmağa üstünlük verdi.

Bunun üçün cənab Heydər Əliyev birinci növbədə dünyanın ayrı-ayrı dövlətləri ilə dostluq və ticarət əlaqələri yaradaraq onlara sübut etdi ki, təcavüzkar Azərbaycan Respublikası deyil, Ermənistan Respublikası Azərbaycan torpağını işğal etmişdir. Odur ki, ermənilər təcavüz yolu ilə tutduqları Azərbaycan torpaqlarını geri qaytarmalıdır. Bu tələbin dünyanın bütün dövlətləri tərəfindən dəstəklənməsi və müdafiə edilməsi məhz cənab H.Ə.Əliyevin gücü ilə həyata keçirildi. ABŞ, İngiltərə, Almaniya, Çin, Fransa, İtaliya və digər dövlət başçılarının meylini Azərbaycana doğru yönəltmək Azərbaycan Respublikası Prezidentinin əvəzsiz xidməti, həm də növbəti qələbəsi idi. 1996-cı il dekabr ayının sonunda keçirilən Lissabon sammitindəki uğur H.Ə.Əliyevin uzaqqören, həm də ədalətli siyasətinin zirvəsi, erməni ekspansionistlərinin son 2-3 əsr ərzində apardığı siyasətin kökünə vurulan ən tutarlı zərbə idi.

Cənab H.Ə.Əliyevin xarici siyasətinin mühüm istiqamətlərindən biri də Azərbaycan Respublikasının Müstəqil Dövlətlər Birliyi sırasındakı yeri, həmin birliyə daxil olan ayrı-ayrı dövlətlərlə Azərbaycan Respublikasının bağladığı müqavilədir. Azərbaycan Respublikasının rəhbəri Rusiyanın MDB dövlətləri arasında yaratdığı ögey və doğma lıq münasibətini, Ermənistanla milyard dollarla qiymətləndirilən müxtəlif dağıdıcı yeni silah növləri verməsini qətiyyətlə pisləmişdir. Başqa eynihüquqlu dövlətin ərazisinin işğalına, Azərbaycan Respublikasının qanuni torpaqlarının tutulmasına yardımçı olan Rusiyanın MDB-yə daxil olan ölkələr arasında ayrı-seçkilik yaratdığına görə nüfuzu kəskin azalmış və ona inam itmişdir. Bundan sonra Rusiya dövlətinə etibar etmək, ürək qızdırmaq olarmı? MDB dövlətləri arasında salınan ayrı-seçkilik beynəlxalq miqyasda da Rusiyanın hörmətdən düşməsinə səbəb olmuşdur.

Deməli, cənab H.Ə.Əliyevin MDB dövlətləri arasında apardığı siyasət, onlarla bağladığı müqavilələr Azərbaycan Respublikası rəhbərinin siyasətinin düzgünlüyünə dəlalət edir.

H.Ə.Əliyevin Qafqaz regionunda "Qafqaz evi" siyasətini formalaşdırması, bununla əlaqədar yeni ittifaq yaratması da Rusiyanın Qafqazda ədalətsiz siyasətinə tutarlı cavabdır.

Azərbaycan Respublikası rəhbərinin Ukrayna kimi qüdrətli dövlətlə dostluq və qardaşlıq əlaqələrini yaratması Azərbaycanın dar günündə Ukraynanın ona arxa olacağına qarantdır.

Gürcüstan, Azərbaycan, Ukrayna arasında bağlanmış müqavilələr Ermənistan Respublikasını bu dövlətlərdən təcrid edir və istər-istəməz Qafqazda onsuz da tək qalmış Ermənistanı bir daha tənha qoyur. Bu da Ermənistan rəhbərlərinin ekspansiv yolla getməsinin bəhrəsidir. Ermənistanın qonşu respublikaların ərazisinə təcavüzü və ancaq Rusiya ilə dostluq müqaviləsi bağlaması onu Qafqaz regionunda istər iqtisadi, istərsə də siyasi meydanda sıxışdırdı. Rusiya dövlətinin xarici siyasəti ilə az-çox tanış olduğumuz əsas verir deyək ki, Rusiyanın hər hansı bir dövlətlə yaratdığı münasibətin mənfi cəhətindən çıxan oxun hədəfi onun özüdür. Əks təqdirdə, Rusiya Federasiyası saf sulu siyasət bulağının gözündə durar.

1996-cı ilin aprelinde Respublika sarayının geniş salonunda 1994-1995-ci illərdə baş vermiş dövlət çevrilişi cəhdlərinə həsr edilmiş ümumxalq toplantısı keçirildi. Toplantıda bir neçə məruzə dinlənildi, çıxışlar oldu. İki gün davam edən toplantı Respublika televiziyası ilə canlı yayımlandı.

Ümumxalq aprel toplantısında iki dəfə baş vermiş dövlət çevrilişi cəhdlərinə tam yekun vuruldu. Materiallar əsasında qısa vaxt kəsimində xalqımızın başına gətirilən faciələrə bir neçə mövqedən qiymət verildi.

Bu toplantıda indiyədək xalqa məlum olmayan faktlar aşkar edildi.

Toplantının materialları xalqa imkan verdi ki, gözünü bir daha açsın, sayıqlığını yüksəlsin və heç zaman xalqa xəyanət edənlərin yedəyində getməsin. Xalqın ayıqlığı millətin növbəti faciələrdən xilas olması deməkdir.

İki gün davam edən toplantının materialları xalqımızın tarixi üçün zəngin elmi məxəzə çevrildi.

Bu toplantını teleyayım ilə seyr edənlərin də, radio vasitəsilə dinləyənlərin də, dövrü ədəbiyyatda çap olunmuş materialları oxuyanların da hər iki dövlət çevrilişini hazırlayanlar, onu həyata keçirənlər, dövlət çevrilişinin iqtisadi kökünü yaradanlar haqqında tam təsəvvürü oldu.

Deyənlərdən aydın olur ki, dövlət çevrilişinin "yubileyinə" həsr edilmiş respublika toplantısında H.Ə.Əliyev nəzərdə tutduğu məqsə-

də tam nail oldu. Deməli, respublika tarixində baş vermiş tarixi hadisələrə həsr edilmiş ümumxalq toplantılarının keçirilməsi öz müsbət bəhrəsini verir.

1996-cı ildə Azərbaycan KP MK-nın keçmiş Birinci katibi, akademik V.Y.Axundovun anadan olmasının 90 illiyinə həsr edilmiş yubiley gecəsi keçirildi.

Gecədə V.Y.Axundovun həyatına, fəaliyyətinə həsr edilmiş məruzə və çıxışlardan sonra Azərbaycan Respublikasının Prezidenti H.Ə.Əliyev nitq söylədi. Vaxtilə Azərbaycanın Təhlükəsizlik Komitəsinin rəhbəri olmuş H.Ə.Əliyev Azərbaycan KP MK-nın Birinci katibi V.Y.Axundovla birgə çalışdığı illərdə həyata keçirdikləri respublika əhəmiyyətli işlərdən danışdı. H.Ə.Əliyev öz çıxışında Azərbaycan tarixinə aid ən mühüm bir cəhəti xatırladı.

Azərbaycan tarixinə dair son bir neçə il ərzində nəşr edilmiş əsərlərdə respublikanın tarixi 1920-ci ilə qədərki dövrü əhatə edir. Belə çıxır ki, 1920-ci ildən sonrakı sovet tarixi fonunda yaranmış Azərbaycan tarixi bir tarix kimi tarix deyildir. Yaxud Azərbaycan tarixi olmuşdursa da, bu tarix hadisələrlə zəngin olmamışdır.

H.Ə.Əliyev ona xas olan elmi intuisiya əsasında qeyd etdi ki, Azərbaycan tarixinin sovet dövrü mütləq yazılmalıdır. Bu dövrdə tarixi yarıdanlar xalqdır, əmək adamlarıdır, həmin illərdə partiyanın və dövlətin başında duranlardır. Burada respublikanın keçdiyi yolun ağrı-acıları, uğurları, enişli-yoxuşlu həyatı təsvir olunmalıdır. 1959-1969-cu illərdə Azərbaycan tarixinin sovet dövrünü yarıdanlardan biri də vaxtilə Azərbaycan KP MK-nın Birinci katibi olmuş V.Y.Axundovdur. Deməli, Azərbaycanın sovet dövrü tarixinin on ili Vəli Yusif oğlunun respublikaya başçılıq etdiyi zamanda yaranmışdır. Odur ki, Azərbaycan SSR-in tarixi yazılarkən ön planda Kommunist Partiyasının birinci şəxsləri — respublika miqyasında Azərbaycan KP MK-nın Birinci katibləri olmalıdır.

Cənab Heydər Əliyev Azərbaycan alimlərinə tövsiyə etmişdir ki, onlar Azərbaycanın keşməkeşli son iki əsrini — XIX və XX əsrləri yeni plan-proqramla tədqiq etsinlər.

H.Ə.Əliyev dərin biliyi və təfəkkürü, güclü məntiqi ardıcılığı ilə XX əsr tariximizin müxtəlif mərhələlərini istər respublikamızda keçirilən rəsmi yığıncaqlarda, istərsə də xarici ölkələrin tribunallarındakı mikrofonlar qarşısında çox böyük uğurla yazır. Heydər Əliyevin müxtəlif

toplantılarda, görüşlərdə, yığıncaqlarda və yubileylərdəki çıxışları tariximizin müəyyən bir mərhələsini işıqlandırır, siyasət və zaman baxımından salınmış düynləri açıqlayır və bu yolla gələcək tədqiqatçıların elmi axtarışlara sərf edəcəyi vaxta bubaşdan qənaət edir.

Hörmətli Prezidentimiz tariximizi, o cümlədən ictimai-siyasi, iqtisadi tariximizi yaza-yaza həm də öz dövrünü təbliğ edir. Deməli, cənab H.Ə.Əliyevin ən ali təbliğatçısı elə onun özüdür. Möhtərəm Prezidenti təbliğ edən şəxslər isə gördüyü tarixi işlərin təbliğində ona yardımçıdırlar.

Cənab Prezidentimizin təbliği Azərbaycan Respublikasının yüksəlməsinə, Vətənimizin şöhrətlənməsinə, millətimizin qüruruna uğurla xidmət edir.

HEYDƏR ƏLİYEV ZİRVƏDİR

YAP-ın II qurultayı başa çatıb. Qurultay ölkənin siyasi həyatında mühüm dəyişikliklərin başlanğıcıdır.

II qurultay Azərbaycan xalqının yaddaşında dərin iz buraxdığı kimi, məndə də xoş təəssüratlar oyatdı. İftixarla demək istəyirəm ki, bu qurultayda Azərbaycanın ən ziyalı, qabaqcıl, intellektual səviyyəyə malik insanları iştirak edirdi. Qurultayda Heydər Əliyev geniş məruzə ilə çıxış etdi və onun ətrafında müzakirələr aparıldı. Qarşıda duran ən ağır, ümdə məsələlərdən biri Azərbaycan ərazisinin erməni işğalçılarından azad edilməsi, qaçqınların öz torpaqlarına qayıtması və Azərbaycanın sabit iqtisadi-siyasi özül üzərində inkişafını təmin etməkdir. Bu baxımdan qurultay qarşıya böyük vəzifələr qoydu.

İlham Əliyev istər Azərbaycanın iqtisadi problemlərinin həlli ilə əlaqədar, istərsə də siyasi həyatında ciddi addımlar atıb. Xaricdəki erməni diasporuna qarşı çıxışları, gənclərimizin idmanda dünya səviyyəsində tanınması sahəsində fəaliyyəti, əlbəttə, İlham Əliyevin gərgin əməyinin nəticəsidir. Partiya üzvü Əli İnsanovun çıxışında olan bir fikri nəzərinizə çatdırmaq istəyirəm: Nyutondan soruşurlar ki, niyə siz bu qədər görkəmli və dünyamiqyaslı bir alimsiniz? O cavab verir: ona görə ki, mən müəllimim Dekartın çiyinləri üzərində dayanmışam. Demək, Nyuton müəllimini dağa bənzədir. Burada da İlham Əliyevin ata-

sı Heydər Əlirza oğlundan aldığı tərbiyə, gördüyü işləri müşahidə etməsi onun inkişafına çox böyük təsir edib. Heydər Əliyevin oğlu olduğuna görə yox, özünün yüksək keyfiyyətləri, intellektual səviyyəsi, vətənpərvərliyi, xalqı, Vətəni üçün gördüyü tədqiqatçı işlər partiya üzvlərinin onu bu vəzifəyə seçməsinə səbəb olmuşdur. O öz xalqının etimadını doğrultmuşdur və doğruldacaq. Bizim bu gün belə gənclərə ehtiyacımız çoxdur. Bunların hamısı partiyanın möhkəmlənməsinə, genişlənməsinə kömək edir. Mən inanıram ki, Azərbaycanın taleyüklü məsələləri həll olunacaq. Yeni Azərbaycan Partiyası yeganə partiyaadır ki, xalqı öz arxasınca aparmaq qüdrətinə malikdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, müxalifətdə olanlar da bu xalqın oğullarıdır. Əksəriyyəti yaxından tanıdığımız adamlardır. Çox hissəsi vaxtilə yüksək vəzifələrdə işləyən şəxslər olub. Onların xalqın problemlərindən kənar qalması təəccüb doğurur. Məsələn, Dünya Azərbaycanlılarının I qurultayı keçirildi. Bu qurultay Azərbaycan xalqının arzu və istəyinin, onun üyündən gələn tələblərin həyata keçməsinin zirvəsi idi. Qurultay dünya azərbaycanlılarını birləşdirdi. Respublikamıza gələn qonaqları qarşılamaq, onlara ürək-dirək vermək, yol göstərmək, köməklik etmək əvəzinə onlar bu xoşməramlı qurultaya dəvət aldıkları halda gəlmədilər. Biz müxalifətin apardığı siyasəti başa düşə bilmədik. Bu məsələyə münasibətləri və bir çox ziyalıları təəssüfləndirdi. Ola bilər ki, YAP-ın tədbirlərinə gəlməsinlər, bunu həmişəki kimi adi qəbul edirik. Lakin Dünya Azərbaycanlılarının I qurultayına qatılmamaları onlar haqqında olan fikirlərə bir daha aydınlıq gətirdi.

Zaman öz işini görür. İqtidar öz uğurlu işlərini davam etdirir. Bu işlərin arxasınca getməməyi yaxşı hal kimi qiymətləndirmirəm.

MİNİLLİKLƏR QOVŞAĞININ BƏHRƏSİ

Hörmətli professor Nizami Cəfərov!

Heydər Əliyev hələ Azərbaycan KP MK-nın Birinci katibi vəzifəsində çalışarkən (1969-1982) çox arzu edirdim ki, həmin illərin tarixçiləri, filoloqları, iqtisadçıları, filosofları onun Azərbaycanın elmi, mədəniyyəti, iqtisadiyyatı, incəsənəti, kadr siyasəti, dövlət quruculuğu sahəsində apardığı cəsarətli işləri öz tədqiqatlarında işıqlandırsın-

lar. Əfsuslar ki, o zaman Azərbaycanın alimləri, mütəfəkkirləri onların üzərinə düşən tədqiqatçı borcunu yerinə yetirmədilər və ya sadəcə olaraq onu bacarmədilər.

H.Əliyevin Azərbaycan KP MK-nın Birinci katibi vəzifəsinə gəldiyi və ondan sonrakı illərdə gördüyü işləri yada salarkən indi də bizdə iftixar hissi baş qaldırır. Azərbaycanda xalq təsərrüfatının misilsiz yüksəlişi, xalqın güzəranının yaxşılaşması, elm, mədəniyyət, incəsənət işçilərinə, o dövrdə Sovet ordusuna xidmətə gedən gənclərə göstərilən qayğı, Azərbaycan millətindən olan zabitlər hazırlamaq məqsədilə Naxçıvanski adına Hərbi məktəbin açılması, respublikanı keçmiş SSRİ tərkibində olan müttəfiq respublikalar arasında birinci yerə çıxarmaq üçün üzümçülüyn inkişafı, orta məktəb məzunlarının Azərbaycandan kənar yəzlərlə ali məktəbdə təhsil almağa göndərilməsi və s.

1993-cü ildə cənab Heydər Əliyev ikinci dəfə hakimiyyətə gələndən sonra onun çıxışları, xalqa müraciətləri, yazıları məndə belə bir fikir yaratmışdı ki, bütün bunlar mütləq müvafiq alimlərin tədqiqat obyektinə çevrilməlidir.

Cənab Həder Əliyevin söz xəzinəsi, çıxışları elə ilk aylardan bütün milləti, o cümlədən yazarları, tədqiqatçıları, alimləri ayağa qaldırdı. Onların bir qrupu qələmə sarılaraq möhtərəm Prezidentin əsasən mikrofon qarşısında qaldırdığı tarixi, fəlsəfi, iqtisadi, siyasi, elmi, hüquqi və bir çox başqa problemlərin elmi əsaslarla tədqiqinə başladılar.

Digər qrup alimlər isə özlərinə ucuz hörmət qazanmaq və ya irəliyə getmək, yüksək vəzifə pilləsinə qalxmaq naminə populist yazılar yazmağa başladılar. Onlar arasında cənab Heydər Əliyevin el içində olan hörmət və izzətindən istifadə edərək pul qazanmaq xatirinə yazdıqlarını bazara çıxaranlar da oldu. Bu qəbildən olan psevdotədqiqatçıların qarşısı gec də olsa alındı.

Son vaxtlar cənab Heydər Əliyevə həsr edilmiş ciddi, həm də sanballı elmi-tədqiqat əsərlərinə təsadüf edilir.

Cənab Heydər Əliyevin çoxcildli əsərlərinin nəşri Azərbaycan tarixinə, gələcək oxucu və tədqiqatçılara ən ali töhfədir. Bu əsərlər xalq üçün, xalqımızı sevənlər və bizimlə maraqlananlar üçün zəngin bilik mənbəyidir. Onu da deyim ki, möhtərəm Heydər Əliyevin əsərlərində Azərbaycan xalqının tarixinə — xüsusilə XIX-XX əsrlərə aid çox zəngin material vardır. Cənab Heydər Əliyevin əsərləri həm bitmiş fikirlər xəzinəsi, həm də tükənməz elmi mənbədir.

Nizami müəllim! Siz cənab Heydər Əliyevin "Minilliklərin qovşağında" adlı müraciətindən istifadə edərək yeni elmi üslubla uğurlu bir əsər yazmısınız.

Möhtərəm Heydər Əliyevin 2000-ci il dekabrın 29-da xalqa etdiyi bu müraciət öz quruluşu, məntiqi ardıcılığı və daxili məzmunu ilə Azərbaycan xalqına onun tarixi keçmişini, indisini yada salır və gələcəyinə işıq saçır. Bu müraciətdə olan zəngin elmi-nəzəri ümumiləşdirmələr xalqımızı bir daha özünə tanımaqla həm də dünya xalqlarına, dünya ictimaiyyətinə tanıdır.

Müraciət biz tədqiqatçılar üçün qiymətli xəzinədir. Burada hər bir ixtisasçının elmi tədqiqatı üçün ideya və faktik material vardır.

Müraciətdə coğrafiyaçılar qarşısında fiziki və iqtisadi coğrafiya, ekologiya, təbii sərvətlər, demoqrafiya, ətraf mühitin qorunması və tədqiqat obyektinə çevrilə biləcək digər problemlər qoyulmuşdur.

Sizin müraciətdə olan ideyalara, fikirlərə, təkliflərə söykənərək yazdığınız "Azərbaycanlılar: etnokülturoloji birliyin siyasi-ideoloji üfqləri" (Bakı, 2001, Yeni nəşr evi) adlı əsərinizi Dünya Azərbaycanlılarının I qurultayı nümayəndələrinə çatdırmanız (9-10 oktyabr 2001-ci il) böyük müəllif uğurlarınızdan biridir.

Siz ilk dilçi alimsiniz ki, yeni əsrin ilk ilində bu günlə səsleşən əsərlərinizdən biri dünya azərbaycanlılarına qismət oldu. Bu əsər indi demək olar ki, planetimizin bütün qitələrində yayılacaq və hər kəsin sevimli kitabı, həm də vətəndən gətirilmiş yadigar olacaqdır.

Bu kitabın ilkin müəllifi cənab Heydər Əliyevdir, onun ideyası, müddəalarıdır. Sonrakı müəllif isə geniş biliyə, öz yazılarında güclü məntiqi ardıcılığa malik olan Nizami Cəfərovdur. Kitab ona sahib olmaş hər bir şəxs üçün çox dəyərlidir.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASINDA ÜZÜMÇÜLÜYÜN ŞƏRƏFİ BƏRPA OLUNMALIDIR

H.Ə.Əliyev Azərbaycan KP MK-nın Birinci katibi vəzifəsinə gəldikdən sonra respublika xalq təsərrüfatının tənəzzülə uğradığını nəzərə alaraq onun ayrı-ayrı sahələrinin, o cümlədən kənd təsərrüfatının inkişafını təmin etmək üçün bir sıra ciddi dövlət tədbirləri görmə-

yə çalışdı. O, Azərbaycanda kənd təsərrüfatının elə bir sahəsini inkişaf etdirməliyi ki, respublikamız SSRİ miqyasında ön sıraya çıxsın. Bu da respublikada üzümçülüyn inkişafının təmin edilməsi idi.

Respublikada üzümçülüyn inkişaf etdirilməsi üçün geniş imkanlar vardı. Onlardan birincisi arid iqlimə malik alçaq dağlıq, dağətəyi və düzənlik bölgələrdə üzüm plantasiyalarının inkişafı üçün yararlı dəmyə və suvarılan torpaqların olması və aşağı məhsul verən torpaqların yüksək gəlir verən üzümlüklərlə əvəz edilməsi imkanı idi.

1969-cu ildə üzümlüklərin tutduğu sahə 57,1 hektar, üzümün məhsuldarlığı 43,6 sentner, ümumi üzüm istehsalı 272 min ton, tədarük isə 240,3 min ton idi. Üzümlüklərdə seyreklik 44-47 faizə çatmışdı.

Üzümçülüyn inkişafına xüsusi diqqət yetirildiyindən 1969-cu ildən başlayaraq hər il orta hesabla on iki hektar (xam torpaqlarda) üzüm plantasiyası salınırdı. Əgər 1969-cu ildə respublikanın 57,1 min hektarlıq üzüm plantasiyası vardısı, 1974-cü ildə bu 97,6 min hektara çatdırıldı. 1969-cu ildən sonra üzümlüklər hər il 10-12 min hektar artırılırdı.

Beləliklə, respublikada üzümlüklərin ümumi sahəsi 150,9 min hektardan, 1983-cü ildə isə 188,6 min hektara çatdırıldı.

H.Ə.Əliyev vəzifəyə gəldikdən sonra — 1970-1983-cü illər ərzində respublikada üzüm plantasiyalarının tutduğu sahə 131,5 min hektar artırıldı. Üzüm plantasiyaları sahəsinin ən çox artdığı dövr 1985-ci ilə təsadüf edir (218,8 min hektar).

Üzüm plantasiyaları sahəsinin genişləndirilməsi ilə yanaşı, məhsuldarlığın artırılması ilə də ciddi məşğul olunurdu. 1969-cu ildə hər hektar üzüm plantasiyasından götürülən məhsulun çəkisi 43,6 sentner idisə, respublika rəhbərliyinin apardığı məqsədyönlü iş sayəsində bu rəqəm 1982-ci ildə 101,5 sentnerə çatdırıldı. Deməli, cəmi 13 il ərzində üzüm plantasiyalarının hər bir hektarının verdiyi məhsul (1969-cu ilə nisbətən) 44,4 sentner artırıldı. Hər bir hektara düşən məhsuldarlığın yüksəlməsi ilə yanaşı, üzümün şəkərliliyi də ildən-ilə artırdı. 1979-cu ildə üzümün şəkərliliyi 17 faizə çatdırılmışdı. 1969-cu ildə respublika üzrə üzümün ümumi istehsalı 272 min ton idisə, 1982-ci ildə bu rəqəm 1815,2 min ton oldu. Deməli, respublikada müvafiq illər ərzində üzüm istehsalı 1543,6 min ton təşkil etdi. Cəmi 13 il ərzində üzümün ümumi istehsalının bu qədər böyük sürətlə artması cənab

H.Ə.Əliyevin yorulmaz əməyinin, yüksək tələbkarlığının, ardıcıl aqar siyasətinin nəticəsi idi.

Üzümçülüyn inkişaf etdirilməsi sahəsində əldə edilən nailiyyətlərin əsasında Azərbaycan KP MK Birinci katibinin 1973-cü ildə keçirdiyi Respublika partiya-təsərrüfat fəalları yığıncağının və xüsusi müşavirənin mühüm rolu olmuşdur.

Cənab H.Ə.Əliyev öz işgüzar fəaliyyəti nəticəsində Sov. İKP MK və SSRİ Nazirlər Sovetinin 1975-ci il iyul ayının 9-da "Azərbaycan SSR-də kənd təsərrüfatı istehsalını daha da intensivləşdirmək tədbirləri haqqında" qərarının çıxarılmasına nail oldu.

1975-ci ilin oktyabr ayının 31-də Azərbaycan KP MK-nın plenumunun çağırılması gələcəkdə üzümçülüyn daha sürətlə inkişafını təmin etdi.

Sov.İKP MK və SSRİ Nazirlər Sovetinin "Azərbaycan SSR-də kənd təsərrüfatı istehsalını daha da ixtisaslaşdırmaq, üzümçülük və şərabçılıq inkişaf etdirmək tədbirləri haqqında" 1979-cu il 22 fevral tarixli üçüncü qərarı Azərbaycanda kənd təsərrüfatının, eləcə də üzümçülüyn 2000-ci ilə qədərki inkişafının əsas istiqaməti idi.

Üzümçülkdə olan seyrəkliliyin ləğvi, üzüm tənəklərinin məftillərlə qaldırılması, torpağa mineral gübrələrin verilməsi, kənd hazırlığı, xalqın maddi rifah halının yaxşılaşması, əhalidə üzümçülüyn inkişafına yaranan inam respublikada üzümçülüyn yüksəlməsinə böyük təkan verdi.

Respublikanın ənənəvi rayonlarından başqa (Şamaxı, İsmayilli, Naxçıvan MR, Gəncə, DQMV, Şəmkir, Qazax, Ağsu, Ağdaş, Tovuz və s.) bir neçə yeni rayonlarda da (Lerik, Yardımlı və s.) üzümçülük inkişaf etdirilirdi. Üzümçülüyn inkişafı respublikada şərabçılığın inkişafını tələb edirdi. Bu məqsədlə respublikada yeni sovxozlar təşkil edilir, qəsəbələr salınır, yollar çəkilir, sürətlə yeni iş yerləri açılırdı.

1975-80-ci illərdə 82 min hektardan artıq sahədə üzüm bağları salınmışdı.

Üzümçülərin salınması ilk növbədə əkinçiliyə yararsız torpaqlar hesabına aparılırdı. Üzümçülüyn sürətlə inkişafını təmin etmək məqsədilə 1977-ci ildə xüsusi tinglik, müxtəlif rayonlarda olan 13 sovxoz təşkil edilmiş, sovxoz-trestin tabeliyinə verilmişdi. 1980-ci ildə bu sovxoz-trestlə daxil olan sovxozlarda yaradılan 9 tinglik təsərrüfatında 6,3

milyon ədəd "fillok" seriya xəstəliyinə davamlı calağ edilmiş üzüm tingləri yetişdirilmişdi.

Üzümün məhsuldarlığının artması sayəsində sovxozlar 1970-ci ildə 31,1 milyon manat gəlir götürüdülsə, 1975-ci ildə bu, 151,4 milyon manata çatdı.

Üzümçülük hesabına sovxoz və kolxozlarda mənfəətin sürətlə artması fəhlə və kolxozçuların əmək əzmini yüksəldirdi.

Cənab H.Ə.Əliyev təkidlə tələb edirdi ki, yetişdirilmiş üzümlərin süfrə növləri SSRİ-nin digər respublikalarına da satışa göndərilsin. Bunun nəticəsində ildə 30 min ton süfrə üzümü respublika daxilində, təxminən 250 min ton isə Azərbaycandan kənar bölgələrdə satılırdı.

Respublikada üzümçülüyn inkişafında bu məqsədlə yaradılmış Dövlət Üzümçülük və Şərabçılıq İstehsalı Komitəsinin və onun rəhbəri Yunis Rzayevin böyük rolu olmuşdur.

H.Ə.Əliyev üzümçülüyn inkişafı ilə yanaşı, sosial obyektlərin tikintisinə də çox ciddi fikir verirdi. Bu məqsədlə 70 min hektar yeni suvarılan torpaq istifadəyə verilmişdi. 90 min hektar suvarılan torpaqlarda meliorasiya işləri yaxşılaşdırılmış, 230 min hektar torpaqda suvarma sistemi yenidən qurulmuş, 200 km məsafədə su kəməri çəkilmişdi.

Üzümçülüyn inkişafını təmin etmək məqsədilə 1981-1985-ci illərdə 3 min çiləyici və tozlayıcı maşın təmir edən emalatxana, ildə 400 traktora xidmət edən təmir-mexaniki stansiyası yaradılmışdı. Mingəçevirdə çalaqazan maşınların istehsalına başlanılmış, 1981-1988-ci illərdə üzümçülük üçün dəmir-beton zavodları tikilmişdi.

1985-ci ildə keçmiş SSRİ-də alkoqolizmə və sərxoşluğa qarşı mübarizəyə dair çıxarılmış bədnam qərar üzümçülük məşğul olan keçmiş SSRİ-nin bir neçə müttəfiq respublikalarının, həm də Bolqarıstanın iqtisadiyyatına ciddi ziyan vurdu. İqtisadi diversiya xarakterli bu ziyanlı siyasət respublikalarda üzüm plantasiyalarının deqrodasiyaya uğraması ilə nəticələndi. Beləliklə, 1985-ci ildən 1996-cı ilə qədər üzüm bağlarının tutduğu sahə 139,7 min hektar azaldıldı.

Azərbaycan Respublikası ərazisində üzüm bağlarının 218,8 min hektara çatdırılması (1985-ci ildə) əsasən quraq iqlimə malik olan ərazilərə çılpaq yamaclarının və düzlərinin yaşıllaşdırılması və insan sağlamlığının təmin olunması demək idi.

Azərbaycanda üzümçülüğün inkişafı xalqın güzəranının köklü yaxşılaşdırılmasına səbəb oldu. Lakin Moskvanın məkrli siyasəti respublikanın iqtisadi inkişafına öldürücü zərbə endirdi.

Qarşıda duran vəzifə 1996-cı ildə cəmi 19 min hektar sahəni əhatə edən üzüm plantasiyalarını sürətlə artıraraq yenidən 1982-ci il səviyyəsini bərpa etməyə başlamaqdan ibarətdir. Biz əminik ki, Azərbaycan Respublikası iqtisadiyyatında mühüm yer tutan üzümçülük cənab H.Ə.Əliyevin işgüzarlığı və ciddi tələbkarlığı sayəsində yenidən öz keçmiş şöhrətini qaytaracaqdır.

Fevral, 1997-ci il

CƏNAB HEYDƏR ƏLİYEV BÖYÜK TARİXİ ŞƏXSİYYƏTDİR

Cəmiyyətdə sayılıb-seçilən insanlar içərisindən şəxslər, şəxsiyyətlər, tarixi şəxsiyyətlər, böyük şəxsiyyətlər və nəhayət, böyük tarixi şəxsiyyətlər meydana çıxır.

Siyasi xadimlər tarixi şəxsiyyətlər və ya böyük tarixi şəxsiyyətlərdir. Vətənin və ya xalqın mövcud və həm də önəmli problemlərini həll edən dövlət xadimi tarixi şəxsiyyətdir.

Böyük şəxsiyyəti ciddi tarixi şərait meydana çıxarır. Ətrafdakı gərəkliyi dərk edən, ictimai və siyasi hadisələrin gedişini xalqın istəyinə və vətənin tələbinə uyğun olaraq həyata keçirən siyasi xadim böyük tarixi şəxsiyyətdir.

Deməli, şəxsiyyətin böyüklüyü tarixi şəraitin həmin şəxsiyyətin qarşısına qoyduğu tələpəli vəzifəni öz fitri istedadı, uzaqgörənliyi, təşkilatçılıq qabiliyyəti sayəsində uğurla yerinə yetirmək bacarığı ilə ölçülür. Müəyyən tarixi mərhələdə həmin böyük tarixi şəxsiyyətin fəaliyyətinin müsbət nəticəsi ilə vətənin stabil inkişafı davam etməlidir.

Sovetlər quruluşunun çökməsi, erməni terrorçuları tərəfindən Dağlıq Qarabağda başlanan qanlı müharibə, Azərbaycanın ayrı-ayrı bölgələrində cırdan dövlətlər yaratmaq cəhdləri 1990-cı illərin əvvəllərindən başlayaraq Azərbaycan ərazisinin parçalanmasını reallaşdırdı. Respublika rəhbərlərinin tam səriştəsizliyi üzündən ölkədə vətəndaş

müharibəsi təhlükəsi meydana çıxdı, özbaşınalıq və hərəc-mərclik hökm sürməyə başladı.

Yaranmış mürəkkəb daxili vəziyyət, qeyri-müəyyən xarici siyasət, ədalətsiz Qarabağ müharibəsi böyük şəxsiyyətin — cənab Heydər Əliyevin ikinci qayıdışını, Azərbaycana rəhbərlik etməyə gəlməsini tələb edirdi. Ölkədəki vəziyyət Heydər Əliyevin ilkin fəaliyyətinin əsas konturunu da müəyyən etmişdi: o, vətənin parçalanması təhlükəsinin qarşısını almaqla respublikanın ərazi bütövlüyünü təmin etməli və cəmiyyətdə sabit inkişaf mühiti yaratmalı idi.

Cənab Heydər Əliyev çoxşaxəli təşkilatçılıq istedadı və hadisələrin ana xəttinin son nəticəsini öncədən duymaq qabiliyyəti sayəsində qarşısına qoyduğu problemi uğurla həyata keçirməyə başladı.

Azərbaycanda vətəndaş müharibəsi reallığını hiss edən, öz uzaqgörənliyindən, peşəkar dövlətçilik səriştəsi və zəngin həyat təcrübəsindən faydalanaraq xalqın monolit birliyinə arxalanan, vətəni parçalanmaqdan qorumaq üçün vaxt itirmədən qətiyyətlə əməli tədbir görən, onu uğurla həyata keçirən cənab Heydər Əliyev Azərbaycanda yeganə dövlət başçısıdır ki, millətimizin tarixinə Böyük Tarixi Şəxsiyyət kimi daxil olmaq hüququ qazanmışdır.

Fitri təşkilatçılıq istedadı, natiqlik məharəti ilə xalqın qəlbinə nüfuz edərək onu öz arxasına aparmaq qabiliyyəti, fenomenal yaddaşı, dövlət quruculuğunda səbri, başladığı yaradıcılıq işini təxirəsalmadan həyata keçirmək üçün vaxt itirməmək adəti, diplomatik səriştəsi, dünyanın aparıcı dövlət başçıları yanında xüsusi çəkisi cənab Prezidenti böyük tarixi şəxsiyyətlər cərgəsində bir daha təsdiqlədi.

Dekabr, 2001

UĞURLU KADR TAPINTISI

1937-ci ildə Naxçıvan şəhərindəki zərgər dükanının mühasibi Əlibəy Əzimzadəni Qazaxıstanın Taldı Kurqan vilayətinə sürgün etdilər. Ondan altı ay sonra "xalq düşməninin" arvadı Əminə xanımı iki qızı və bir oğul övladı ilə birgə Əlibəyin izi ilə Qazaxıstana sürgün olundular. Sürgün edilənlər içərisində balaca Aydın da var idi.

Qatar Qazaxıstan stansiyalarından birində dayanarkən sürgün olunanlardan biri ailə üzvlərinə su götürməyə gedərkən, Naxçıvandan tanıdığı Əlibəyə rast gəlir. Ona deyir ki, sənin ailəni də sürgün ediblər. Əlibəy yükdaşıyan vəqonda sürgün olunan ailə üzvlərinə qovuşur. Sürgün edilənləri Taldı Kurqan çöllərində vəqonlardan düşürərək taleyin ümidinə buraxırlar. Didərgin düşmüş, yatmağa yorğan-döşəyi belə olmayan bu zavallılar çöl-biyabanda özlərinə sığınacaq üçün koma düzəltməyə çalışmışlar. Zəhərli ilanlar onların yatdığı yerdə qıvrılıb yatmış. Bir tikə çörək qazanmaq üçün Əlibəyin arvadı Əminə xanım çəltik ləkələrində suyun-palçıqın içərisində işlədikdən sonra ayağına yapışmış qanını soran suluqqanları (zəliləri) sıyıraraq yerə tökülmüş...

Aydın Qazaxıstanda orta məktəbi, Daşkənddə ali məktəbi bitirərək əmək fəaliyyətinə başlamışdır. O, Özbəkistan SSR-in Surxandərya vilayətində Partiya Komitəsinin ikinci katibi, Özbəkistan Respublikasının Avtomobil nəqliyyatı naziri vəzifələrində uğurla işləmişdir.

1985-ci ildə H.Ə.Əliyev keçmiş SSRİ Nazirlər Soveti Sədrinin birinci müavini işləyərkən ölkədə baş vermiş böyük qəza hadisəsi münasibətilə keçirdiyi iclasda nazir A.Əzimzadə ilə tanış olmuş, Əzimzadəni öz qəbuluna dəvət etmişdir.

Cənab H.Ə.Əliyev təcili Siyasi Büroya çağırıldığından Aydınla görüşə bilməyib. Onların növbəti görüşü 1986-cı ildə H.Ə.Əliyevin SSRİ-də nəqliyyatın inkişafına dair keçirdiyi yığıncaqda olmuşdur.

1985-ci ildə H.Ə.Əliyev sovet nümayəndə heyətinin başçısı kimi Şimali Koreyada rəsmi səfərdə olarkən, orada istirahət edən bir qrup sovet vətəndaşı, o cümlədən A.Əzimzadə ilə görüşmüş, onların necə istirahət etməsi ilə maraqlanmışdı.

1995-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Özbəkistanda səfirliyi təşkil edildikdə cənab H.Ə.Əliyev Aydın Əzimzadənin namizədliyini vermiş və 1996-cı ildə onu Özbəkistana səfir təyin etmişdir.

Özbəkistanda nazir olmuş, Vilayət Partiya Komitəsində ikinci katib vəzifəsində işləmiş, yüksək iş qabiliyyətinə malik, ana dilindən başqa özbək və rus dillərini mükəmməl bilən, yerli xalqı yaxından tanıyan, Özbəkistan Respublikasının rəhbər işçiləri ilə birgə işləmiş, işgüzar adamlar və vəzifəli şəxslərlə yaxşı əlaqəsi olan bir adamı arayıb-axtararaq Azərbaycanın Özbəkistandakı səfiri təyin etmək hörmətli Prezi-

dent H.Ə.Əliyevin fenomenal yaddaşı, kadrların düzgün seçilməsinə göstərdiyi diqqətlə əlaqədardır.

Azərbaycan Respublikasında hər bir kadr öz yerində olsa və adınə kölgə sala biləcək işlərlə məşğul olmasa, Azərbaycan Respublikasının inkişafı istənilən səviyyəyə ucala bilər. Etibara xəyanət xalqa xəyanətdir.

Yanvar, 1998

LİSSABON ZİRVƏ TOPLANTISI: ERMƏNİSTAN NƏ "UDDU", NƏ UDUZDU

Eramızdan əvvəl 95-96-cı illərdə, Böyük Tıqranın vaxtında Van gölü ətrafında erməni çarlığı yaradılmışdı. Böyük Tıqrandan sonra öz ərazisini itirmiş ermənilər tarix boyu müxtəlif dövlətlərin tərkibində vassal kimi yaşamışlar. Onlar, adətən, Bizans, İran və Ərəb imperiyalarının hökmranlığı altında olmuşlar. O dövrlərdən başlayaraq ermənilərin niyyəti hər hansı bir dövlətin tərkibində olarkən həmin dövlətə qarşı xəyanət etmək, təxribat aparmaq, onu parçalamaq və ərazisinin müəyyən hissəsinə sahib olmaq idi. Bu cəhdlər yersiz və həm də hərbi baxımdan uğursuz olduğundan ermənilər heç nə əldə edə bilməmişlər.

Ermənilərin qurduqları oyuncaq dövlət Şərqi Anadoludakı Van gölü ətrafında yerləşmişdi. Bu torpaqlar min il bundan əvvəl Osmanlı imperiyası, XX əsrdən başlayaraq Türkiyə Respublikası ərazisinə daxil olmuşdu. Ermənilər əsrlər boyu həmin torpaqları ələ keçirmək üçün təxribat, terror üsulundan istifadə etmiş, türklərə, kürdlərə, azərbaycanlılara qarşı vaxtaşırı, həm də qəddarcasına qırğınlar törətmişlər. Lakin tarix boyu birgə yaşadıkları millətləri — əsasən islam dininə mənsub olanları qıra-qıra eyni zamanda özləri də qırılmışlar. Ermənilər ancaq Şərqi Türkiyənin torpaqlarına deyil, bütün Zaqafqaziya, Şimali Qafqaz torpaqlarına da göz dikir və "Böyük Ermənistan" xülyası ilə yaşayırdılar.

Təqribən 400 il bundan əvvəl ermənilər qüdrətli bir dövlətə — Rusiyaya söykənmiş və rusların fəth etdikləri ərazilərə slavyanlarla birgə miqrasiya edərək tədricən öz həyat məkanlarını genişləndirmişlər. Ruslara qoşulmuş ermənilər yerli xalqlara tarixdə misli görünməmiş

zülmlər etmiş, insanlığa xas olmayan işgəncələr vermiş və kütləvi qırğınlar törətmişlər. Rusların ekspansiyası (yeni ərazilər tutması) ermənilərin qatı millətçiliyi ilə üzvi şəkildə birləşmiş və Qafqazda, Türkiyədə, Kırımda müsəlmanları kütləvi şəkildə qırmaq, torpaqları zəbt etmək, ruslaşdırmaq, dinindən, mədəniyyətindən imtina etdirmək və amansızcasına deportasiyaya məruz qoymaq adı hala çevrilmişdi.

1914-1917-ci illər rus-türk müharibəsində erməni millətçiləri türklərə qarşı daha da azğınlaşmışlar. Onlar rus ordusunun Şərqi Anadoluya hərəkət sürətini artırmaq məqsədilə ermənilərin Anadoluda yaşadıkları ərazilərdə partizan dəstələri yaratmışlar. Ermənilər türk kəndlərində qalmış uşaq və qocaları qırılmış, evləri talan etmiş, kəndləri xarabalığa çevirmişlər. Türk ordusundan fərarilik edən xain ermənilərin bir qrupu partizan hərəkətinə qoşulmuş, digər qrupu isə rus ordusuna daxil olaraq türklərə qarşı vuruşmuşlar. Erməni millətçilərinin törətdiyi müharibədə 600 min erməni, 2,5 milyon müsəlman (türk, kürd, azərbaycanlı) qırılmışdı. Qırğını törədən ermənilər həyasızcasına dünyaya car çəkmişlər ki, guya türklər ermənilərə qarşı soyqırımını siyasəti yürütmüşlər.

Rusiyada bolşevik inqilabının qələbə çalması rus-türk müharibəsinə son qoydu. Rus ordusu Türkiyəni tərk etdikcə ermənilər də onların arxasında İrəvana, Gürcüstana, Acariyaya, Abxaziyaya doğru geriləməyə başladılar. 1919-cu ildə Sovet Rusiyası Bakı neftini ələ keçirmək istəyəndə erməniləri də özləri ilə Azərbaycana gətirmiş, erməni vəhşilərinin əli ilə azərbaycanlılara qarşı əsl soyqırımını yaratmışlar.

...1988-ci ildən başlayaraq Ermənistan Dağlıq Qarabağ erməniləri ilə birlikdə Azərbaycan ərazisinə təcavüz etmişdir. Şübhəsiz ki, Azərbaycan ərazisinin 20 faizinin tutulmasında, bir milyondan çox qaçqının yurd-yuvasından didərgin düşməsində Ermənistan ermənilərinə xaricdə mövcud olan erməni lobbisi və rus ordusu yaxından havadarlıq etmişlər. Bəs 1988-ci ildən başlanan və Lissabon sammitinə qədər davam edən dövrdə Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsində ermənilər nə "udmuş" və nə uduzmuşlar: ermənilər Azərbaycan ərazisinin bir hissəsini işğal etmişlər, minlərlə azərbaycanlı öldürmüşlər, bir milyon azərbaycanlı qaçqın vəziyyətinə düşmüşdür. Əgər sadalananları "ermənilərin uğuru" adlandırmaq olarsa, əslində bunların hamısı uğursuzluqdan başqa bir şey deyildir.

Lissabon zirvə toplantısında cərəyan etmiş diplomatik "müharibə" başa çatdıqdan sonra aydın oldu ki, qarşı tərəfin "Böyük Ermənistan" xülyası, ermənilərin guya genosidə məruz qalması, azərbaycanlılara mənsub olan Dağlıq Qarabağ torpağının erməni torpağı olması ideyası müdrik H.Əliyevin cəsarətli addımları sayəsində puç oldu. Möhtərəm Prezidentimizin son dərəcə çevik siyasi hərəkəti diplomatiya aləmini lərzəyə saldı.

1994-1996-cı illər ərzində H.Əliyevin Ter-Petrosyanla görüşlərindən hazırlanmış televiziya verilişlərini izləyirdim. Həmin görüşlərdə Ter-Petrosyan dünyanı fəth etmiş bir "sərkərdə" kimi dayanır, özünü saymazlıq aparmağa çalışırdı.

Lakin H.Əliyevlə Ter-Petrosyanın Lissabon görüşündə başqa bir mənzərə vardı: Ermənistan prezidenti iflasa uğradığını, məğlubiyyətin yaxınlaşdığını artıq hiss edirdi. Tələş içərisində əyləşmişdi. H.Əliyevlə Ter-Petrosyan arasında sanki qalın bir buz divarı durmuşdu. İki əks mövqedə dayanan dövlət başçılarının iradə mübarizəsində üstünlük Heydər Əliyev tərəfində idi.

H.Əliyevin zahiri sakitliyi və onun daxilində püskürən vulkan Ter-Petrosyanın əl-qolunu bağladı, düşüncə tərzini pozdu və nəticədə istər özü, istərsə də bütün Ermənistan 53 dövlət arasında təklandı, təcrid edildi. Lissabondakı diplomatik uğur Azərbaycan xalqının qəddini bir qədər düzəltdi.

Ermənistan-Azərbaycan silahlı münaqişəsi 1988-ci ildə başlanıb, inkişaf edib və 1993-cü ildə özünün kulminasiya nöqtəsinə çatmışdı. Artıq vətənimizin ərazisinin 20 faizi itirilmiş, bir milyondan artıq əhali qaçqın düşmüşdü. H.Əliyev hakimiyyətə gələndə respublikada misli görünməmiş qanunsuzluq, özbaşınalıq, hərə-mərclik hökm sürürdü. Erməni işğalçılarının müqəddəs torpaqlarımızı zəbt etməsi, əhalinin mənəvi əzab içində çırpınması, dərin böhranın onun qəddini əyməsi azmış kimi, öz içimizdən çıxanlar da xalqı rahat buraxmır, ona təzyiqlər edir, vətənpərvərləri terrora məruz qoyur, bir sözlə, qara günün üstünə qara gün gətirirdilər. H.Əliyev bu ağır, psixoloji, fiziki və mənəvi yükün altına girməklə problemləri həll etmək üçün iki yol seçdi. Onlardan biri H.Əliyevə məxsus olan səbr, ikincisi isə müdrik, təcibli siyasət idi.

Lissabon sammitində cənab Heydər Əliyevi 53 dövlət başçısının dəstəkləməsi onların erməni avantüristlərinin əleyhinə qalxması demək idi. Ermənistanın Lissabonda təklənməsi ilk dəfə müşahidə edilirdi. Zirvə toplantısında erməni təbliğatının köksüz və yalanlar üzərində qurulduğu dünyaya aşkar edildi. Lissabon sammiti erməni işğalçılarına sübut etdi ki, onların işğal etdiyi ərazilər heç vaxt, heç zaman Ermənistana məxsus olmayıb. Tarixdə ilk dəfə olaraq Lissabon siyasəti gücündən Rusiya Ermənistanı müdafiə etmədi. Bu zirvə toplantısı müxbirlər ordusu vasitəsilə dünya ictimaiyyətinə çatdırdı ki, ermənilər işğalçidir, humanistlikdən uzaq, bir çox millətlərin, xüsusilə türklərin və azərbaycanlıların qanını içməkdən doymayan yırtıcı bir millətdir.

Lissabon sammiti ilə əlaqədar verilişlərin ayrı-ayrı hissələri, o cümlədən Azərbaycan Prezidenti H.Əliyevin çıxışı Respublika televiziya ilə bir neçə dəfə təkrar yayımlanmışdır. Bu verilişlərin tez-tez təkrar edilməsinin birinci səbəbi Lissabon sammiti uğurlarının mahiyyətini və bu tarixi hadisədə sülh tərəfdarı olan azərbaycanlıların müvəffəqiyyəti, erməni işğalçılarının "Böyük Ermənistan" xülyasının süqutunu geniş xalq kütləsinə çatdırmaqdır. Digər səbəb Azərbaycan Respublikası vətəndaşları içərisində Lissabon sammitinin uğurlarını dananlara, onun mahiyyətini təhrif edənlərə, o cümlədən müxalifətin bəzi nümayəndələrinə ibrət dərsi verilməsidir. Üçüncüsü, sammitdəki uğur ermənilərə onu da təlqin edir ki, son iki əsr ərzində hazırladıqları siyasət Heydər Əliyev qüdrəti ilə məğlub olmuş, onlar siyasət meydanında tək qalmışlar.

Nəhayət, Lissabon zirvə görüşləri nəticəsinin ölkəmizdə geniş şərh, bu tədbirlərdə xalqın kütləvi iştirakı Azərbaycan rəhbərliyi ilə respublikanın birliyi demək deyilmi?

AKADEMIKLƏRLƏ GÖRÜŞ

Ölkəmizdə elmin inkişafına qayğı dövlət siyasətinin mühüm istiqamətidir. Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin Respublika Elmlər Akademiyasının üzvləri ilə 31 yanvar 1997-ci il görüşündə

EA-nın COĞRAFIYA İNSTİTUTUNUN
DİREKTORU AKADEMİK
BUDAQ BUDAQOVUN ÇIXIŞI

— Hörmətli Prezident Heydər Əlirza oğlu!

Mən Azərbaycan Elmlər Akademiyasının vəziyyəti ilə əlaqədar olaraq dekabrın 20-də Sizə məktubla müraciət etmişəm. Xahiş etmişəm ki, bir yerə toplaşaq, Akademiyanın gələcək taleyini müəyyənləşdirmək üçün tədbirlər görək.

Həmin müraciətdə mən bir çox məsələlər yazmışam. Mənə elə gəlir ki, bunları bir də təkrar etməyə ehtiyac yoxdur. Bugünkü görüşün keçirilməsi elə bil ki, bizim üzərimizdən ağır bir dəyirman daşını götürür. Çünki bizi buraya toplamağınız gələcəkdə elmin təşkilini, inkişafını daha yaxşı təmin etmək, düzgün planlaşdırmaq üçün çox böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Akademiyada Rəyasət Heyətinin, institut direktorlarının seçki vaxtı keçib, akademiklərin, müxbir üzvlərin seçkisi keçirilmir. Səkkiz-doqquz ilə yaxındır ki, seçkilər aparılmır, qocalma prosesi çox sürətlə gedir.

Heydər Əliyev: *Qocalma prosesi nə təhər sürətlə gedə bilər? Qocalma prosesinin özünün vaxtı var — o, sürətlə gedə bilməz. Bu, ildən ibarətdir də — bir yaşın artır, bir yaş qocalırsan. Buyur.*

Budaq Budaqov: Sizə məlumdur ki, qabaqlar atom sahəsində işləyən və xaricə getmək istəyən fizikləri işdən çıxarırdılar, onlar üç il boş qalırdılar, ondan sonra xaricə getməyə icazə verirdilər. Birincisi, ona görə ki, onların işlədikləri problemlər həmin müddətdə köhnəlirdi, ikincisi, nəzərdə tutduqları tədqiqat işləri üç il ərzində müəyyən mənada köhnəlmiş olurdu. Mənə elə gəlir ki, bu, elmi işçi üçün qocalmaq deməkdir.

Yeddi-səkkiz ildir ki, bir neçə institutun ekspedisiya üçün pulu, tex-

niki imkanları yoxdur. Bununla əlaqədar elmi-tədqiqat işləri həddindən artıq sönük vəziyyətə düşübdür. Elə buna görə də bizdə məcazi mənada qocalma prosesi, elmdə geriləmə gedir, mən yazdığım kimi, bir növ də gizli işsizlik yaranır.

1963-cü ildə ilk dəfə bizim atlasımız çıxıb, amma indi dünya miqyasında çıxan atlasların təcrübəsindən istifadə edib yüksək səviyyədə kompleks atlas tərtib etmişik. Bu, son 20 ildə əldə etdiyimiz nailiyyətdir. Onu çapa təqdim etmişik, vəsaitimiz olmadığına görə xəritə fabriki onu çap edə bilmir. İmkan olsa, atlasın nəşrinin təşkilində bizə kömək edin.

Dünyasını dəyişmiş, yaxud hazırda sağ olan akademiklərin elmi irsinin, əsərlərinin qəbul olunması üçün heç bir arxiv yoxdur. Beləliklə, dünyasını dəyişmiş akademiklərin elmi irsi, əgər ancaq ailələrdə varsa, saxlanılır, yoxdursa, deməli, tamamilə sıradan çıxıbdır. Bizim sənədləri nə Dövlət Arxivi, nə də xüsusi arxivlər, məsələn, Ədəbiyyat Arxivi və s. götürmür. Bu barədə çox ciddi tədbir görmək lazımdır, keçmiş akademiklərin elmi irsini saxlamağa ayrıca bir yer olsaydı, daha yaxşı olardı.

Əlaqələndirmə məsələsindən danışılır. Heydər Əlirza oğlu, böyük ictimai hissi ilə deyirəm ki, şəxsən Sizin Azərbaycanın problemlərini — istər xarici siyasətini, istərsə də daxildə iqtisadi, sosial problemlərini necə həll etdiyiniz, dövlət çevrilişi cəhdləri ilə əlaqədar gördüyünüz ciddi tədbirləri xatırlayanda bir nəfərin şəxsinə nə qədər böyük, dərin və bütün məsələlərdə uğurlu əlaqələndirici görürük. Amma biz, Akademiyamızın işçiləri — böyük bir ordu öz elmimizin əlaqələndirilməsini lazımı səviyyədə təşkil edə, inkişaf etdirib axıra çatdırma bilmirik. Ona görə də biz əlaqələndirmə məsələsində əvvəlki vaxtlardakından daha çox, daha dərinə, çevik hərəkət etməliyik. Azərbaycan elminin bir hissəsi müvafiq şəkildə dünya elmi sisteminə daxil olub onunla tədqiqat aparmalı, ikinci hissəsi ayrı-ayrı ölkələrdə yaradılmış problemlər əsasında getməlidir, üçüncü hissəsi Azərbaycan dövlətinin tələbi əsasında olan işlər sahəsində getməlidir və nəhayət, sonuncu hissə respublikanın bu və ya digər təşkilatının sifarişini təmin edən işlərlə məşğul olmalıdır. Ona görə də Akademiyamızın işinin təşkil olunması üçün daha operativ çalışmalıyıq.

Boynumuza almalyıq ki, son yeddi, səkkiz, doqquz il ərzində əsasən gözləmə ilə məşğul olmuşuq, gözümüzü qapılara dikmişik ki, kim içəri girib göstəriş verəcək və biz elmimizi bunun əsasında yenidən quracaq, yeni problemlərlə məşğul olacağıq.

Əlbəttə, elmimizi daha da inkişaf etdirmək üçün Rusiya Federasiyası ilə əlaqəmizi gücləndirməliyik. Bunun üçün, şübhəsiz ki, müəyyən məbləğdə də olsa, vəsait lazımdır.

Neft kəmərinin çəkilməsi ilə əlaqədar Bakı-Samur, Bakı-Ağstafa istiqamətlərində bir neçə sifariş yerinə yetirmişik. Apardığımız tədqiqatlar nəticəsində bir sıra təklif irəli sürülmüşdür. Məsələn, XIX əsrin axırı — XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanda Abşeron neftini hasil ediblər, torpağı neftlə çirkləndirib aradan çıxıblar. İndi bir əsrdir ki, fikirləşirik — kimin və hansı vəsaitin hesabına torpaqları sağlamaşdıra bilərik. İndi dənizdə neft çıxarılmasının genişlənməsi də ətraf mühitin çirklənməsinə çox böyük təsir göstərəcəkdir. Ona görə yaxşı olardı ki, Ekoloji fond yaradaq. Bu fonda xaricilərin apardıqları neftdən müəyyən məbləğdə pul keçirmək olar ki, gələcəkdə biz ondan təbiətimizi sağlamaşdırmaq üçün istifadə edəək. Bir neçə təklif irəli sürmüşük — məsələn, Kür və Samur çayları üzərindən neft kəmərlərinin keçirilməsi haqqında. Həmin kəmərlərə xüsusi nəzarət edilməlidir ki, qəza baş verməsin. Əgər məsələn, Ağstafada Poylu körpüsü yaxınlığında kəmərdə qəza baş verərsə, deməli, neft Kür çayını, iki nəhəng su anbarımızı ölü vəziyyətə sala bilər.

Sizə çox minnətdarıq ki, elmi işçilərin maaşını 50% artırdınız. Bizim bir işçimiz var, Bakı yaxınlığında yaşayır. Yüksək intizamlı, yaxşı kadrdir. Bir dəfə gəlib dedi ki, elə edin, hər maaşdan mənə iki min manat qalsın. Maaşın 50% artması müəyyən mənada, belələrinin vəziyyətinin yaxşılaşmasına gətirib çıxaracaq.

Mən istəyirəm elmi tədqiqat işlərinin aparılması üçün müəyyən vəsait ayrılmasına diqqət yetirəsiniz. Yoxsa biz ancaq kabinet tədqiqatları aparırıq. Bunları indiyədək ümumiləşdiririk, amma yeni istiqamətdə iş apara bilmirik.

Sözümü qurtarıb yenə də qeyd edirəm ki, biz Akademiyada yığışub bu barədə çox ciddi danışacaq, tədbirlər görəcəyik.

Çox böyük fərəh və ictimai hissi ilə qeyd edirəm ki, Lissabon görüşünün uğurları bizə çox böyük daxili qida verir. Xarici mətbuatın məlumatları, dövrü mətbuatımızdakı çıxışlar bizdə belə bir inam yaradır ki, Azərbaycan xalqı erməni təcavüzkarlarının, daşnakların son iki əsrdə apardıqları çürük siyasətə birdəfəlik böyük zərbə endirdi. Bu imkan verir ki, biz alimlər qüvvələrimizi toplayaq, bu sahədə təbliğat

tımızı, tədqiqatlarımızı genişləndirək, müəyyən nəticələr çıxarıb onun daha da uğurlu olmasını təmin edək. Sağ olun.

"Azərbaycan", 4 fevral 1997

BİZ ZİYALILAR ÜZÜMÜZÜ NAXÇIVANA DOĞRU TEZ-TEZ ÇEVİRMƏLİYİK

Mən dörd il bundan qabaq Naxçıvanda olduğum zaman görmüşdüm ki, Muxtar Respublikanın bir çox şəhər və kəndlərində məscidlər tikilir. Buna səbəb xalqımızın 70 ildən sonra öz İslam dininə qayıdışı idi. Burada müşahidə etdiyim ikinci cəhət xeyriyyəçiliyin bolluğuydu. Əlində az-çox pulu olan iş adamları ciblərinin ağzını açaraq, xalqın imkansızlarına maddi yardım göstərirdi. Üçüncüsü, Naxçıvanda bir qrup yeni milyonçuların muxtar respublika ərazisini tərk edərək Bakıya axışmaları, dərin iqtisadi böhran məngənəsində sıxılan, fiziki imkanı olan, lakin dolanışıq üçün iş tapmayan kasıbların öz evlərini dəyər-dəyməzinə satararaq, respublikanın başqa regionlarında — xüsusilə Bakı şəhərində iş axtarmaq üçün köçmələri idi. Gənclər iş üçün daha çox Türkiyəyə, İrana gedirdilər. Naxçıvan MR-in iki tərəfdən blokadada olması ucbatından yaranan iqtisadi çətinlik, eləcə də qeyri-sağlam qüvvələrin yaratdığı psixoloji gərginlik aydınca hiss olunurdu.

Bu və ya digər bir çox səbəblər Naxçıvan MR əhalisi arasında öz gələcək taleyinə bir qədər inamsızlıq yaratmışdı.

Düzü, bütün bunlar mənə də Naxçıvan MR əhalisi barədə həyəcan hissi oyatmışdı.

Lakin bu il may ayının 13-dən 17-nə qədər olan ezamiyyətim vaxtı deyilən neqativ fikirlərin hamısı arandakı yaz qarı kimi günəşin istisində altında əriyib getdi.

Yaxşı kadr Allah-taalanın millətə verdiyi ən dəyərli nemətdir. Bu və ya digər işin etibar edildiyi şəxs ələbaxan olmadıqda, ilk növbədə bir şəxsiyyət kimi özü xalqın gözündə ucalır. Ələbaxımlıq alçaqlıqdır. Ələbaxımlıq iş gördürən şəxsin çürümüş daxili dünyasının inikasıdır. Özü-nə hörmət edən, öz şəxsiyyətini qoruyan adam gördüyü bütün yaxşı işlərə görə millətin sevimlisinə çevrilir. Naxçıvan MR Ali Məclisinin sədri Vasif Talıbov kadrları işgüzarlığına və bacarığına görə seçdiyindən, onun ətrafında olan vəzifə sahibləri də yaxşı işləri ilə fərqlənirlər.

El gözü tərəzidir. Naxçıvanlıların gözü isə zərgər tərəzisi. Onların çəki meyarına görə istər Vasif müəllim, istərsə də onun tabeliyində olan məsul işçilərin hamısı öz yerindədirlər. Bu səbəbdən də xalqın onlara olan inamı yüksəkdir. Vasif müəllimin işgüzarlığı və qayğısı sahəsində Naxçıvan MR əhalisində öz doğma torpaqlarında yaşamaq inamı yaranmışdır. Xalq öz yurd-yuvasını tərk etmək fikirindən tam daşınıb. Bu, son iki il ərzində Muxtar Respublika başçısının əldə etdiyi ən böyük uğurdur. Son iki il ərzində MR-də on dörd məktəb tikilib gələcək nəslin istifadəsinə verilmişdir. Bu müddətdə respublikamızın digər bölgələrdə ancaq bir məktəb inşa edilib.

Naxçıvan MR-in bütün yaşayış məntəqələrində tikinti və abadlıq işləri aparılır. Şərur şəhərində xeyriyyəçi Mübariz Pənahovun vəsaiti hesabına idman kompleksi tikilmiş və gənclərin istifadəsinə verilmişdir. Mübariz həmçinin rayon mərkəzində olan 17 çarpayılıq doğum evini yüksək səviyyədə təmir etdirmiş və onu xarici avadanlıqla tam təchiz etmişdir. O, 1990-cı ilin yanvarında Sədərək vuruşmasında həlak olmuş Respublikanın Milli Qəhrəmanı Seyidova abidə ucaltmışdır. Babək rayonunun Nehrəm kəndində Şəhidlər xiyabanı salınmış, Qarabağ müharibəsinin qurbanlarından olan altı nəfərə abidə qoyulmuşdur. Bu işləri nehrəmli Sahib öz vəsaiti hesabına görmüşdür.

Naxçıvan MR-də ciddi fikir verilən məsələlərdən biri gənclərin hərbi hazırlığı, ikincisi isə elm və təhsildir. Y.Məmmədəliyev adına Naxçıvan Dövlət Universitetinin nəzdində hərbi kafedra açılmışdır. Hazırda Universitet üçün yeni təhsil korpusu tikilir.

Naxçıvan MR-in əhalisi hörmətli Prezidentimiz H.Əliyevin anadan olmasının 75 illiyini çox böyük təntənə ilə qeyd etmiş və xüsusi iməciliklər keçirmişdir. Əhali bu münasibətlə bütün yaşayış məntəqələrində abadlıq işləri aparmışdır: bağ və park salmış, ağac əkməmiş, bu-laq tikmiş, kəhrizlərin gözünü təmizləmiş, küçələri səliqə-sahmana salmışdır. Naxçıvan şəhərində salınmış H.Əliyev adına park uşaqlar üçün ən dəyərlili hədiyyədir. Şəhərdə açılmış xalçaçılıq muzeyi yaxşı təşəbbüslərdən biridir. Muzeydə nümayiş etdirilən xalçaların hər biri çox qiymətli eksponatdır. Naxçıvanın bahar ruhlı təbiəti ağışında cənab H.Əliyevin büstü, Mömünəxatun və Hüseyn Cavid məqbərələri şəhərə xüsusi gözəllik verir.

Mən Naxçıvan Dövlət Universiteti nəzdində yaradılmış Heydər Əli-

yev Universitetində may ayının 14-də "H.Əliyev şəxsiyyəti" adlı məruzə ilə çıxış etdim. Çıxış mayın 15-də MR televiziyası ilə (75 dəqiqə ərzində) yayımlandı. Heydər Əlirza oğlunun həyat və yaradıcılığının Naxçıvan dövrünün tədqiqinə başlanılmalıdır.

Naxçıvanda olduğum beş gün ərzində belə bir həqiqət məlum oldu ki, respublika ziyalıları Naxçıvan MR-ə çox nadir hallarda gedirlər. Halbuki biz ziyalılar üzümüzü tez-tez Naxçıvana doğru çevirməliyik. Bunun ümumi işimizə çox xeyri olar. Yaxşılıq, xeyirxahlıq insanın ən ali göstəricisidir. Naxçıvan MR-də də bütün işlər xoş niyyətlər zəminində ucalır.

"Naxçıvan", 3 iyun 1998

GÖRÜNƏN KƏNDƏ NƏ BƏLƏDÇİ?

Yeni gənc partiyanın rəhbərləri uzaqgörən, kadr tanıyan səviyyəsinə ucala bilməyəndə sonradan onların təklifi ilə yüksələn şəxs perspektivsiz çıxanda şübhəsiz ki, həmin partiyanın rəhbərlərinə, bir növ, etibarsızlıq yaranır. Odur ki, partiyanın rəhbərləri "yüz ölç, bir biç" prinsipi ilə işləməlidirlər. Kadr seçilməsində buraxılan səhv bizim hörmətli Prezidentimizi də, necə deyərlər, çıxılmaz vəziyyətdə qoya bilər.

Xalqla birgə olmaqla, ona qayğı göstərməklə, dayaq olmaqla, onun etibarını qazanmaqla səsini toplamaq mümkündür. Azərbaycan Respublikasında XX əsrin ikinci yarısından başlayaraq Heydər Əliyev məktəbi yaranıb. Bu məktəbin birinci şaxəsini H.Əliyevin Dövlət Təhlükəsizliyi orqanlarında işlədiyi dövr, ikinci şaxəsini Azərbaycan KP MK-nın Birinci katibi işlədiyi dövr, üçüncü şaxəsini onun SSRİ Nazirlər Sovetində birinci müavin olduğu dövr, dördüncü şaxəsini Naxçıvan MR-də işlədiyi dövr və nəhayət, beşinci, onun Demokratik quruluşu Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçildiyi dövr əhatə edir.

Bu dövrlərin hər biri Heydər Əliyevin parlaq rəhbərlik dövrüdür. Bu dövrlər cənab H.Ə.Əliyevin bir dövlət başçısı kimi yetişdiyi, püxtələşdiyi, görkəmli rəhbərə çevrildiyi dövrlər olmuşdur. Keçdiyi yol cənab H.Ə.Əliyevin özünəməxsus yoludur. Bu yol onu bu gün dünyada olan iki yüzdən artıq dövlət başçısı içerisindən ucalaraq dünyanın ən nəhəng dövlət başçıları cərgəsinə çıxarmışdır. Deməli, belə bir şəxsiy-

yətin qarşısına çıxmaq, onu əvəz etmək üçün ilahinin bəxş etdiyi səviyyədə olmalısın. Heydər Əliyev uzaqgörənliy, Heydər təfəkkürü, Heydər ayıq-sayıqlığı, Heydər iş üsulu, Heydər qətiyyəti, Heydər yaddaşı, Heydər universallığından heç olmazsa biri kimdə olarsa, irəli çıxıb Heydər Əliyevlə birgə Prezidentlik qutusuna yaxınlaşa bilər.

Ancaq prezidentliyə adı çəkilən namizədlərlə H.Ə.Əliyev arasında bir neçə əsas fərq var. Azərbaycan Respublikası prezidentliyinə namizəd olacaq şəxslərin hər biri özlərinə vəkil axtarıb tapmalıdırlar. Ancaq cənab H.Ə.Əliyev özünə ömürlük vəkil tapıb. 1994-cü ildə qeyd etdiyi kimi, onun vəkil xalqdır. Azərbaycan xalqının sayı yeddi milyonu aşıb. Onların hamısı uşaqlı-böyükü Heydər Əliyev rəhbərliyini dəstəkləyir, ona arxa durur və ağılı başında olanların hamısı ona səs vermək əzmindədirlər. Bu, müasir həyatın reallığıdır. Bu reallığı görməyən şəxslər istər Azərbaycan Respublikasında, istərsə də ondan xaricdə prezident olmaq istəhasına düşür və uşaq kimi evcik-evcik oyunu oynayırlar.

Deyənləri nəzərə alaraq mən məsləhət görərdim ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti olmaq iddiasına düşən şəxs cənab Heydər Əliyev məktəbinə daxil olsun, onun dövlətçilik universitetində dərs alsın, dövlətin mühüm sahələrində fəaliyyət göstərsin, kallıq daşını ataraq püxtələşsin və gələcəyə tam formalaşmış şəkildə gəlsin.

Aydındır ki, hər hansı bir sahəni bilən, həyatın bütün sahələrini isə dərinləndirən dərk etməyən şəxsdən dövlət başçısı ola bilməz. Ona görə də dərin biliklə yanaşı, həyat dərsi keçmək lazımdır. Ehtiras insanı rəhbərliyə gətirib çıxara bilməz. Ölkəyə rəhbərlik üçün dərin bilik, yüksək işgüzarlıq, hədsiz iş təcrübəsi, durmadan inkişaf və möhkəm səbr lazımdır. Allah arxasında olan bütün körpüləri yandıra-yandıra xalqdan uzaq düşən gələcək "prezidentlərə" ağıl versin ki, onlar öz doğma vətəninə qayıtsınlar, xalqla bir olub özlərinə məhəbbət qazansınlar, sonra isə səs toplansınlar.

Hazırda Vətəndən kənar Vətənə qarşı durmaq, xalqın əldə etdiyi nailiyyətlərə qara yaxmaq, respublikada yaranmış ictimai-siyasi sabitliyi pozmaq ən azı düşmənlə yanaşı durmaq, xalqa xəyanət etmək və ən əsası böyük şəxsiyyətin — cənab H.Ə.Əliyevin əvəzsiz uğurlarını inkar etməkdir. Bu isə həm ədalətsizlik, həm korluq, həm də açıq-aşkar düşməncilikdir. Allah milləti milli bələlardan hifs etsin.

Rəsul Quliyevin xaricdə nəşr etdirdiyi kitabının biri "Demokratiya yolunda" adlanır. Görünür ki, Rəsul Quliyev demokratiyanı bir cür, cənab Heydər Əliyev isə başqa istiqamətdə başa düşür. Heydər Əliyevin demokratiyasının bütün müddəaları 1994-cü ilin iyun ayından başlayaraq aybaay, ilbəlil Azərbaycan torpağında öz bəhrəsini verir.

Türk xalqının ürəyindən olan demokratiya həyata tətbiq olunub və o demokratiya iş prosesində daha da püxtələşir. Şübhəsiz ki, demokratiyanın hər birinin iki tərkib hissəsi var. Onlardan biri dünya demokratiya standartlarına uyğundur, digəri isə həmin dövlətin milli ənənələrini özündə əks etdirir. Bu iki ən başlıca prinsipdən kənar yaranan demokratiya qatır cinsi kimi xərgə olur.

Bir də ki, kənarından gələn hər hansı yeni demokratiya ancaq Azərbaycan Respublikasında yaranmış sosial sabitliyi köklü şəkildə poza bilər. Ona görə də xalqımıza bu gün öz vətənimizdə həyata keçirilən demokratiya lazımdır.

Azərbaycan Respublikasındakı demokratiya ildən-ilə təkmilləşir, xalqın ürəyindən olan səviyyəyə qaldırılır. Buna canlı misal olaraq cənab H.Ə.Əliyevin humanizmdən çox-çox uzaq olan ölüm hökmünü ləğv etməsi, Konstitusiya məhkəməsinin təşkilinə hazırlaşması və həlli yaxın gələcəkdə gözlənilən bir neçə başqa məsələləri qeyd etmək mümkündür. Atalar demişkən, "Görünən kəndə nə bələdçi?"

Bəzi ağızgiyöçəklər deyirlər ki, Azərbaycan xalqında birlik yoxdur. Bu fikir başdan-ayağa yalandır. Azərbaycan xalqı arasında çox möhkəm birlik var. Bu birlik ataların "El bir olsa, zərbi karan sındırar" müdrik məsəlində öz ifadəsini tapmışdır.

Azərbaycan xalqının birliyini əks etdirən bir neçə misal. 1988-ci ildən başlayaraq xalqımızın Azadlıq meydanında keçmiş SSRİ imperiyasına, eyni zamanda erməni təcavüzkarlarına qarşı durması Azərbaycan xalqının birliyini əyani şəkildə nümayiş etdirdi.

Ermənistan KP MK-nın qərarı və silahlı sovet milislərinin bilavasitə fəal iştirakı ilə 1988-ci il noyabr ayının 25-dən başlayaraq həmin ilin dekabr ayının 5-nə qədər öz tarixi vətəninə yaşayan azərbaycanlıları Ermənistandan deportasiya etdikləri vaxt Azərbaycan xalqı bir nəfər kimi erməni ekstremistlərinə qarşı dərin nifrət hissi ilə ayağa qalxdı. Respublika vətəndaşları Ermənistandan deportasiya edilən soydaşlarını — qaçqınları, əsir-yesirləri, ayaqları qarın içində don-

muşları böyük məhəbbətlə qəbul etdilər və eyni zamanda erməni işğalçılarına nifrət əlaməti olaraq Azərbaycanda yaşayan erməniləri kütləvi şəkildə qovdular ki, onların yaşayış yerlərində Ermənistan qaçqınları yerləşsin.

Azərbaycanlıların bu mərdlik və igidliyi xalqımızın polad birliyini nümayiş etdirən ən ali göstəricilərdəndir.

Erməni millətinin Bakı, Gəncə və başqa şəhərlərdən, kəndlərdən, rayon mərkəzlərindən qovulması ilk növbədə xalqımızın qətiyyətini nümayiş etdirdi. Ermənilərin qovulması Azərbaycanın, azərbaycanlıların gələcək rahatlığını təmin etdi. Ermənilərin qovulması yeni demokratik dövlətimizin qurulduğu, özəlləşmə prosesi getdiyi bir dövrdə istər daxili, istərsə də xarici erməni milyonçuları tərəfindən Azərbaycanın fabrik və zavodlarının, təbii sərvətlərinin ələ keçirilməsindən, beləliklə xalqımızın müəyyən hissəsini erməni köləliyindən xilas etdi.

Ermənilərin Azərbaycandan qovulması xalqımızın psixoloji gərginliyini azaltdı, sakitliyini təmin etdi.

Azərbaycanlıların birliyini nümayiş etdirən əsas və ən başlıca göstəricilərdən biri Rus imperiyasının erməni arxaqları ilə birgə sülhsevər, humanist Azərbaycan xalqının adının üstünə ekstremist damğası vuraraq respublikamıza — Bakı şəhərinə və bir neçə rayonlara qoşun yeritməsi, qırğın törətməsi oldu. Ağıldan bəla, sərsəm ermənilərin təsiri altında fəaliyyət göstərən SSRİ rəhbərlərinin məqsədi Azərbaycanda qırğın törətməklə millətin azadlıq uğrunda mübarizə əzmini qırmaq idi. Lakin əksinə, bütün bu vəhşiliklər Azərbaycan xalqını ayağa qaldırdı, xalqın mütəşəkkilliyini, inadını möhkəmləndirdi.

1990-cı ilin qanlı 20 Yanvar faciəsi 21 yanvarda yaranan insan dəni ilə nəticələndi. Xalqın yanvar mütəşəkkilliyi, ideya birliyi, gələcəkdə azadlıq qazanmaq inadının üfününü genişləndirdi, arzu və istəyini bir daha dirilti.

Azərbaycan xalqının yanvar birliyi, yanvar mütəşəkkilliyi Azərbaycan milləti içərisində olan ən ali hissləri — azadlıq hisslərini kütləvi şəkildə bürüzə verdi.

Azərbaycan xalqının yanvar birliyi, yanvar mütəşəkkilliyi tarixə yazılmış ən ali xalq hərəkatıdır. Xalqın yanvar hərəkatı Sunami dalğası kimi həm uca, həm də güclü idi.

20 Yanvarda keçmiş SSRİ-nin Azərbaycanın paytaxtında öz gücünü nümayiş etdirməsi Sovet dövlətini möhkəmlətməkdə, Böyük Vətən müharibəsində SSRİ-nin qalib çıxmasını təmin etməkdə mühüm rol olmuş Azərbaycan xalqına Sovet "minnətdarlığı" idi.

20 Yanvar faciəsi 1920-1990-cı illərdə ölkəyə yüksək kənd təsərrüfatı, sənaye məhsulu verən, Böyük Vətən müharibəsində ordu sıralarına 600 mindən artıq canlı "qüvvə" verən Azərbaycan xalqına SSRİ-nin "minnətdarlığı" idi.

Qədirbilməzlərin sonu faciə ilə qurtarır. Öz xalqına, öz vətəndaşlarına cəhənnəm əzabı verən kommunist dünyası parçalanmaqla çökdü. Allah gec edir, güc edir!

Xalqla dövlət başçılarının birliyi dövlətin ölməzliyidir, sarsılmazlığıdır, uzunömürlülüüyüdür.

Azərbaycan xalqının birliyini nümayiş etdirən dəlillərdən biri əliyalın xalqın polad iradəsi, birliyi və qətiyyəti sayəsində "Talış-Muğan Respublikasının" məhv edilməsi oldu. Talış-Muğan Respublikasının yaradılması Azərbaycan Respublikası ərazisini parçalamağa doğru aparan düşmən yolu idi. Xalqımızın uzaqqörən cəsur oğul və qızları hərbi qüvvələrin üzərinə hücumla keçib, qondarma respublikanı yox etməklə, millətin iradəsini və qətiyyətini tarixdə əbədləşdirdilər.

Xalqımızın birliyini nümayiş etdirən ən ali göstəricilərdən biri də 1994-cü il oktyabr ayının 4-də dövlət çevrilişi təhlükəsinin reallığını gören hörmətli H.Ə.Əliyevin televiziya ilə xalqa müraciəti, bir gecənin içərisində Abşeron yarımadasındakı bütün yaşayış məntəqələrindən minlərlə insanın axışib gəlməsi və dövlət çevrilişinə cəhd edənlərin qarşısında canlı sipərə çevrilməsi oldu.

Real dövlət çevrilişini yoxluğa çevirən xalq həm də müdrik Prezidentimiz H.Ə.Əliyevin canlı qalxanına çevrildi. Bir milyondan artıq insanın isti nəfəsi, uca səsi və qorxmazlığı — ən əsası onların şüur birliyi Azərbaycan dövlətçiliyini mümkün ola biləcək yeni bələdan xilas etdi. 1994-cü ilin oktyabr birliyi də xalqın növbəti sədaqətinin həyatı nümayişi oldu.

Bu gün biz böyük iftixar hissi ilə deyə bilərik ki, xalqın birliyi məfhumunun özəyində H.Ə.Əliyevin xalqla birliyi durur. Etibarlı, polad iradəli, qətiyyətli Prezidentimiz H.Ə.Əliyev xalqın qəlbindədir, onun qanındadır. Xalqımız fəxr etməlidir ki, H.Ə.Əliyev kimi Prezidenti var.

Prezident H.Ə.Əliyev də qürur hissi duyur ki, Azərbaycan xalqı kimi etibarlı milləti var. Xalqla Prezidentin birliyi məğlubedilməz, möhtəşəm bir qüvvədir.

Müxalifətin H.Ə.Əliyev hakimiyyətinə münasibəti əsasən soyuqdur. Müxalifətin, nədənsə, Prezident H.Ə.Əliyevin fəaliyyətində müsbət cəhətlər görməkdən uzaq olmasının kökü mənə məlum deyildir.

Xaricdə olan müxalifət nümayəndələrinin müxtəlif informasiya mərkəzlərinə qeyri-obyektiv müsahibələri respublikada böyük narahatçılıq doğurur.

Biz başa düşürük ki, müxalifətin müəyyən hissəsi hörmətli H.Ə.Əliyevin prezidentliyi dövründə əldə edilmiş nailiyyətləri nə üçün görmək istəmir. Uğurlarımızdan bir neçəsini yada salmaq faydalı olardı. Azərbaycanda vətəndaş müharibəsinin qarşısı alındı, respublika daxilində yaranmış quldur dəstələri yox edildi və bununla əhalinin rahatlığı təmin edildi, siyasi sabitlik yarandı, respublika parçalanmadan xilas edildi, dövlət çevrilişləri cəhdlərinin qarşısı alındı. Əsrin Neft müqaviləsi bağlandı, respublikanın yeni Konstitusiyası qəbul edildi, parlament seçkiləri keçirildi, qanlı 20 Yanvar hadisələrinə siyasi qiymət verildi, sosial yönümlü bazar iqtisadiyyatı yarandı, torpaq islahatının keçirilməsinə, sənaye, ticarət və digər dövlət obyektlərinin özəlləşdirilməsinə başlandı, sosial yönümlü nailiyyətlər əldə edildi, Dağlıq Qarabağ probleminin sülh yolu ilə həll olunması Lissabon samiti zirvəsinə çatdırıldı, atəşkəs dayandırıldı, MDB dövlətlərinin hər biri ilə və eləcə də onların bir qrupu ilə müqavilələr imzalandı və s. Bu uğurların hamısı möhtərəm Prezidentimiz cənab H.Ə.Əliyevin adı ilə bağlıdır.

Azərbaycan Respublikasında ardı-arası kəsilmədən mühüm dövlət əhəmiyyətli problemlərin qoyulması və onların müvəffəqiyyətlə həlli ancaq H.Ə.Əliyev uzaqqörənliyi, iradəsi və qətiyyəti sayəsində başa çatmışdı.

Müxalifət mövqeyində dayananların adı çəkilən və adı çəkilməyən uğurları görməməsi və onlara lazımı qiymət verməməsi dərin təəssüb hissi doğurur.

Deyənlərdən belə nəticə çıxarmaq olar ki, müxalifət hakimiyyətə gələrsə, cənab H.Ə.Əliyevin gördüyü və görəcəyi işlərin hamısı rədd və inkar ediləcək, beləliklə, dövlətin inkişaf istiqaməti 180 dərəcə də-

yişəcəkdir. Məncə, bu, milləti yeni ictimai-siyasi fəlakətə gətirib çıxara bilər. Odur ki, bu məsələlərin həllində xalq ayıq olmalıdır.

1998-ci il Respublika Prezidenti seçkiləri yaxınlaşır. Kiminsə — başqa bir şəxsin prezident seçilməsi xatirinə su bulandırmaq, dövləti tutduğu demokratik yoldan sapındırmaq, hərc-mərclik yaratmaq xəyanət olardı.

İqtisadi böhran içərisində olan ölkədə az vəsait qoyuluşu ilə daha çox gəlir əldə etmək olur. Bu imkanı əldən vermək yaxın gələcəkdə müflisləşməyə doğru yaxınlaşmaqdır. Odur ki, hər hansı bir hakim küləyin Vətən torpağından qoparıb apardığı payız yarpağı tezliklə çürüməsin deyər, öz yurduna qayıtmalıdır. Özgənin dayaz ağlının çaldığı ilə oynayan şəxsin taleyinin sonu çətin ki, parlaq olsun. Bir də ki, hər parıldayan qızıl deyil!

Hər hansı bir şəxsin Vətənə xəyanəti ilk növbədə o şəxsin özünə xəyanətdir. Vətəndə olan müsbət cəhətlərə qara yaxmaq və ya onu inkar etmək həmin şəxsin bədbəxtliyidir. Ölkənin ümumi inkişafını kiçik hissələrlə qovuşdurub, onu elə bu hissələr baxımından da dünyaya elan etmək həmin əqli çatışmazlığın məhsuludur.

Azərbaycanda yaranmaqda olan demokratik istiqamətli qurum ölkəni tədricən dünyada mövcud olan ümumi ictimai-siyasi quruma qovuşdurmağa doğru aparırsa, deməli, həmin demokratik təmayüllü hərəkət təqdirəlayiqdir.

Dünyada ibtidai icma quruluşundan başlamış əsrimizə qədər zaman və məkan daxilində inkişaf edə-edə, bir ictimai-siyasi qurumun növbəti ictimai-siyasi qurumla əvəz olunması tarixin öz qanunudur. Lakin tarixin təkamül yolu ilə getdiyi bir vaxtda yaradılmış yeni ictimai-siyasi quruluş (kommunist əqidəli sosialist quruluşu) ağ rəngli dünyaya salınmış qara yamağı xatırladır. Bu qara yamaqdan xilas olmuş dövlətlərdən birinin — Azərbaycan Respublikasının quru yerdən qalxaraq tədricən dirçəlməsi prosesində, şübhəsiz ki, çatışmazlıq hədsiz dərəcədə çox olmalıdır. Qarşıda duran vəzifə həmin çatışmazlıqları tədricən aradan qaldıraraq mərhələ-mərhələ yox etməkdir.

Belə bir zamanda dünya səyahətinə çıxaraq millətə, gənc dövlətə qara yaxmaq siyasi korluqdur.

Ataların bizə yadigar qoyub getdiyi "Eləmi, Vətən yaxşı" kəlamı biz azərbaycanlıların daim amalı olmuşdur. Gəlin bunu unutmayaq.

O İLLƏRƏ BİR BAXIŞ

("Goranboyda izim qaldı" kitabına ön söz)

Heydər Əliyev 1969-cu ildə Azərbaycan KP MK-nın Birinci katibi seçildikdən sonra respublikada bir sıra mühüm tədbirlər həyata keçirmişdi. Bu tədbirlər 1969-1982-ci illərdə təsərrüfat və mədəni həyatımızda tələyüklü dəyişikliklərə səbəb olmuşdu.

H.Ə.Əliyev respublikada yaranmış intizamsızlığın, hərc-mərcliyin, necə gəldi elə də işləməyin, rüşvətin, dövlət əmlakınının açıq-aşkar mənimsənilməsinin qarşısını almaq məqsədilə ritmik əmək intizamı, partiya və dövlət qarşısında ciddi məsuliyyət mühiti yaratmışdı. O dövrdə özge əməyini mənimsəyənlərə qarşı mübarizənin özülünü qoymuşdu. Südə su qatmaq dövrü bitmişdi. Deməli, H.Ə.Əliyevin ilkin uğuru respublika əhalisi arasında xəstə psixologiyanı sağlam psixologiya ilə əvəz etməsi olmuşdu.

Təbii və əmək ehtiyatlarına, sənaye və kənd təsərrüfatı potensialına malik Azərbaycan Respublikasını keçmiş SSRİ-nin müttəfiq respublikaları arasında xalq təsərrüfatının bütün göstəricilərinə görə ön sıraya çıxarmaq üçün bu sahədə çalışanların düşüncə və diqqətini bir istiqamətə yönəltmək vacib idi. Hansı nazirlik və ya təşkilat xalq təsərrüfatının hansısa sahəsi üçün məsuliyyət daşıyırdısa, onların fəaliyyətini həmin sahələrin yüksəlişinə yönəltmək bacarığı bəhrəsini verirdi. Bu məqsədlə respublikada kənd təsərrüfatının aparıcı sahələrinin (pambıqçılıq, taxılçılıq, tərəvəzçilik, çayçılıq, tütüncülük, heyvandarlıq və s.) inkişafını təmin etmək üçün bütün xalq səfərbər edilmişdi.

Cənab Heydər Əliyev Azərbaycan KP MK-nın Birinci katibi işləyərkən respublika alimləri ilə görüşür, onlara hər cür qayğı göstərir və elmi işlərin tədqiqini, elmi əsaslarla ümumiləşdirilməsini tövsiyə edirdi. O, Azərbaycan alimlərinə tariximizi (o cümlədən də XIX-XX əsrləri) dərinlən öyrənməyi məsləhət görürdü.

Şübhəsiz ki, H.Ə.Əliyevin Azərbaycan xalqının rifahı naminə gördüyü işlərin sayı o qədər çox, həcmi o qədər böyük, üfuku o qədər genişdir ki, bu barədə cildlərlə əsər yazmaq olar.

1991-ci ildə H.Ə.Əliyevin rəhbərliyə yenidən qayıdışı böyük tarixi hadisə idi. Keçmiş SSRI-də çox böyük vəzifələr tutmuş, dünyanın görkəmli dövlət xadimləri arasında özünəməxsus yeri olan Heydər Əliyev öz el-obasına gəlmişdi. Azərbaycan dövlətçiliyi üfûqündə ondan başqa ikinci bir şəxs yox idi; o, xalqın yeganə ümidi və inandığı vahid qibləgah idi.

H.Ə.Əliyev siyasət dünyası okeanına asanlıqla baş vura bilən, onun sualtı qayaları arasında heç bir ciddi təhlükədən çəkinmədən məhərtlə üzməyi bacaran və ən mürəkkəb situasiyalardan uğurla çıxan siyasi sərkərdədir.

Onun öyrənilməli iş üsulunun ən parlaq səhifələrindən biri də Azərbaycanın rayonlarına getmək, onların vəziyyəti ilə yerində tanış olmaq, qazanılmış uğurları alqışlamaq, çatışmazlıqları yerində həll etmək idi. Bu üsul həyatda öz bəhrəsini verirdi. H.Ə.Əliyev rayonlara səfəri zamanı, təsərrüfatın bütün sahələri ilə tanış olmaqla yanaşı, qabaqcıl kolxozçular, fəhlələr, ümumiyyətlə əmək adamları ilə şəxsən tanış olur, onların müsbət işlərini alqışlayır, ürək-dirək verirdi. Onun hər bir səfəri əmək məhsuldarlığının yüksəlməsinə zəmin yaradırdı.

H.Ə.Əliyevin Azərbaycan rayonlarına növbəti səfərlərindən biri 1978-ci ildə Goranboy rayonuna olmuşdu. Bu səfərdə əsas məqsəd rayonun təsərrüfatı ilə yerində tanış olmaqdan ibarət idi. O, təsərrüfatın müxtəlif sahələri ilə iş başında tanışlıqdan sonra rayon fəallarının yığılacağını keçirmiş, rayonda olan uğurlar alqışlanmış, nöqsanların isə aradan qaldırılması ilə əlaqədar tədbirlər işlənmişdir.

1982-ci ilin iyun ayının 23-də Goranboy rayonunda baş vermiş sel suları rayon təsərrüfatına, əhaliyə ciddi maddi ziyan vurmuşdu. Təbii fəlakətin vurduğu ziyanı aradan qaldırmaq üçün Azərbaycan KP MK-nin Birinci katibi şəxsən özü Goranboy rayonuna səfər etmişdi. Selin vurduğu ziyanın aradan qaldırılması məqsədilə bütün mümkün tədbirlər görülmüşdü.

H.Ə.Əliyevə, obrazlı desək, bir güllə ilə iki ov vurmaq xarakteri xasdır. Ona görə də Goranboy rayonunda zona müşavirəsi də keçirmişdi.

Yüksək işgüzarlığa malik olan cənab H.Ə.Əliyevin bu iki qısa səfəri insanların yaddaşında dərin iz buraxmışdır. Bu, qranit üzərinə həkk olunmuş silinməz izlərdir. Bütün bunlar kitabda (Vəsime

İsmayılqızının "Goranboyda izim qaldı" kitabında) öz real əksini tapmışdır. Əminəm ki, əsər geniş oxucu dairəsinin dərin rəğbətini qazanacaqdır.

AZƏRBAYCANLILARIN ERMƏNİSTANDAN DEPORTASIYASI TARİXİNİN TƏDQIQI SAHƏSİNDƏ TƏXİRƏSALINMAZ VƏZİFƏLƏRİMİZ

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab Heydər Əliyev 18 dekabr 1997-ci il tarixli "1948-1953-cü illərdə azərbaycanlıların Ermənistan ərazisindəki tarixi-etnik torpaqlarından kütləvi surətdə deportasiyası haqqında" Fərman imzalamış və Azərbaycan xalqına qarşı dövlət səviyyəsində həyata keçirilmiş bu tarixi cinayətə hüquqi-siyasi qiymət verilməsi, onun beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırılması məqsədilə Respublika Prezidentinin sədrliyi ilə Dövlət Komissiyası yaradılmışdır. Bu tədbir son iki əsrdə azərbaycanlıların indi Ermənistan adlanan ölkədən mərhələlərlə deportasiyası tarixinin tədqiq olunması zərurətindən irəli gəlir. Bununla əlaqədar olaraq tarixçilərimizin qarşısında təxirəsalınmaz vəzifələr durur.

Adı çəkilən Komissiyanın üzvü kimi qeyd etmək istəyirəm ki, problemin araşdırılmasında Qafqazı işğal etdikdən sonra Rusiyanın burada ermənilərdən özünə dayaq yaratmaq siyasətinə diqqət yetirilməli və mənbələr əsasında bu siyasətin azərbaycanlıların mənafeyinə zidd mahiyyəti açıqlanmalıdır. Məsələ burasındadır ki, çar Rusiyasının Bosfor və Dardanel boğazlarını ələ keçirmək və Yaxın Şərqdə Türkiyənin mövqeyini sarsıtmaq istəyi ermənilərin Şərqi Anadolu, Azərbaycanın İrəvan əyaləti, Naxçıvan, Zəngəzur və Dağlıq Qarabağ bölgələri hesabına "Böyük Ermənistan" yaratmaq planları ilə üst-üstə düşür. Məlumdur ki, Sovetlər İttifaqı dağılandıqdan sonra Rusiya Federasiyası həmin siyasətə yenidən qayıtmışdır və indi də ermənilərin Dağlıq Qarabağı Azərbaycandan qoparmaq üçün cəhdləri bu siyasətlə səsleşir. Çar Rusiyasının Qafqazda erməni dayaqını möhkəmləndirmək siyasətinin nəticəsidir ki, 1828-1832-ci illərdə İrəvandan və Türkiyədən çoxlu erməni köçürülüb gətirilərək Azərbaycanın əyalətlərində,

Naxçıvan, Zəngəzur və Dağlıq Qarabağ bölgələrində yerləşdirilmişdi. Rusiyanın tədqiri və köməyi ilə həyata keçirilən bu miqrasiya göstərilən bölgələrdən, xüsusilə İrəvan əyalətindən azərbaycanlıların mərhələlərlə deportasiyasına səbəb oldu. Deməli, indiki Ermənistan ərazisində etnik təmizləmə, yeni azərbaycanlıların dədə-baba yurdlarından çıxarılması prosesi hələ XIX əsrin əvvəllərində başlanmışdı.

Problemin araşdırılması ilə bağlı digər məsələ "Böyük Ermənistan" yaratmaq planları ilə əlaqədar olaraq ermənilərin XIX əsrin sonlarından başlayaraq təşkilatlanması, yəni erməni millətçi-şovinst partiyalarının və təşkilatlarının yaradılmasıdır. Bu planın həyata keçirilməsi üçün erməni millətçi partiyalarının həm xaricdə, həm də Rusiyada çox geniş və maneəsiz fəaliyyəti də nəzərə alınmalıdır. Lakin ermənilərin mənfur planlarına və onlar ətrafında beynəlxalq miqyasda təbliğatına cavab olaraq azərbaycanlılar arasında təşkilatlanma prosesi baş vermədi. Erməni milli təşkilatları güclü təbliğat vasitəsilə həm ermənilərdə, həm də Avropa xalqlarında türklərin, o cümlədən azərbaycanlıların "milli düşmən" obrazını yaratmışdılar. 1918-1920-ci illərdə İrəvan əyalətində və Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində azərbaycanlılara qarşı törədilmiş vəhşiliklər, soyqırımı bunun nəticəsi idi. Birinci Dünya müharibəsi illərində erməni milli təşkilatlarının yaratdıqları və maliyyələşdirdikləri könüllü hərbi dəstələrin rus ordusunun tərkibində Türkiyəyə qarşı döyüşlərdə iştirak etməsi məlumdur. Türkiyə ərazisində erməni dövləti yaratmaq planı puç olduqda həmin hərbi hissələr İrəvan quberniyasının ərazisində və Azərbaycanın Naxçıvan, Zəngəzur və Dağlıq Qarabağ bölgələrində eşidilməmiş vəhşiliklər törətdilər və azərbaycanlıların kəndlərini yandıraraq əhalisini geniş miqyasda qırmaqla deportasiyanı həyata keçirdilər. Qeyd etmək lazımdır ki, onlar Sovet hakimiyyəti illərində də bu siyasəti davam etdirərək təhsil ocaqlarında və gündəlik mətbuatda erməni uşaqlarında və gənclərində azərbaycanlılara qarşı nifrət hissi aşılayırdılar. 1988-ci ildə azərbaycanlıların Ermənistandan qovulması prosesi və Dağlıq Qarabağın işğalı zamanı törədilən vəhşiliklər göstərdi ki, Sovet hakimiyyəti illərindəki qardaşlıq və xalqlar dostluğu təbliğatı ermənilərin millətçi-şovinst təbiətində heç bir dəyişiklik əmələ gətirməmişdir.

1948-1953-cü illərdə azərbaycanlıların Ermənistandan deportasiya olunması bütövlükdə XIX-XX əsrlərdə indi "Ermənistan" adlanan torpaqlardan azərbaycanlıların köçürülməsinin xüsusi mərhələsini təşkil

edir. Mərkəzdə dövləti idarə aparatında oturmuş ermənilər çox məhərətlə hazırladıqları və həyata keçirdikləri mənfur plana uyğun olaraq, guya xaricdən Ermənistanı köçürmüş ermənilərin yerləşdirilməsi ilə əlaqədar ərazi çatışmazlığı uydurmasına Stalini də inandırmışdılar. M.Ə.Rəsulzadə bunu yazmaqda haqlı idi ki, Stalin türk xalqlarının düşməni olmuşdur. Nəticədə minlərlə azərbaycanlı ailə kəndlərindən çıxarılaraq Azərbaycanın Muğan və Qarabağ düzlərinə köçürüldü. Mən həmin illərdə Ermənistandan köçürülmüş azərbaycanlıların məşəqqətli həyatının şahidiyəm. Azərbaycanın o vaxtkı rəhbərliyi Stalin kimi bir tiranın qarşısında bu ədalətsiz tədbirin həyata keçirilməsinə etiraz etmək iqtidarında deyildi.

Nəhayət, azərbaycanlıların Ermənistandan deportasiyasının son mərhələsi Sovet imperiyasının dağılması ilə başlandı və 1988-ci ildə etnik təmizləmə başa çatdırıldı, var-yoxları qarət olunmuş və işgəncələrə məruz qalmış azərbaycanlılar Ermənistandan tamamilə çıxarıldılar.

Problem araşdırıldıqda məsələnin bu cəhəti də diqqət mərkəzinə durmalıdır ki, azərbaycanlıların Ermənistandan qovulduğu və ermənilərin Dağlıq Qarabağı işğal etməyə hazırlaşdıqları bir zamanda respublikamızın başçıları xalq və Vətən qarşısında məsuliyyətlərini dərk edə bilmədilər. Kommunist quruluşu dövründə təbliğ edilmiş "Sovet vətənpərvərliyi", "Xalqlar dostluğu" və "Vahid sovet xalqı" kimi bayağı şüarlar bu adamların başlarını dumanlandırmışdı. Onlar torpağımızın üstünü almış təhlükəni sezə bilmədilər. Belə bir məsuliyyətli vaxtda Heydər Əliyevin respublikada olmaması, daxili və xarici düşmənlərimizin onu Moskvada təcriddə saxlamaları xalqımıza çox baha başa gəldi. Məhz o vaxtkı başçılarımızın səriştəsiz siyasətinin nəticəsidir ki, torpaqlarımızın 20 faizi düşmənin əlinə keçmiş və yüz minlərlə ailə öz torpağımızda qaçqına çevrilmişdir. Hörmətli Prezidentimiz Heydər Əliyevin Qarabağ probleminin sülh yolu ilə həll edilməsi, torpağımızın bu hissəsinin düşmən tapdağından xilas olunması üçün beynəlxalq miqyasda həyata keçirdiyi tədbirlər diqqətəlayiqdir.

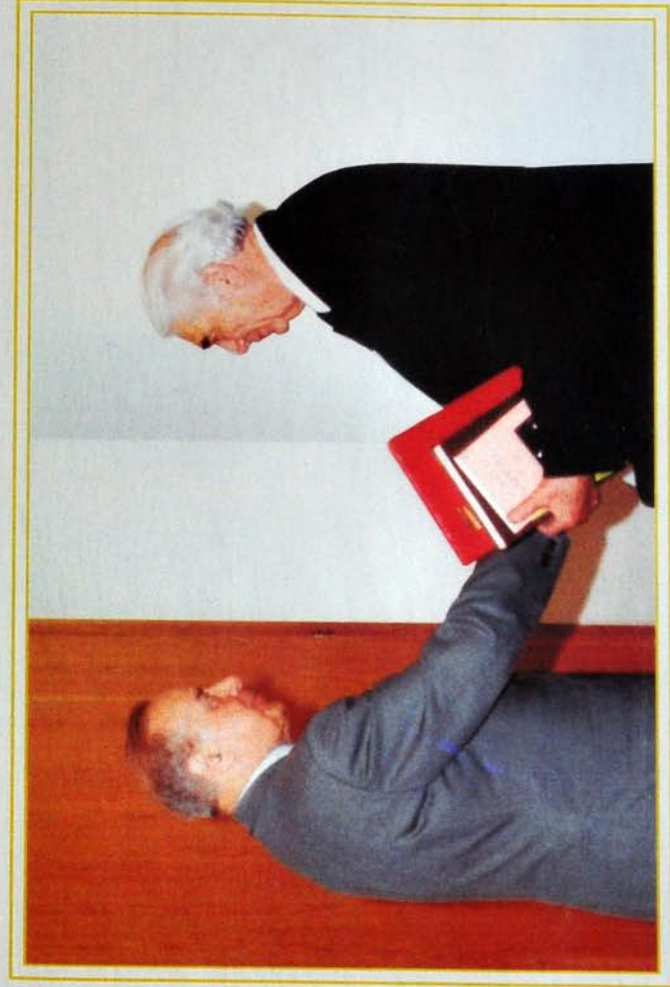
Fikrimcə, azərbaycanlıların Ermənistandan deportasiyası tarixinin hərtərəfli tədqiqi ilə məşğul ola biləcək bir Mərkəz yaradılmalıdır. Bu Mərkəz iki istiqamətdə fəaliyyət göstərməlidir: bir tərəfdən, Azərbaycanın yaşayış məntəqələrində yerləşdirilmiş ermənistanlı azərbaycanlılardan xatirələr toplamalı, digər tərəfdən, deportasiya problemi sahəsində araşdırmaların nəticələri beynəlxalq miqyasda dünya ictimaiyyətinə çatdırılmalıdır.

maiyyətinə çatdırılmalıdır. Mərkəz deportasiyaya aid materialların Avropa və Amerikada dövrü mətbuatda və elmi jurnallarda çap edilməsinə nail olmalıdır. Deportasiya tarixi tədqiq edildikdə 1948-1953-cü illərdə baş vermiş köçürmənin mahiyyəti açıqlanmalı, bu prosesin həyata keçirilməsində keçmiş SSRİ XKS-nin qərarı əsas götürülərək ermənilərin azərbaycanlılara qarşı zorakılıqları və işğəncələri xüsusi qeyd olunmalıdır. Məsələ araşdırılarkən həmin illərdə Ermənistandan köçürülmüş əhəlinin Azərbaycanda yerləşdirilməsi sahəsində buraxılmış səhvlərə də diqqət yetirilməlidir. Qeyd edilməlidir ki, bu səhv 1988-ci ildə də təkrar olundu. Azərbaycanın o vaxtkı başçıları Dağlıq Qarabağdan erməniləri qovub çıxararaq yerində Ermənistandan qovulmuş azərbaycanlıları yerləşdirməli idi. Ümumiyyətlə, qeyd olunmalıdır ki, respublika rəhbərləri 1948-53-cü illərdə, sonra isə 1987-88-ci illərdə mərkəzdə dövləti idarə eşelonunda oturmuş ermənilərin xalqımıza qarşı yönəldilmiş hiyləgər planlarının mahiyyətini dərk edə bilmədiklərinə görə Ermənistan azərbaycanlılarının mənafeyini müdafiə edə bilmədilər.

Azərbaycanlıların Ermənistandan deportasiyası tarixi dövri mətbuatda da ardıcıl olaraq işıqlandırılmalıdır. Elmi-tədqiqat institutlarında və ali məktəblərdə azərbaycanlıların deportasiyasına dair elmi konfranslar keçirilməli və onların materiallarının nəşri təmin olunmalıdır, həm də məruzələrdə və tədqiqat əsərlərində deportasiyaya hüquqi və siyasi qiymət verilməlidir.

Azərbaycanlıların Ermənistandan deportasiyası tarixinin tədqiq olunması zərurəti ilə əlaqədar olaraq bir məsələni də qeyd etmək yerinə düşər. Toponimika ilə məşğul olan tarixçilərimiz, coğrafiyaçıları-mız və dilçilərimiz Ermənistan ərazisində mövcud olmuş türkmənşəli yer adlarını tarixi və coğrafi ədəbiyyatdan toplamalı və öyrənməlidirlər. Bu sahədə müəyyən iş görülmüşdür. Lakin bununla kifayətlənmək olmaz. Nəzərdə saxlamaq lazımdır ki, azərbaycanlıların indiki Ermənistan ərazisində köklü əhəli olduqlarını təsdiqləyən ən tutarlı faktlardan biri də məhz oradakı türkmənşəli toponimlərdir.

Tarixçilərimiz indi Ermənistan adlandırdığımız ölkənin etnik və siyasi tarixinin obyektiv simasını üzə çıxarmalıdırlar. Əgər azərbaycanlıların orada qədim kökə malik olduğunu deyiriksə, onda onların əcdadlarının Ermənistan ərazisində etnik və siyasi tarixdə rolu olmalı idi. İndiyədək İrəvan əyalətinin və İrəvan xanlığının tarixinə dair san-

Azərbaycan Respublikası Prezidenti Heydər Əliyev
Respublika Ağsaqqallar Şurasının sədri akademik Budaqov qəbul edərkən. 1998.

Azərbaycan Respublikası Prezidenti Heydər Əliyev
Respublika Ağsaqqallar Şurasının sədri akademik Budaq Budaqovü qəbul edərkən.

Azərbaycan Respublikası Prezidenti Heydər Əliyev
Respublika Ağsaqqalları ilə görüşü, 1998.

Azərbaycan Respublikası Prezidenti Heydər Əliyev akademik Budaq Budaqov "Şöhrət Ordeni" ilə təltif edərkən. 2001.

ballı tədqiqatların olmamasına çox təəssüflənirəm. Ermənistanda türkdilli tayfaların tarixi, müxtəlif dövrlərdə etnik proses və bu prosesdə həmin tayfaların iştirakı dərəcəsi, Azərbaycan xalqının və onun dilinin təşəkkülündə Ermənistanda yaşamış azərbaycanlıların mövqeyi məsələləri araşdırılmalıdır.

Hörmətli Prezidentimizin Fərmanından irəli gələn vəzifələrimiz bərdə bu mülahizlərimiz görülməli işlərin heç də hamısını əhatə etmir. Şübhəsiz, xalqımızın tarixinin bu faciəli səhifələrinin tədqiqi prosesində başqa problemlər də ortaya çıxacaqdır. Əminəm ki, tarixçilərimiz bu vəzifənin öhdəsindən ləyaqətlə gəlmək iqtidarındadırlar.

"Tarix və onun problemləri"
1998, № 1 (3)

XOŞ İLLƏR ARZUSU İLƏ

Cənab Heydər Əliyevin xaricdə olmasından istifadə edərək bəzi qara qüvvələr onun haqqında, səhhəti ilə bağlı geniş miqyasda təbliğata başlayıblar. Bu, əlbəttə, düşmən əli ilə olan bir təbliğatdır. Qeyd edilməlidir ki, Prezidentin düşmənlərinin sevinməsinə heç bir əsas yoxdur. Xalqımızda belə müdrik kəlam var ki, sağ adamı öldürmək onun ömrünü uzatmaq deməkdir. Deməli, bizim Prezidentimiz elə düşmənlərin acığına gələcəkdə daha çox yaşamalı, işləməli və vətənə, xalqa xəyanət edənlərə qarşı həmişə olduğu kimi, amansız mübarizə aparmalıdır. Düzdür, o ağır günlərdə biz hamımız çox məyus olduq. Məsələn, mən ürəkdən deyirəm ki, bu xəbərə qətiyyənlə inanmadım. Mən də, digərləri də çox sevindik ki, belə mifik düşmən təbliğatı sabun köpüyü kimi boş bir şey imiş, müəyyən bir dövrdə şişib, sonra da partlayıb yox olub gedibdir.

Mən bizim Ağsaqqallar Şurası İdarə Heyəti üzvlərinə müraciətlə demək istəyirəm ki, biz xalq arasında, millət arasında təbliğat işini gücləndirməliyik.

Azərbaycan Respublikasının inkişafı xalqın gözü qarşısındadır. İqtisadiyyatımızın yüksəlişi, Azərbaycanın xaricdə tanınması, müəyyən ciddi problemlərin həllinin asanlaşması və burada Heydər Əliyev şəxsiyyətinin qüdrəti təbliğ olunmalıdır. Şübhəsiz ki, təbliğat yerinə dü-

şəndə güclü olur. Söz yerində deyiləndə daha təsirli olur. Əgər sənə dinləyənlərin diqqəti o mövzuya yönəlməyibsə, heç danışmağa dəyməz. Amma yeri gələndə, söz-sözü gətirəndə sözün qüdrəti güclü olur, aşılana fikirlər beyninə həkk olunur. Bütün bunları nəzərə alaraq biz də təbliğatımızı yerinə salmalıyıq. Təbliğat deyəndə, bu bir az danışığa formal xarakter verir. Burada əslində ürəkdən gələn söhbət, ünsiyyət olmalıdır.

Mən bu gün aqsaqqallarımıza müraciət edərək deyirəm ki, heç nədən asılı olmadan, vicdanımızın diktəsi altında öz təbliğatımızı aparmalıyıq.

Son hadisələr göstərdi ki, aramızda düşmən qüvvələr var, onlar məqam gözləyirlər ki, nə vaxt hansı işi görəcəklər, necə fəaliyyət göstərəcəklər. Bir də diqqətinizə çatdırmaq istəyirəm ki, düşmənin böyü-yü-kiciyi yoxdur. Bir sözlə, biz bu sahədə çox ciddi çalışmalıyıq.

Söz yox ki, biz hamımız təxribat xarakterli xəbərlər yayanların əleyhinəyik və belə hərəkətləri qətiyyətlə pisləyirik.

"Xeyrixah", 20 noyabr 2000

MÜSTƏQİLLİK ƏBƏDİDİR

Azərbaycan 10 ildir ki, müstəqil dövlət kimi fəaliyyət göstərir. On ildə ölkəmiz mürəkkəb, keşməkeşli bir yol keçib. Bu yolun ilk üç ili xüsusilə gərgin olub. Sərişəsiz dövlət başçılarından Azərbaycanın varlığı təhlükə qarşısında idi. Ölkə bir tərəfdən məkrli düşmənlə müharibə aparmaq, digər tərəfdən isə alovlanmaqda olan vətəndaş müharibəsinin qarşısını almaq məcburiyyətində qalmışdı. Dağlıq Qarabağ faktiki olaraq əldən getmişdi. Düşmən daha irəli gedərək yaxın rayonları da işğal edirdi. Vəzifə hərisliyi, şəxsi ambisiyalar, dövləti idarə edə bilməyənlərin böyük iddiaları, xarici təsirlər vəziyyəti demək olar ki, çıxılmazlıq həddinə gətirmişdi. Belə gərgin, mürəkkəb şəraitdə hamının nəzəri ölkəni bu vəziyyətdən çıxara biləcək yeganə şəxsiyyətə — Heydər Əliyevə dikilmişdi. Xalq anlayırdı ki, ölkəni bu böyük bəlalardan qorumağa, Azərbaycanı qorxunc burulğanlardan xilas etməyə yalnız onun gücü çatır. Heydər Əliyevə bu ümid, bu inam təsadüfi deyildi. Bu par-

laq şəxsiyyətin keçdiyi böyük həyat yolu, gördüyü global işlər unudulmamışdı. Hələ Dövlət Təhlükəsizliyi orqanlarında işləyərkən Heydər Əliyev Azərbaycanın daxili problemləri ilə tanış olmuş, Respublikanın digər respublikalarla qarşılıqlı əlaqəsini dərindən öyrənmişdi. Sonrakı həyat yolu, Azərbaycan KP MK-nın Birinci katibi seçildikdən sonrakı fəaliyyəti onun daha zəngin təcrübə qazanmasına səbəb oldu. O, Azərbaycan KP MK-nın ilk plenumundakı çıxışında Azərbaycanın ümumi taleyi, inkişafının konturları barədə aydın təsəvvürü olduğunu göstərdi. Onun rəhbərliyi dövründə Azərbaycanın iqtisadiyyatı, elm və mədəniyyəti görünməmiş inkişaf yolu keçdi. Bu yol bütün xalqın gözü qarşısında keçilmişdi. Xalq Heydər Əliyev şəxsiyyətinin nəyə qadir olduğunu — xalq səfərbər etməkdə, təsərrüfatı qaldırmaqda, beynəlxalq miqyasda Azərbaycanın yerini müəyyən etməkdə, onun necə böyük qüdrətə malik olduğunu təcrübədə görmüşdü. Millət ümidini belə görkəmli şəxsiyyətə bağlamaqda haqlı idi və zaman bunu yetərinə təsdiq etdi.

Keçilən yol, görülən işlər bu gün də heyrət və fərəh hissi doğurur. O günlər ən nikbin adamlar belə vəziyyətin normallaşacağına, təhlükənin sovuşacağına inamını itirmişdilər. Surət Hüseynovun tərəfdarları Bakıya yaxınlaşmışdı. Cənub rayonlarında "Talış-Muğan Respublikası" Azərbaycanı parçalamaq planlarını gerçəkləşdirirdi. Belə mürəkkəb şəraitdə Heydər Əliyev səbri, təmkini, müdrikliliyi, həqiqətən fenomenal uzaqqörənliyi həlledici rol oynadı. Surət Hüseynov dəstələrinin tədricən dağılması, psevdosərkərdənin qoşunsuz qalması, Azərbaycan dövlətçiliyinə qəsd edən insanların mümkün qədər aq-rısız kənarlaşdırılması müdrik siyasətin nəticəsi idi. Cənub rayonlarını hörümçək toru kimi əhatə etmiş təhlükədən həmin ərazinin qeyrətli oğullarının əhalinin iştirakı ilə çıxması da bu müdriklik sayəsində mümkün oldu.

Vəziyyəti mürəkkəbləşdirən məqamlardan bir də ölkənin çox ağır müharibə aparması, məkrli, hiyləgər düşmənlə üz-üzə durması idi. Düşmən "arxalı köpək qurd basar" prinsipi ilə arxasında duran Rusiyanın qoşunu və silahı gücünə Azərbaycan ərazisinin get-gedə daha geniş hissəsini zəbt edirdi. Müharibə böyük dağıntılara, insan tələfatına, iqtisadi imkanların məhdudlaşmasına səbəb olurdu. Tökülən qanların dayandırılması, torpaqların itirilməsinin qarşısının alınması,

ölkənin iqtisadi cəhətdən ayağa qaldırılması, nizami ordu yaradılması üçün atəşkəsə nail olmaq ən düzgün yol idi. Heydər Əliyev də öz böyük uzaqgörənliyi ilə məhz bu yolu seçdi. Bu yol həmçinin Azərbaycanın xaricdə sülhsevərlik imicinin yüksəlməsinə xidmət etdi. Lakin hələ Azərbaycanın öz sərhədlərindən kənara çıxması üçün haqqı olduğunu, işğala məruz qaldığını sübut etməyə, öz həqiqətlərini dünyaya tanıtmaya ehtiyacı var idi. Bu çətin işin də əsas ağırlığı möhtərəm Prezidentimizin üzərinə düşdü. Dünyanın böyük dövlətləri ilə əlaqə yaratmaq, səfərlər zamanı dövlət başçıları ilə görüşüb işlərin həqiqi vəziyyətini izah etmək, Azərbaycanın mövqeyinə hörmət oymatmaq hər adama müəssər olan iş deyildi. Aparıcı dövlətlərin başçıları ilə bir səviyyədə dura bilən, onlarla danışıq aparmağa qadir bir insan, şəxsiyyət lazım idi. Təbii ki, belə bir şəxsiyyət yalnız Heydər Əliyev idi. Dərin biliyi, aydın təfəkkürü, güclü məntiqi, beynəlxalq vəziyyətdən düzgün baş çıxarması, siyasətdəki düyn nöqtələrini aşkar edə bilməsi, onların səbəb və həllini aydın görə bilməsi ona heç kimlə müqayisəyə gəlməyən bir üstünlük verirdi. Ən yüksək siyasi liderlərlə stol arxasında əyləşdikdə belə Heydər Əliyev öz yüksək şəxsi keyfiyyətlərini, dövlətçilik bacarığını, böyük istedadını bürüzə verir. Dünyaya öz iradəsini dikte edən Amerika kimi bir dövlətin başçısı ilə, İngiltərə, Fransa, İtaliya və başqa ölkələrin rəhbərləri ilə bir səviyyədə durması, davranışı onun şəxsiyyətinə böyük hörmət qazandırmışdır. Bu gün Heydər Əliyev dünyanın aparıcı dövlətləri başçılarının siyahısında fəxri yer tutur. BMT-də, ABŞ dövlət rəhbərlərinin yanında Heydər Əliyevin böyük nüfuzu vardır. Ata Buşun Prezidentimizi öz iqamətgahına dəvət etməsi, qonaqpərvərliklə qarşılayıb yola salması Heydər Əliyev şəxsiyyətinə böyük hörmətin nümunəsidir.

Heydər Əliyev Azərbaycanın daxil olduğu bütün qurumların tribunalından ölkəmizin mənafeğini, Azərbaycanın mövqeyini bəyan etmək, ona tərəfdarlar qazandırmaq naminə istifadə edir. MDB-yə daxil olmaqla Heydər Əliyev əslində siyasi, iqtisadi problemlərin birgə həllini, məqsədyönlü əməkdaşlığı nəzərdə tutan belə bir təşkilatın bir üzvünün digərinə qarşı təcavüzünün nə qədər yolverilməz olduğunu dö-nə-dönə vurğulamışdır.

Azərbaycan çox mürəkkəb, ağır bir zamanda öz müstəqilliyini qazanmışdır. Bir tərəfdən qatı düşmən mövqeyi tutan Ermənistan, digər

tərəfdən hər cəhətdən Ermənistanı dəstəkləyən Rusiya ölkəmizi həm də iqtisadi blokadaya almışdılar. Azərbaycan bir növ qapalı sandığı düşmüşdü. Möhtərəm Prezidentimizin irəli sürdüyü İpək Yolu layihəsi vəziyyəti kökündən dəyişdi. 40 ölkəni əhatə edən bu plan Azərbaycanın iqtisadi inkişaf perspektivini müəyyən etdi. Onun iqtisadi baxımdan böyük uğurlarını şərtləndirdi.

Azərbaycanda şose yolları çəkilişi, dəmir yolları salınması, limanların yenidən qurulması və avadanlıqlarla təchizi, bərələr alınması Orta Asiya və Rusiya ilə əlaqələrin genişlənməsinə səbəb olacaqdır. Buradan daşınan malların həmin ərazilər vasitəsilə Çinə və Yaponiyaya göndərilməsi çox ölkələri yaxınlaşdıracaq, işsizliyin aradan qaldırılmasında böyük rol oynayacaq. İpək Yolunun bərpası planı əslində həm də çox parlaq diplomatik gediş idi. Bu, nəinki təkəcə Azərbaycanın iqtisadi blokadadan çıxması idi, həm də ölkəmizi blokadaya salmaq istəyən və buna qismən nail olan dövlətlərin kənarda qalmasına, bundan narahatlıq keçirməsinə səbəb oldu.

Azərbaycanın iqtisadi yüksəlişi yolu bir də təbii sərvətlərdən səmərəli istifadə yolu idi. Bu yolla əldə olunan gəlir digər sahələrin inkişafına sərf edilə bilərdi. Xəzər neftinin istismarını mən Heydər Əliyevin müdrik, uzaqgörən və cəsarətli siyasətinin nəticəsi hesab edirəm. Müstəqilliyimiz artıq özünün 10 ilini bayram edir. Hələ indi Xəzərin statusu barədə məsələ müzakirə olunmaya hazırlanır. Xəzər göldür, yoxsa dənizdir? Onun sektorlara bölünməsi İranla, başqa dövlətlərlə sərhədlərin müəyyən edilməsi məsələsi — bütün bunlar beynəlxalq əhəmiyyətə malik məsələlərdir. Lakin hələ SSRİ vaxtında bəzi normalar müəyyən olunmuşdur. SSRİ ilə İran sərhəddi məlum idi. Astaranın cənubu İrana məxsus idi. Şimal hissə SSRİ-nin payına düşürdü. Bu pay o zamanlar sektorlara bölünmüş və bu hissədə Azərbaycan sektoru müəyyən olunmuşdu. İndi Azərbaycan məhz bu sektor daxilində fəaliyyət göstərir. Deməli, bu işin hüquqi əsası var. Bu gün Azərbaycan Xəzərin statusunun müəyyən edilməsinə, onun yenidən bölünməsinə etiraz etmir, ancaq hüquqi əsaslara arxalanaraq öz işini də davam etdirir. Bu gün Xəzərin Azərbaycan sektorundakı nefti istismar etmək üçün böyük işlər görülür. Bu işdə möhtərəm Prezidentimiz geoloqlarımızın, geofiziklərimizin yaratdığı mükəmməl xəritəyə əsasla-

nır. Azərbaycan neftçiləri Xəzərdə olan neftin strukturlarını yüksək şəkilə tədqiq etmiş, hər birinin konturunu, hər yatağın neftlilik səviyyəsini, qaz ehtiyatını müəyyən etmişlər. Heydər Əliyev səfərləri zamanı xarici investorları bu ciddi tədqiqatların nəticələri ilə maraqlandırır, onları Azərbaycanın neft sənayesinə sərmayə qoymağa dəvət edirdi. Əlbəttə, burada əldə olunmuş atəşkəsin də böyük rolu vardır. Mühəribə gedən ölkəyə heç kəs investisiya qoymur. Bu gün dünyanın 20-dən artıq ölkəsinin Xəzər neftinin istismarında iştirakı Heydər Əliyevin məqsədyönlü, uzaqgörən siyasətinin nəticəsidir. O, neft maqnatlarını Azərbaycandakı neft yataqlarının zənginliyinə, işlərin beynəlxalq normalara uyğun aparıldığına inandırılmışdır. Bu gün neftdən gələn gəlir artır, bununla həmahəng insanların iqtisadi durumu yaxşılaşır. 2002-ci ildən nəzərdə tutulmuş yüksəliş bu gündən özünü göstərir.

Heydər Əliyevin çoxşaxəli fəaliyyətindən danışarkən onun xaricdə Azərbaycan diasporunu formalaşdırmaq işini yada salmamaq mümkün deyil. Prezident xaricə hansı məqsədlə getdiyindən asılı olmayaraq, hər yerdə azərbaycanlılarla görüşür, onların birləşməsinə, təşkilatlanmasına çalışır. Həmvətənlərimizi yaşadıkları ölkənin ictimai-siyasi həyatında fəallıq göstərməyə, eyni zamanda Vətənlə əlaqə saxlamağa, hər zaman Azərbaycanı təmsil etdiklərini unutmamağa çağırır. Misli-bərabəri olmayan bu fəaliyyətin nəticəsidir ki, bu yaxınlarda Bakıda Dünya Azərbaycanlılarının I qurultayı öz işini başa vurmuşdur. Bu, sözün həqiqi mənasında, Heydər Əliyevin son illərdə apardığı gərgin işin təntənəsidir. Diasporun yaranması bizə qarşı çox uzaq və məkrli planlar quran düşmənlərimizlə mübarizə üçün də vacibdir. Erməni diasporunun yalan, şər, böhtan üzərində qurulmuş təbliğatına qarşı həqiqətləri dünya ictimaiyyətinə çatdırmaq, Azərbaycan ərazisinin işğal olunduğuna, 1 milyon qaçqının çadırlarda hər cür məhrumiyətlərə qatıldığına diqqəti cəlb etmək üçün Heydər Əliyev yorulmaz fəaliyyət göstərir.

Bildiyimiz kimi, ermənilər terrora, günahsız adamların qanının tökülməsinə səbəb olacaq çox məkrli planlar hazırlayırlar. Onlardan birinə — türksüz Ermənistan yaratmaq planına artıq nail olmuşlar. Qonşu xalqların torpaqları hesabına "Böyük Ermənistan" yaratmaq planını isə fürsət düşdükcə reallaşdırırlar. Bugünkü nəslin arasında elə adamlar var ki, 1918-ci ildə ata-babalarının ermənilər tərəfindən qətlə yeti-

rilməsinin ağrısını yaşayıb. 1948-53-cü il deportasiyasını və 1988-ci ildə erməni vəhşiliklərini öz gözləri ilə görüb.

Bəzən deyirlər ki, Azərbaycan xalqı arasında birlik yoxdur. Mən bu fikri əsassız hesab edirəm. Yaxın tariximizdən iki misal gətirim. 1994-cü ilin oktyabrında dövlət çevrilişi cəhdi zamanı Heydər Əliyev xalqa müraciət edərək, dövlətçiliyi müdafiə etməyə çağırırdı. On minlərlə adam bu çağırışa cavab verdi. Və yaxud 1988-ci ildə Ermənistandan qovulmuş soydaşlarını xalqın qarşılama və erməniləri Azərbaycandan qovmaqla düşməne qəti və müştəkkil cavab verməsi. Mən bu faktları xalqın birliyinə nümunə sayıram.

Bu gün biz çox mürəkkəb bir zamanda yaşayırıq. Dünyada, siyasətdə qloballaşma gedir. Bəşər övladı, nəhayət ki, bir günəş altında yaşadığını duyur, hiss edir. ABŞ-da törədilmiş terror bütün dünya ölkələrini terror əleyhinə birləşməyə vadar edir. Əslinə qalsa, bu gün dünyaya meydan oxuyan terror bəşər övladının, vaxtilə üz-üzə dayanmış iki sistemin məhsuludur. Terrorun ən yüksək inkişaf etmiş forması müharibədir. Ayrı-ayrı xalqları bir-biri ilə salışdırmaq, onları bir-birinə qırdırmaq, kiçik regional müharibələr aparmaq. Dünyada Bin Ladeni yetiştiren, onu Sovetlər İttifaqı ilə mübarizəyə yönəldən qüvvələr olub. Erməni terrorçularını da istiqamətləndirənlər var. Bu gün sevindirici haldır ki, insanlar humanist bir ideya ətrafında birləşib, yer üzərində zorakılığa, terrorizmə qarşı mübarizə aparırlar.

Azərbaycanımız həmişə humanizm və insanpərvərlik ideyaları əsasında yaşayıb. Bu humanizm onun ədəbiyyatında, sənətində də öz əksini tapır. Əbəs deyil ki, Abdulla Şaiqin 1910-cu ildə yazılmış və insanları dostluğa, bir günəş altında dinc yaşamağa səsləyən "Hamımız bir günəşin zərrəsiyik" şəri barədə BMT-nin Azərbaycandakı keçmiş təmsilçisi Raolo Lembo "bu şer əslində BMT-nin himni ola bilər" — deyirdi.

Xalqımız Azərbaycanın müstəqilliyini böyük iftixar və gələcəyə inamla bayram etdi. Bu günləri yaşadığımız üçün Heydər Əliyev kimi bir şəxsiyyətə borclu olduğumuzu unutmuruq. Onun səbri, təkmini, qüdrəti və müdrikliyi bizi çətin zamanın sürətli burulğanlarından çıxara bildi. Bu gün o, Azərbaycanımızı inamla sabaha aparır. Daha heç bir qüvvə müstəqilliyimizi əlimizdən ala bilməz.

AZƏRBAYCAN XALQI VAHİD QÜVVƏDİR

Dünya Azərbaycanlılarının Birinci qurultayının Bakıda keçirilməsi böyük hadisədir.

Dövlət müstəqilliyimizin 10-cu ildönümü ilə bağlı ölkəmizin ziyalıları, siyasətçiləri öz fikirlərini bildirirər. Bu baxımdan Respublika Ağsaqqallar Şurasının sədri, "İrəvan" cəmiyyətinin rəhbəri Budaq Budaqovun da fikirlərini dərc etməyi zəruri hesab etdik.

Tale elə gətirib ki, Azərbaycan xalqı inkişaf mərhələsinin yetkinlik dövründə millətin içərisindən öz daxili dünyasına doğma olan ayrı-ayrı şəxsiyyətlər yetirmişdir. Belə böyük şəxsiyyətlərdən biri də cənab Heydər Əliyevdir. Keçmiş sovetlər dönməndə Azərbaycan KP MK-nin Birinci katibi kimi Heydər Əliyevin respublika daxilində apardığı son dərəcə fəal təşkilati iş xalqda ona xüsusi rəğbət və etibar yaratmışdı.

Respublika iqtisadiyyatının inkişafı, ölkəmizin Azərbaycandan kənardə tanınması, kənd təsərrüfatının və sənayenin yüksəlişi, uğurlu kadr siyasəti Heydər Əliyevi xalqın əvəzəilməz liderinə çevirmişdir.

Məlumdur ki, ermənilər heç bir tarixi əsası olmayan çürük fərziyyələr irəli sürməklə dünya xalqlarını çaşdırmağa çalışırlar. Lakin atalar demişkən, yalan ayaq tutar, yeriməz. Bununla belə, "adımı sənə qoyum, səni yana-yana qoyum" prinsipi ilə yaşayan bu millətçilərə qarşı real mübarizə yolu seçmək vacib məsələlərdən biridir.

Heydər Əliyev "Qafqaz evi" adı altında qafqazlıları birləşdirmək, öz ətrafına toplamaq və onların köməkliyi ilə Azərbaycanın haqq işinə dəstək olmaq yolu ilə getdi. Bu da uğurla nəticələndi.

Türkiyə kimi möhtəşəm dövlətlə sıx dostluq və qardaşlıq münasibəti yaratmaqda Heydər Əliyevin müstəsna rolu danılmazdır. Türkiyə Respublikası dünya dövlətlərinin təzyiqinə baxmayaraq, işğalçı Ermənistanla heç bir iqtisadi əlaqə qurmamışdır.

Azərbaycana daha obyektiv və ədalətli münasibət göstərilməsinə nail olmaq məqsədilə MDB sırasına daxil olduğumuz sözün əsl mənasında siyasəti təlatüm yaratdı. Heydər Əliyev öz çıxışlarında ardıcıl olaraq MDB-nin iki üzvü — Azərbaycan və Ermənistan arasında müharibə gətirdiyi vaxtda bu qurumda dostluqdan, qardaşlıqdan, iqtisadi əlaqələrdən danışmağın əbəs olduğunu təkidlə vurğulayıb.

Ermənilər öz tarixini bilməyən ayrı-ayrı millətçi yazarların fitnəsinə uyaraq "Böyük Ermənistan" yaratmaq xülyası ilə yaşayırlar. Onlar böyük acgözlüklə həm də Gürcüstan torpaqlarına, Şərqi Türkiyə ərazisinə göz dikiblər. Naxçıvan MR-ı ələ keçirmək iştahası ilə yaşayan bu azğınların arzularını ürəklərində qoymaq üçün Heydər Əliyev qüdrəti lazım idi.

Prezident Heydər Əliyev dünyanın aparıcı dövlət başçılarından cərgəsinə çıxaraq qısa müddətdə onlarla işgüzar əlaqələr yaratdı. O, böyük səy və zəhmət nəticəsində sübut etdi ki, onların yazıq və daim əzilən bir millət kimi tanıdıqları ermənilər əslində işğalçı və qaniçəndirlər. Azərbaycanın 20 faiz torpağı onlar tərəfindən zəbt olunub, bir milyondan artıq insan ata-baba yurdundan didərgin düşübdür. Bununla da Prezidentimiz bütün dünyaya bəyan etdi ki, Ermənistan - Azərbaycan münasibətində hər şey ermənilərin dediyinin əksinədir.

Dünyanın aparıcı dövlət başçılarından, böyük siyasətçilərin, yeri gəlincə, Heydər Əliyevlə məsləhətləşmələr aparması onun şəxsiyyətinə, tutduğu mövqeyinə, siyasi uzaqqörənliyinə hörmətin əlamətidir.

Heydər Əliyev xarici səfərlərində Azərbaycan diasporunun formalaşması məqsədilə görüşlər keçirir, danışıqlar aparır, bütün azərbaycanlıları birləşməyə və Vətənimizin müdafiəsi üçün əməli fəaliyyətə çağırır. Görülən işlərin nəticəsidir ki, Bakıda Dünya Azərbaycanlılarının I qurultayının keçirilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Bu da böyük uğurdur. Çünki Azərbaycan xalqını vahid qüvvəyə çevirmək yalnız cənab Heydər Əliyevin qüdrəti sayəsində mümkün ola bilər.

Diqqətinizə çatdırım ki, biz ermənilərə qarşı mübarizədə ən azı 300 il gecikmişik. Hələ 1812-ci ildə bir erməni çıxış edərək deyib ki, "biz ermənilərə təşkilatlanmaq lazımdır". 1892-ci ildə isə onlar "Daşnaksütyun" partiyasını yaratdılar. Daşnaklar ermənilərə daim bədbəxtlik gətiriblər. Onların amalı özgənə torpağını işğal etməkdir; xalqın qırılıb-qırılmamasının bu cəlladlar üçün əhəmiyyəti yoxdur.

Xatirinizdədirsə, Lissabon sammitində müzakirə olunan məsələlər haqqında qərar qəbul edilərkən Ter-Petrosyan bir maddəyə qadağa qoydu. Bu yerdə Heydər Əliyev müdrikliyi, cəsarəti köməyə çatdı. Belə olan təqdirdə o, bütün maddələrin qəbul olunmaması tələbini irəli sürdü və bununla da sammit iştirakçıları şok vəziyyətinə saldı. Maraqlıdır ki, daim ermənilərə himayədarlıq edən Rusiya nümayəndə heyəti bu dəfə onların əleyhinə səs verdi. Bu yaxınlarda AŞ-ın sessiyasında bizim nümayəndə heyətinin başçısı İlham Əliyevin erməniləri if-

şa edən çıxışı yenə də Rusiya tərəfindən müdafiə olundu. Şübhəsiz ki, bu, düzgün aparılan siyasətin nəticəsidir.

"Azad Azərbaycan", 17 oktyabr 2001

AĞSAQQAL OLAN YERDƏ...

Azərbaycan Ağsaqqallar Şurası 1990-cı ildə mərhum akademik İmam Mustafayev tərəfindən yaradılmışdır. İlk nizamnamədə də həmin il qəbul edilmişdir. Bu ilin fevral ayında keçirilmiş ikinci qurultayda İmam Mustafayev yenidən Şuranın sədri seçilmişdi. Qurultay eyni zamanda onun dörd müavinini də seçmişdi. Həmin dörd müavindən biri də mən idim. İmam Daşdəmir oğlunun vəfatından sonra müavinlərdən heç biri səlahiyyətləri öz üzərinə götürmək istəmirdi. Şəxsən mən bunu bir daxili-psixoloji anlaşılmazlıq kimi qəbul edirdim. Ona görə də Şura beş-altı ay demək olar ki, başsız qaldı. Sonra möhtərəm Prezidentimiz Heydər Əliyev bu məsələ ilə maraqlandı və bildirdi ki, təcili olaraq Şuranın sədri seçilməlidir. Ağsaqqallar Şurasının Nizamnaməsinə görə isə sədri ancaq qurultay seçə bilərdi. Ona görə də Şuranın idarə heyəti yığıldı və sədrin səlahiyyətlərini qurultaya qədər mənə həvalə etdi. Sonra biz qurultayı hazırladıq və sentyabrın 27-də keçirdik. Səs çoxluğu ilə mən Şuraya sədr seçildim.

Əvvələ, biz qərara aldığımız ki, bu ilin fevral ayında keçirilmiş qurultayın nümayəndələrini Fövqəladə qurultaya dəvət edək və onların səsverməsi ilə yeni sədr seçək. Bu, belə də oldu. İkincisi, biz qurultayda nizamnamə məsələsinə bir daha baxdıq. Belə qərara gəldik ki, gələcəkdə sədrlər qurultayda deyil, idarə heyətinin yığıncağında seçilsin. Sonra bir neçə dəyişiklik etdik. Məsələn, Ağsaqqallar Şurası ilə yanaşı, Ağbirçəklər Şurasının da yaradılmasını məqsəduyğun saydıq. Çünki Azərbaycanı tarix boyu təkcə ağsaqqallar idarə etməyiblər, bu işdə ağbirçəklərin də rolu böyük olubdur. Tarixin dərin qatlarından bəri xanımlar — ağbirçəklər həmişə ağsaqqallarla yanaşı addımlayıblar. Elə ailə tərbiyəsinin dördüdə üçünün də qadının üzərinə düşməsi sübut edir ki, o, yəni qadın cəmiyyətdə fəal olmalıdır. Cəmiyyətin inkişafının istiqamətləndirilməsində passiv mövqe tutmamalıdır.

Coğrafiyada belə bir termin var — üfünün genişliyi. Üfünq belədir ki,

sən hansı sürətlə üfünqə yaxınlaşırsansa, elə o sürətlə də üfünq səndən uzaqlaşır. Ona görə də yaxınlaşmadan, durduğun yerdə üfünqü görüb, nəyisə ayırd etməyi bacarmalısən. Bu, ağsaqqalın vəzifəsidir. Üfünq deyəndə mən xalqı nəzərdə tuturam. Mən onu deyim ki, ağsaqqalın böyüklüyü, müdriikliyi, ziyalılığı onun birəcə cəhəti ilə müəyyən olunur — nümunəsi ilə. Özü nümunə ola bilməyən adam heç kəsdən heç nə uma bilməz.

Ən ümdə vəzifəmiz Azərbaycan dövlətçiliyinin təmsilçisi və sabahımızın təminatçısı olan indiki iqtidarı dəstəkləyib, ona hərtərəfli yardımçı olmaqdır. Daxili siyasəti, islahatları müdafiə etmək, böhrandan çıxış yollarının tapılmasında iştirak etmək, Qarabağ münaqişəsinin həllində dövlət başçımıza əlimizdən gələn köməkliliyi göstərmək və s. Bilirsinizmi, biz bu gün iqtidarı müdafiə etməklə xalqımızı, onun sabahını müdafiə etmiş oluruq. Bu da dünyagörmüş adamların müqəddəs borcudur. Biz eyni zamanda iqtidarı dəstəkləməklə müxalifəti də yaddan çıxara bilmərik. Çünki onlar da bizim xalqın övladlarıdır. Onlar da, hər biri başqa yolla olsa da, Azərbaycanı ağırlıqlı görməyə çalışırlar.

Təəssüf ki, müxalifətçilər arasında elə adamlar var ki, "işin içindən iş çıxarmağa" cəhd edirlər. Ağsaqqal kimi biz bu adamlarla da işləməli, onların fəaliyyətinin düzgün məcraya yönəlməsinə kömək etməliyik.

Əvvələ, hər saqqalı ağarana ağsaqqal demək olmaz. Bunun üçün xalqın umduğu səviyyədə olmaq gərəkdir. İkincisi də, ağsaqqallar özləri də elə üç qrupa bölünürlər. Birincisi, mikromiqyaslı ağsaqqallar — yəni ailənin, tayfanın və ya kəndin ağsaqqalı. İkincisi, mezamiqyaslı (orta) ağsaqqallar — yəni tutaq ki, bütün qarabağlıların ağsaqqalı, yaxud Şəki zonasını əhatə edən rayonların ağsaqqalı və s. Üçüncü qrupa isə makromiqyaslı ağsaqqallar daxildir ki, onlar da ölkə əhəmiyyətli vəzifələrin yerinə yetirilməsinə, xalqın dərd-sərinə çarə tapılmasına xidmət edirlər. Mən belə ağsaqqal kimi ilk növbədə möhtərəm Prezidentimiz Heydər Əliyevi görürəm. Sözüün həqiqi mənasında o, böyük ağsaqqaldır. Artıq nəinki ölkəmizə və xalqımıza, hətta bütün dünyaya sübut olunub ki, o hər şeyi səbrlə, təmkinlə, ölçü-biçi ilə həll edir. Onun bütün uğurlarının səbəbi də məhz səbri, təmkinidir. Budur, əsl makromiqyaslı ağsaqqallıq.

Doğrusu, başqa ölkələr barədə dəqiq deyə bilmərəm, ancaq 1942-ci ildə Dağıstanda ağsaqqalların Birinci Ümumdağıstan qurultayı ke-

çirilmişdir. Bu tədbirin təşəbbüskarı, təşkilatçısı və icraçısı unudulmaz həmyerlimiz, adı Azərbaycanın və Dağıstanın ağsaqqallıq, ziyalılıq və rəhbərlik tarixinə birdəfəlik yazılmış mərhum Əziz Əliyev olmuşdur. Hökumətin bir qərarına qarşı çıxan dağlı xalqların qəlbini ələ almaq, hər iki tərəfin razı qalmasını təmin etmək üçün Vilayət partiya komitəsinin birinci katibi işləyən Əziz Əliyev demək olar ki, bütün aulların ağsaqqallarını qurultaya çağırmışdı. Real həyata ağılın və zəkanın gözü ilə baxan bu siyasət xadimi qurultayda öz istəyinə nail olmuşdu. Bu incə məsələni Dağıstanda indi də ehtiramla yad edirlər.

Əgər yadınızdadırsa, 1990-cı ildə Bakıda vəziyyət gərginləşəndə bu gərginliyi necə həyasızcasına, topla, tufənglə "aradan qaldırdılar". Yaxud elə Moskvanın özündə prezidentlə parlament arasında münəqişə olanda Ağ evi topa tutdular. Bizdə isə bir neçə dəfə dövlət çevrilişi cəhdi oldu. Sürət Gəncədə qiyam qaldırdı, Əlikram Lənkəranda "dövlət yaratdı". Heydər Əliyev bütün bunların hamısını səbrlə, təmkinlə, xahişlə, minnətlə, ağsaqqalların sözündən istifadə etməklə aradan qaldırdı. Əlikram məsələsi ortaya çıxanda Heydər Əliyev əvvəlcə Taliş zonasının Bakıda yaşayan ağsaqqallarını topladı, onlarla məsləhətləşdi. Sonra Lənkəranda və ətraf rayonlarda olan ağsaqqallarla görüşdü. Nəticə məlumdur. Yaxud 1994-cü ilin oktyabr çevrilişi cəhdi zamanı Prezident bir çağırışla bütün xalqı səfərbər etdi. Bu ağsaqqallar ağsaqqalının həyata keçirə biləcəyi bir tədbir idi.

Biz nizamnaməni nəzərdən keçirərkən oraya bir bənd də əlavə etdik. O bənd belədir: "Azərbaycan Ağsaqqal Şurası respublikada olan bütün ictimai təşkilatlarla əlaqə yaradır, onlarla birgə işləyir və veteranların müəyyən qismini Şuranın işinə cəlb edir. Biz nizamnamənin bu tələbinin tamamilə həyata keçirilməsinə çalışacağıq".

Ölkə Prezidenti cənab Heydər Əliyev bizim Şuraya daim maraq və diqqət göstərir. Biz çalışacağıq ki, dövlət başçımızın etimadını doğruldaq. Oxucularımıza, ümumiyyətlə, bizi istəyənlərin hamısına bir məsələ xatırlatmaq istərdim. Atalar deyib: "Allahsız yerdə otur, böyüksüz yerdə oturma". Bu o deməkdir ki, böyüksüz — ağsaqqalsız yerdə həmişə hərc-mərclik, özbaşınalıq, mənəm-mənəmlik, cahillik olar. Odur ki, Azərbaycan xalqı tarixən ağsaqqal sözüne inanıb, onun ardınca gedib. Bu milli ənənə indi və gələcəkdə də yaşarlı olacaqdır.

YENİ AZƏRBAYCAN PARTİYASININ BİRİNCİ QURULTAYI NÜMAYƏNDƏLƏRİNƏ

Hörmətli qurultay nümayəndələri!

Sizi — Azərbaycan Respublikası əhalisi arasında qısa müddətdə böyük nüfuz qazanmış və özünü son yeddi il ərzində təsdiq edən qüdrətli bir partiyanın nümayəndələrini Birinci qurultay münasibətilə təbrik edirəm.

YAP-ın yeddi illik uğurları partiyanın təşkilində öz qarşısına strategiya və taktika baxımından sağlam ruhlu problemlər qoyan və onun bir qisminin uğurla həllinə qadir olan, partiyayı təşkil edən əsas qüvvənin vətənpərvərliyi, işgüzarlığı, vətənə sonsuz sədaqəti ilə bağlı olmuşdur.

YAP-ın başında onun ilk təşkilatçısı və rəhbərinin dərin tefəkkürlü, uzaqqörən, Azərbaycanın siyasi, iqtisadi və sosial problemlərini düzgün dərk edən, beynəlxalq siyasətdə fenomen sayılan, səbrlə uğurlar qazanan, orijinal fikirlər generatoru cənab HEYDƏR ƏLİYEVİN dayanması bu partiyanın istər ilkin, istərsə də gələcək uğurlarının qaranıdır. Mən arzu edirəm ki, YAP sıralarında olanlardan bəziləri partiya-ya ikibaşlı qulluq etmək ideyasından uzaqlaşaraq partiya-ya sədaqət-ə xidmət etməyi seçsinslər, partiya-ya daxil olarkən nəzərdə tutduqları şəxsi ambisiya daşını atıb, vəzifə hərisliyi kimi vərəmi özlərindən uzaqlaşdırsınlar, əhalinin güzəranının yaxşılaşmasına, yeni iş yerlərinin açılmasına əməli yardım göstərsinslər, soydaşlarımızın ölkədaxili miqrasiyasını sabitləşdirdinslər, gənc işçi qüvvələrinin xaricə axınının qarşısını ala bilsinslər, bu gün itirilmiş torpaqlarımızın geri qaytarılması uğrunda çalışanlara əməli dayaq olsunlar.

Əməkkeş, buna görə də ələbaxımlıqdan uzaq, gözü-könlü tox, məğrur, vətənpərvər Azərbaycan xalqı sözdə yox, işdə ona xidmət edənlərə daim arxa və yardımçı olmuşdur.

Müdrük lideri və sədaqətli üzvləri olan, yeni demokratik quruculuq işində ardıcıl siyasət aparan YAP yenilməz və uzunömürlüdür.

YARADICI İZİN MEMARI

("Ömrün otuz ili" kitabını oxuyarkən)

Son illərdə cənab Heydər Əliyevin yaradıcılığını öyrənən və onun haqqında yazan müəlliflərin sayı xeyli artmışdır.

Cənab Heydər Əliyevin yaradıcılığını tədqiq edən ilk növbədə öz təfəkkür qüdrəti, tədqiqatçılıq səriştəsi olmalıdır. Bu böyük şəxsiyyətin fəaliyyətindən bəhs edən şəxs tədqiqat zamanı onun elmi, ictimai-siyasi səviyyəsinə yüksəlməli və ya ona yaxınlaşmalıdır. Əks təqdirdə, əsasən səthi fikir söyləməkdən, sözcülükdən kənara çıxma bilməz. Cənab Heydər Əliyev yaradıcılığını tədqiq edən şəxs onun yaşadığı dövrdə baş verən hadisələr axınında tutduğu mövqeyi, keçdiyi həyat yolunu, bu yolboyu baş verən çoxşaxəli prosesləri və o proseslərin ümumi mənzərəsini tam dərk edərək elmi təhlilə başlamalıdır.

Heydər Əliyev yaradıcılığına XX əsrdə istər keçmiş SSRİ məkanında, istər də dünya miqyasında gedən ictimai-siyasi və ya ümumi inkişaf prosesi işığında baxılmalıdır. Çünki bu görkəmli dövlət xadimi kommunist dünyasında yetişmiş (1990-cı ilə qədər), kapitalist dünyasının kökünü daha dərinə dərk edərək (1991-ci ildən sonra) yüksəlmişdir.

Cənab H.Əliyevin Azərbaycana ikinci qayıdışı və respublikaya rəhbərlik etdiyi illərdə qazandığı iş təcrübəsi və ən əsası dünyada gedən ictimai-siyasi proseslərin məğzini dərk etməsi onun sosialist və kapitalist qanadları üzərində planetimizin beynəlxalq səmasına qalxmasına imkan verdi. Bu Qartal uçuşu illər ərzində Heydər Əliyevi ictimai-siyasi, hüquqi və diplomatik baxımdan dünyanın aparıcı dövlət başçıları cərgəsinə çıxardı.

Cənab Heydər Əliyev yaradıcılığını hər hansı bir vaxt kəsimi daxilində tədqiq etmək bütöv bir zənciri ayrı-ayrı həlqələrə ayırmaqdır. Odur ki, Heydər Əliyevin həyat və fəaliyyətinin hər hansı bir dövrünü araşdıranda onun ümumi yaradıcılığına vahid bir baxış olmalı, həmin dövrün bütöv prosesləri əlaqəli şəkildə götürülməlidir.

Bir sözlə, cənab Heydər Əliyev yaradıcılığı XX əsrin global prosesləri gedişi daxilində götürülməli və həmin ictimai-siyasi proseslər süz-gəcindən keçirilməlidir.

Cənab Heydər Əliyev yaradıcılığı beynəlxalq ictimai-siyasi prosesin daxili dünyasında yetişmiş və o, bütöv yaradıcılıq fonunda müasir-global miqyasa çıxmışdır. Möhtərəm Prezidentin ictimai-siyasi və elmi yaradıcılığında global proseslərin aydın görünən məqamları mövcuddur. Bütün bunların əsasında Prezidentin dərin təfəkkürü, geniş dünyagörüşü, müasir həyatdan seleksiya yolu ilə görüb-götürmə məharəti durur. Heydər Əliyev yüksəkliyini təmin edən ən fərqləndirici cəhətlərdən biri qarşıya çıxan və ya çıxma biləcək mürəkkəb həyat problemlərinin ümumi həcmi bütöv şəkildə görmək və dərk etmək, onun inkişafı haqqında proqnoz xarakterli nəticə çıxarmaqdır.

Cənab Heydər Əliyev ucadan ucadır. Deməli, kiminsə onu ucaltmağa çalışmasına heç bir ehtiyac yoxdur. Odur ki, bütün tədqiqatçıların əsas vəzifəsi Prezidentimizin daim həmin yüksək məqamda dayanmasını təmin etməkdən ibarət olmalıdır.

Bu gün Heydər Əliyevin həyat yoluna, onun dövlətçilik səriştəsinə, istər respublika daxilində, istərsə də xaricdə əldə etdiyi uğurlarına, ayrı-ayrı ölkələrə səfərlərinə dair onlarca sanballı kitab nəşr edilmişdir.

Cənab Heydər Əliyevin ölkəyə rəhbərlik etdiyi son otuz ildən artıq bir dövrdəki coşğun fəaliyyəti yalnız paytaxt — Bakını əhatə etməmişdir. Bu illər ərzində o, həm də Azərbaycanın müxtəlif bölgələrinə səfər etmiş, əhalinin həyatı, məişəti ilə tanış olmuş, onlara tövsiyələrini vermiş və əməli köməklik göstərmişdir.

Qədribilən insanlarımız, Heydər Əliyevin səfərdə olduğu bir neçə rayonların icra başçıları və ya ziyalıları ona əsərlər həsr etmişlər.

Belə yüksək poliqratik səviyyədə və nəfis şəkildə çap olunmuş əsərlərdən biri də "Ömrün otuz ili" adlı kitabdır.

Əsər Əzizbəyov rayon İcra Hakimiyyətinin sifarişi, Təvəkkül Səlimov-Şağaninin müəllifliyi və cənab Gülağa İslamovun redaktəsi ilə 1998-ci ildə nəşr edilmişdir.

Əsər "Kitab Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab Heydər Əliyevin Respublikamıza rəhbərlik etməyə başlamasının 30 illiyinə həsr olunur" sözləri ilə başlanır.

Mən "Ömrün otuz ili" kitabını məzmununa görə dörd hissəyə ayırdım. Birincisi, müəllifin yazdığı mətn, ikincisi, ayrı-ayrı görkəmli şəxslərin cənab Heydər Əliyev haqqında ürək sözləri, üçüncüsü, Prezidentin Əzizbəyov rayonu ərazisində olduğu zaman söylədiyi nitqlərin mətni, dördüncüsü isə kitabda verilmiş illüstrasiya materiallarıdır.

Kitabın ayrı-ayrı səhifələrində cənab Prezidentin müdrik sözlərinin

dən verilmiş seçmələr oxucuda xoş əhvali-ruhiyyə yaradır.

Əsərin birinci səhifəsi möhtərəm Prezidentin "Mən həyatımı insanlara səadət gətirməyə həsr etmişəm, mən həyatımı millətimin, xalqımın rifahının yaxşılaşdırılmasına həsr etmişəm. Həyatımı Azərbaycan torpağında qurub-yaratmağa həsr etmişəm" misraları ilə açılır.

İlk səhifələrdən birində cənab Heydər Əliyevin nəzərləri uzaqlara istiqamətlənmiş fotosəklilə verilmişdir. Fotosəklin altında "Mənim üçün hər şeydən əziz mənim Xalqımdır, mənim Vətənimdir, mənim Torpağımdır" — misraları yazılmışdır. Xalq-Vətən-Torpaq! Bu üç söz milləti, doğma diyarı və onun əbədi torpağını özündə ehtiva edir.

Kitabda Əzizbəyov rayon zəhmətkeşləri ilə möhtərəm Prezidentin görüşünü əks etdirən rəngli fotopanorama verilmişdir. Xalqın cənab Heydər Əliyevlə görüşü daim yadda qalan və əzəmətli olmuşdur. Əzizbəyovlularla görüş də bu sıradandır.

Möhtərəm Prezident əzizbəyovlularla görüşdə demişdir: "Əzizbəyov rayonu deyilən ərazi Azərbaycanın həqiqətən gözəl guşələrindən biridir. Burada çox gözəl, fədakar, milli, dini adət-ənənələrimizi qoruyub saxlayan insanlar yaşayır. Ona görə də biz hamımız, o cümlədən mən də, bu yerləri çox sevərəm!" Bu, Prezidentimiz tərəfindən Əzizbəyov rayonuna, onun əməksevər insanlarına yerində verilmiş qiymətdir.

Abşeron yarımadasının şərq qurtaracağında, 40 680 hektar sahədə yerləşən Əzizbəyov rayonu ərazisində əhalinin sayı 116 453 nəfərdir. Onlardan 15 000 nəfəri Mərdəkan, 24000 nəfəri Buzovna, 15 000 nəfəri Şüvəlanda və digər yaşayış məntəqələrində məskunlaşmışdır.

Təyyarənin trapından enən cənab Prezident sağ əli ilə onu qarşılayanları salamlayır və öz razılıq hissini çatdırır. Prezidentin arxasında gənc dövlət xadimi İlham Əliyev dayanmışdır. Həmin səhifədə cənab Prezidentin aşağıdakı sözləri yazılmışdır:

"Harada yaşayırsansa yaşa, ana torpaqdan şirin şey yoxdur... Mən həmişə belə yaşamışam. İndiyə qədər xalqım üçün əlimdən nə gəlib etmişəm, bundan sonra da edəcəyəm...".

Kitabın "Şəxsiyyət" bölməsində cənab Prezidentin Əzizbəyov rayonu ilə bağlı gördüyü işlərdən, onun bu rayonun əhalisinə, sənayesinin inkişafına göstərdiyi qayğıdan söhbət açılır. Yazıçı Qılman İlkinin, millət vəkili Şaitdin Əliyevin, Hacı Gülağa İslamovun, akademik Hacı-

bəy Sultanovun, həkim Sənubər Rəhimovanın Prezident haqqında ürək sözləri oxucuda xüsusi maraq doğurur.

Cənab Heydər Əliyevin 1970-1980-ci illərdə Əzizbəyov rayonu xalq təsərrüfatının inkişafı sahəsində fəaliyyətini, yerli əhali ilə görüşlərini əks etdirən nadir fotosəkillər əsəri daha da zənginləşdirir.

Mərdəkan qəsəbəsinin abadlaşdırılmasını, onun inkişafını əks etdirən fotosəkillər bu yerlərdə aparılmış möhtəşəm quruculuq işlərindən xəbər verir.

Kitabın "Unudulmaz görüşlər" fəslində 1998-ci il Novruz bayramı günlərində Prezident Heydər Əliyevin "Abşeron" sanatoriyasında yerləşmiş qaçqın və köçkün soydaşlarımızla görüşündən bəhs edilir. Görüş zamanı söylədiyi nitqində cənab H.Ə.Əliyev Qarabağ problemi ilə əlaqədar demişdir: "O vaxt Sovetlər İttifaqının rəhbərliyində olan bəzi şəxslər, o cümlədən Qorbaçov ermənilərə havadarlıq etmişdir və Azərbaycanın başında duranların qeyrəti, kişiliyi, iradəsi çatmamışdır ki, millətimizin, xalqımızın, respublikamızın hüquqlarını qoruya bilsinlər" (s. 69).

Əsərdə Azərbaycan Respublikası Prezidenti Heydər Əliyevin 1998-ci ilin aprelində Mir Möhsün ağa ziyarətgahında Qurban bayramı münasibətilə çıxışının mətni verilmişdir (s. 86-99). Cənab Prezident öz çıxışında "İslam dini bizim doğma dinimizdir"... — "...ən əsası budur ki, biz azadlıq, müstəqillik, sərbəstlik, istədiyimiz kimi yaşayırıq. Yəni istədiyimiz kimi, hərə özbaşına yaşamırıq, əcdadlarımızdan bizə qalmış qanun-qaydalara, adət-ənənələrə riayət edirik və onları həyata keçiririk. Bu da bizim xoşbəxtliyimizdir" — demişdir (s. 87).

Mir Möhsün ağanın qəbrini "... bizim xalqımızın inam yeridir, çox zəngin bir ziyarətgahdır" (s. 87). "... Mənim 1943-cü ildə iyirmi yaşım varıydı. Ailədə olan çətinliklə əlaqədar mən də, anam da Mir Möhsün ağaya nəzir demişdik". Cənab Heydər Əliyev 1943-cü ildə Naxçıvandan Bakıya gələrək Mir Möhsün ağanı ziyarət etmiş və nəzirini vermişdi (s. 89)

Bu, bir daha göstərir ki, Azərbaycan xalqı dinə, din xadimlərinə, öz inanc yerlərinə heç vaxt inamını itirməmiş və onu qəlbində yaşatmışdır.

Mir Möhsün ağanın ziyarətgahında olarkən möhtərəm Prezidentimiz demişdir: "Hesab edirəm ki, millətimiz üçün, millətimizi, xalqımı-

zı düzlüyə, saflığa, xeyirxahlığa, əməli salehliyə dəvət etmək üçün belə ziyarətgahlar çox əhəmiyyətlidir" (s. 89).

Respublikada hakimiyyətə can atanların çox olduğunu vurğulayan cənab H.Ə.Əliyevin inamına görə, ayrı-ayrı siyasətbazların, siyasətdə yeri olmayan adamların prezident kürsüsünü tutmasına imkan vermək istək, iddia azdır. Gərək biləsən, — sənin biliyin, bacarığın, elmin, savadın buna çatır, yoxsa yox? İkincisi, bunun üçün sənin iradə, xarakterin varmı? Üçüncüsü, sənin təcrübən, idarəçilik təcrübən varmı? Bilirsiniz, Azərbaycanın bu keçid dövründə idarəçilik təcrübəsi olmayan adam Azərbaycana rəhbərlik edə bilməz, nəinki rəhbərlik edə bilməz, rəhbər vəzifədə ola bilməz"; "Mənəvi cəhətdən möhkəm olmayan, saf, təmiz olmayan adam böyük dövlət işində işləyə bilməz" (s. 97). Deyilənlərlə yanaşı, cənab Prezident qeyd edir ki, "Bizim sizinlə vəzifələrimiz ondan ibarətdir ki, cəmiyyətimizdə dəyərli insanları tapıb üzə çıxaraq və inkişaf etdirək" (s. 97).

"Ömrün otuz ili" əsəri möhtərəm Prezident və Əzizbəyov rayonu zəhmətkeşləri üçün dəyərli töhfədir.

Mən bir oxucu kimi bu kitabı ərsəyə gətirənlərin hamısına, xüsusilə Azərbaycan dövlətçiliyinin inkişafı və möhkəmlənməsi üçün davamlı olaraq faydalı əmək sərf edən hörmətli Hacı Gülağa İslamova öz vətəndaş minnətdarlığımı bildirirəm.

İLHAM DÜNYASI

Vaqif Abdullayevin "O, böyük siyasətə hazırdır" (Azərbaycan nəşriyyatı, Bakı, 2000) kitabının üz qabığındakı şəkllə diqqətlə tamaşa edir, baxışında sadəlik, nəciblik, çöhrəsində qəlboxşayan təbəssüm görürəm. Qolları masa üzərində çarpazlaşmış, əlində qələm tutmuş bu gəncin indi xalqının gələcəyini düşündüyünü gözələrindən oxumaq olur. O, Heydər Əliyev kimi böyük tarixi şəxsiyyətin işini ona layiq şəkildə davam etdirməyin yollarını arayıb və sanki addım-addım irəli gedir. İlhamın bu şəklinə baxdıqca əmin olursan ki, belə şəxsin dilində nə varsa, qəlbində də odur.

Xalqa və vətənə xidmət etmək üçün doğulmuş qeyrətli oğullar kimi

İlham Əliyevin də qəlbində, vicdanında, amalında insanın daxili dünyasını zəhərləyən xəbislik və xainlik ola bilməz. Xalqını seven digər oğullar kimi İlham da həyata xoş amal, xoş niyyət və nikbin ruhla gəlmişdir. Bu gün İlham tutduğu vəzifədə xalqına ləyaqətlə, vicdanla xidmət etməklə onun hörmətini qazanmışdır.

Kitabı əlimə götürəndə fikirləşdim ki, Vaqif nə üçün başqaları haqqında yox, məhz İlham haqqında yazıb? Verdiyim sualı özüm cavablandırdım ki, son vaxtlar qələm sahiblərimiz ayrı-ayrı milli qəhrəmanlar, alimlər, əmək adamları haqqında çox yazmışlar. Deməli, İlham haqqında da yazmaq istisna deyil, İlham buna layiqdir.

İlham haqqında bu kitabın yazılması ilə onu ilahiləşdirmək, digər həmyaşıdlarından ayırmaq məqsədi güdүlmür. Burada əsas məqsəd İlhamı geniş ictimaiyyətlə yaxından tanış etmək, onun siyasət və iqtisadiyyat sahələrində uğurlu addımlarını oxuculara çatdırmaqdan ibarətdir.

İlham cənab Heydər Əliyevin oğludur. Əgər bu oğul atası kimi xalqının taleyinə çıxmış və bu tale üzvi şəkildə xalqın taleyi ilə qovuşsa, belə bir perspektivli şəxsə nə üçün yazmayasan?

Deməli, V.Abdullayevin İlham haqqında yazması yerinə düşüb. İlham böyük siyasətə doğru ilk uğurlu addımlarını atır. Riçard Nikson demişdir ki, siyasət ən risqli peşədir. Əgər İlham Əliyev bu peşəni seçibse, deməli, tələyüklü nəhəng bir problemin altına girir. Məncə, bu cəsarət təqdirləyiqdir.

V.Abdullayevin "O, böyük siyasətə hazırdır" kitabında ilk növbədə diqqətimi cəlb edən cəhət Əlirza kişinin və Əziz Əliyev ailələrinin ayrı-ayrılıqda cəmiyyətimizdə yeri, onların ailə üzvlərindən ikisinin — Heydər və Zərifə xanımın ailə qurması və nəsillərinin bugünkü səviyyəyə yüksəlməsi barədə yazılanlar cəlb etdi. Bu, yalnız iki ailənin deyil, həm də millətin xoşbəxtliyidir.

Hər ailə cəmiyyətin nüvəsidir. Lakin məlumdur ki, nüvənin özü də tükənməz enerji mənbəyidir. Enerji olmayan yerdə isə hərəkət də, məhəbbət də, inkişaf da yoxdur. Odur ki, hər bir sağlam, həm də fəal ailə ayrılıqda cəmiyyətin özülünü təşkil edən nüvə rolunu oynadıqda, həmin cəmiyyət milli dəyərlər üzərində bərqərar olacaq, onun daxili dünyası get-gedə saflaşacaq və qonşu millətlər arasında özünəməxsus mövqeyini saxlayacaqdır.

Əsərdə müəllif İlhamı dünyaya gətirən ata və anadan, onların valideynlərindən, qardaş və bacılarından qısa, həm də dəyərli söhbət açır.

Xoşbəxtlikdən 1948-ci ildən V.İ.Lenin adına ADPI-də torpaq coğrafiyasından mənə dərs demiş və ömrünün axırınadək mənə müəllimlik etmiş akademik Həsən Əliyevi, 1951-ci ildən Moskvada, aspiranturadan akademik Cəlal Əliyevi, professor Aqil Əliyevi, 1975-ci ildən Respublikanın xalq rəssamı Hüseyn dadaşı, Rəfiqə və Şəfiqə xanımları, 1968-ci ildə İlhamın ana nənəsi Leyla xanımı (o, mənim qaynam Güllü xanımla İrevandan doğma idilər) tanıyıram. Akademik Mustafabəy Topçubaşovun təbirincə, "cəmiyyəti müalicə edən" Əziz Əliyev — İlhamın ana babası haqqında isə məqalə yazmışam.

Deməli, hər iki ailə yüksək mədəniyyətə, işgüzarlığa, İlahinin bəxş etdiyi istedadla və fenomenal hafizəyə malik olmaqla millətin elitası — əsilzadələri səviyyəsinə çatmışlar.

Ailədə bir çox amillər, o cümlədən ata və ananın qarşılıqlı məhəbbəti, ədalətli münasibəti, qayğıkeşliyi, işgüzarlığı, mehribançılığı, hər birinin cəmiyyətdə özünü aparması, vətənpərvərlik ruhu böyüməkdə olan övladların formalaşmasına önəmli təsir göstərir. Belə düşünlülməlidir ki, üç yaşlı uşaq heç nə başa düşmür və ya o, həyatdan heç nə götürə bilməz. Əksinə, üç yaşdan başlayaraq uşaq təfəkkürünə, uşaq yaddaşına daxil olmuş bütün informasiyalar böyüdükcə uşağın yaddaşına həkk olunur və onun yetişməsinin özülünə çevrilir.

İlhamın yetkinlik səviyyəsi, özülü, bilik mənbəyi ata-anadan, baba-nənədən, əmi-dayıdan, xala-bibidən götürülmüşdür. Onun formalaşması, inkişafı, tərbiyə dünyası ailə mühiti ilə bağlıdır.

Bəzən uğurlu ailələrin yaranma səbəbini axtarıqda, məsələn, cənab Heydər Əliyevlə Zərifə xanımın ailə qurmasının kökü ilə maraqlandıqda fikirləşsən ki, bu iki insanın ailə qurmasının başlıca səbəbkarı kimlərdir?

Burada birincisi Allahın qisməti, ikincisi isə iki böyük şəxsiyyətin — Zərifə xanımın atası Əziz Əliyevlə Heydər Əliyevin böyük qardaşı Həsən Əliyevin ürək dostluğu olmuşdur.

Uğurlu ailə Allahın millətə ən ali töhfəsidir. Düşünlərək qurulmuş mədəni ailələr millətin saflaşmasına doğru salınmış Allah-taala yoludur.

Bu İlahi bəxşeyiş cənab Heydər Əliyevlə Zərifə xanımın taleyinə düşmüşdü. İlham və Sevil məhz belə bir ailədə dünyaya gəlmişlər. Xoşbəxtlikdən hər iki övlad valideynlərinin ümidini doğrultmuş, cəmiyyətin ümidgahına çevrilmişdir.

İlhamın yetişdiyi ailə mühiti onu erköyün etməmiş, lovğa böyütməmişdir.

Əgər Əlirza kişinin ailəsi iqtisadi çətinlik içərisində yaşamışsa, Heydər Əliyev övladı belə şərait görməmişdir. Kasıb sosial yükü öz üzərindən götürmək üçün çalışır, lakin izafi maddi imkan bəzən övladı öz məhəvərindən çıxara bilir. Ancaq İlhamın ailə tərbiyəsi onu həyatda ləngər vurmağa qoymamış, nəslinə layiq oğul kimi böyüməsini təmin etmişdir.

Cənab Heydər Əliyevin Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsində işləyərkən üstüörtülü olsa da öz işi haqqında ailədə danışmaları, Azərbaycan KP MK-nın Birinci katibi olarkən iqtisadi inkişaf səviyyəsinə görə respublikanı yüksəltməsi, dünyanın aparıcı dövlətlərindən birində yüksək vəzifə tutması, Azərbaycana qayıdış dövrü — bütün bunlar İlham Əliyev şəxsiyyətinin formalaşmasında həlledici rol oynamışdır. "Dünya gör-götür dünyasıdır" deyirlər. İlham ailədə qazandığını orta və ali məktəblərdə öyrəndiklərinə qaynaq edərək püxtələşdikdən sonra siyasi həyata atılmışdır.

Cənab Heydər Əliyevin uğurları İlhamı məhəvərindən çıxarmamış, onu arxayın etməmişdir. İlham öz ləyaqətini, nüfuzunu özü qazanmışdır. İlham tapşırılan işə cənab Heydər Əliyevin işgüzarlıq prinsipi əsasında yanaşır və onu irəli aparmağa çalışır.

Neft, neft şirkətləri, neft müqavilələri, qarşıya çıxan çətinliklər, qazanılan uğurlar, neftə Azərbaycan marağından, beynəlxalq prizmadan yanaşılması, Xəzərin göl və ya dəniz adlandırılması, Sovet dövründən qəbul olunmuş sektorların pozulub yenidən bölüşdürülməsi və transneft qaz kəmərlərinin çəkilməsi, iş prosesində bir çox problemlərin üzə çıxması, onların hər birinin uğurlu dövlətçilik baxımından həllinin tapılması İlhamı daha dərinə düşünməyə sövq etmişdir.

Atası cənab Heydər Əliyev üçün səciyyəvi olan səbr, təmkin və ədalətlik imkan verir ki, İlham qarşıya çıxan problemləri uğurla həll etsin. Qara neft dünyası son dərəcə mürəkkəb iş prosesi ilə İlham Əliyevə başucalıqı gətirməkdədir. İlham Əliyev bu prosesdə püxtələşir.

sərbəstləşir və nəticədə onun səmərəli işgüzarlıq əmsalı artır.

Cənab Heydər Əliyev daim deyir ki, Azərbaycanın müstəqilliyi əbədidir, dönməzdir. O, Azərbaycanın gələcəyinin, dövlətçiliyinin qorunması və saxlanılmasının gənclərin əlində olduğunu dönə-dönə vurğulamışdır. Bu müdrik fikrə söykənən İlham Əliyev əsas vəzifə borcu ilə yanaşı üzünü gənclərə, Azərbaycanın gələcəyinə çevirərək respublikada idmanın bütün növlərinin yüksəlişini təmin etmək məsuliyyətini, onların beynəlxalq miqyasda çıxmasının ağır yükünü öz çiyinlərinə götürmüşdür. Onun səmərəli işinin nəticəsi hər il idmançılarımızın respublikaya gətirdikləri qızıl, gümüş və bürünc medallarda öz təzahürünü tapmışdır.

Respublikamızın ərazisinin 20 faizinin erməni təcavüzkarları tərəfindən işğal edilməsi, bir milyondan artıq əhalinin öz vətəninə qaçqın və məcburi köçkün vəziyyətinə düşməsi bütün vicdanlı vətəndaşların ürəyini ağrıdır. Cənab İlham Əliyev də yurd-yuvasından didərgin düşənlərin durumunu qismən yüngülləşdirmək üçün öz zəngin daxili dünyasının, qəlbinin çağırışı ilə millətin ağır şəraitdə yaşayan bu övladlarına yardım əlini uzadır.

Əsrimizin əvvəllərində meydana çıxmış milyonçulardan, millət arasında yaşamış imkanlı şəxslərdən yalnız birinin tez-tez adı çəkilir. O da daim ruhuna rəhmət oxunan Hacı Zeynalabdin Tağıyevdir. Deməli, müasir dövrdə millət xeyirxahların, rəhmdillərin, qayğıkeşlərin qədərini bilir, onları sevir və hörmət edir.

Xalqımızın bu nəcib təşəbbüsünü qavramış İlham Əliyev Hacı Zeynalabdin Tağıyev ənənələrinə sadıq qalmaqla onun xeyirxah davamçısına çevrilir.

Kitabda İlham Əliyevin əsrin Neft müqaviləsi ilə bağlı mühüm problemlərin həlli ilə məşğul olması və bu yolla beynəlxalq miqyasda çıxması nəzərə çatdırılır. Beynəlxalq aləmə çıxışı, dərin məzmunlu məruzələri, qurduğu diplomatik əlaqələr İlhamın bir dövlət adamı kimi mövqeyini möhkəmlədir, xarici ölkələrdə tanınmasına zəmin yaradır.

Beynəlxalq əhəmiyyətli bəzi məsələlərdə, fəaliyyətində İlham Heydər Əliyevin qartal uçuşuna yaxınlaşmağa çalışır.

İlham Əliyev xarici ölkələrdə, xüsusilə ABŞ-dakı çıxışlarında cənab Heydər Əliyevin millətimize göstərdiyi ən ali xidmətlərdən biri olan Azərbaycan diasporunun xaricdə formalaşmasına, onun möhkəmlən-

məsinə və genişlənməsinə ciddi diqqət yetirir. Hər bir xarici ölkədə fəaliyyət göstərən Azərbaycan diasporu ölkəmizin ümidi arxası, dayağıdır. Son 6-7 il ərzində formalaşmağa başlayan Azərbaycan diasporunu cənab Heydər Əliyevin təşəbbüsü və səyi ilə ciddi müdafiə etmək, həmin diasporları bu ölkələrdə bizə meylli olan diasporlarla yaxınlaşdırmaq, onları gücləndirmək çox önəmli bir işdir. Bu baxımdan İlham Əliyevin faydalı əməyi göz qabağındadır.

İlham Əliyev başa düşür ki, xarici ölkələrdə təşkil olunmuş Azərbaycan diasporuna mənəvi dayaq olmaq hələ ermənilərin iki əsr əvvəl yaranmağa başlamış diasporuna ciddi zərbədir. Onun fikrincə, dövlətimizin təkmilləşdirilməsi, geniş miqyasda tanınması, suverenliyimizin möhkəmləndirilməsi milli varlığımızın rəhnidir.

İlham Əliyev "Müharibə və Sülh" kimi problemə öz münasibətini bildirir və respublikamızın bu sahədə apardığı siyasəti, o cümlədən güclü ordu yaratmaq siyasətini tam dəstəkləyir. O, Milli Məclisin deputatı olmaqla bütün qanunların müzakirəsində, yazılmasında bilavasitə iştirak edir.

İlham Əliyevin çoxşaxəli ictimai, siyasi, sosial fəaliyyəti, onun hər birini uğurla yerinə yetirməsi, ölkəmizdən kənarında çıxışlarına verilən yüksək qiymət, müsahibələr zamanı qarşıya qoyulan suallara səlissə cavab açıq-aydın göstərir ki, onun çox ümidli və uğurlu gələcəyi vardır.

Enerjili və perspektivli bu gəncin dövlətçilik baxımından nailiyyətləri onun daha yüksək pillələrə qalxmaq şansına işarədir.

İlham cənab Heydər Əliyevin oğul övlətidir. Heç şübhə yoxdur ki, onun dövlətçilik səriştəsinin yaranmasına atasının bilavasitə təsiri olmuş, orta və ali təhsil alan zaman və iş prosesində bildiklərinin üstünə bilik gətirmişdir.

Söz yox ki, İlham Əliyevin uğurlarını görməyən və ya onu görmək istəməyənlər də vardır. Bu qəbildən olan şəxslər onun haqqında qeyri-obyektiv, heç bir əsası olmayan fikirlər də söyləyə bilər, hətta ona şər də yaxa bilərlər. Bu, onların öz vicdan işidir. Lakin belə hallar heç bir zaman onun inkişafda olan şəxsiyyətinə xələl gətirə bilməz.

Yeni Azərbaycan Partiyasının Birinci qurultayında İlham Əliyevin partiyanın rəhbər vəzifəsinə seçilməsi partiya üzvlərinin sevincinə səbəb olmuşdu. Bu münasibətlə YAP-ın Birinci qurultayından sonra onun tərkibinə daxil olanların sayı artmağa başlamışdır. Belə

olduqda YAP-ın bütün perspektivli üzvlərinin, rəhbər işçilərinin, o cümlədən də cənab İlham Əliyevin mövqeyi ciddi sürətdə möhkəmlənə bilər.

İlham Əliyevin uğurlarını inkar edən bir qrup şəxs onun gələcəkdə ən ali dövlət pilləsinə qalxa biləcəyi ehtimalının qarşısını almaq məqsədilə Yeltsin-Putin versiyasını irəli sürürlər. Ancaq indiki realığı açıq-aydın görə bilməyən belələrinin global miqyaslı siyasətçi, fəal dövlət xadimi Heydər Əliyevi siyasətə güclə sancılmış Yeltsinlə müqayisə etməsi, ədalət naminə desək, siyasi kütlükdür. Bir də ki, Rusiyanın azlıqda qalan bəzi millətlərinə qarşı sərt mövqə tutan Putini varlığına xeyirxahlıq hopmuş İlham Əliyevlə müqayisə etmək də yerinə düşməzdi.

Müasir dövrdə Azərbaycan Respublikasının ictimai-siyasi durumunu Rusiya Federasiyasının analoji ümumi durumu ilə müqayisə etməyin çətin ki, mənəvi əhəmiyyəti olardı.

V.Abdullayev qeyd edir ki, İlham Əliyevdən söhbət açmaq Azərbaycan dövlətçiliyinin sabahından söhbət açmaq deməkdir. Əgər biz bu gün ölkəmizin sabahından söhbət açırsaq, deməli, Azərbaycanımızın sabahını İlham Əliyev kimi ümidli əllərdə, etibarlı dayaqalarda görmək istəyirik.

Cənab İlham Əliyev öz işinə məsuliyyəti əldən verməyən şəxsdir. O, çıxışlarından birində belə bir fikir söyləmişdir: "Biz xarici şirkətlərə deyirik ki, siz ayrı-ayrı şirkətlərin maraqlarını müdafiə edirsiniz. Biz isə ölkənin — Azərbaycan xalqının maraqlarını müdafiə edirik. Əgər siz səhvə yol versəniz, bu sizin şirkətin yalnız bir layihəsində öz əksini tapacaq, əgər biz səhv etsək, bu səhv bütün Azərbaycan xalqının mənafeyinə xələl gətirəcəkdir. Başqa sözlə, biz heç cür, heç bir səhvə yol verə bilmərik". Bu sözlər gənc dövlət xadiminin vətənpərvərlik baxımından daxili dünyasının aynasıdır, Vətənə xidmətin və Vətən qarşısında məsuliyyət hissinin inikasındır.

Əsərdə Azərbaycan elitası haqqında da söhbət açılır. Bizcə, elita ölkə mədəniyyətinin özəyidir. Elita xalqın ən ali təbəqəsi, onun insanı keyfiyyətlərinin yüksəlməsinə təkan verən zadəgan ailələri, əsilzadələrdir. Sovet cəmiyyətində biz elita anlayışından uzaqlaşmışdıq. Sovetlər ittifaqında yüksək vəzifəli şəxslər elita hesab edilirdi. "Elitalar" işdən çıxarıldıqda avtomatik olaraq elitalıqdan da məhrum olurdu-

lar. Qondarma elitaların ömrü də efemer bitkilərin həyatı kimi tez çünür, tez çiçəklənir, tez də solur.

Məlumdur ki, dövlətin idarə edilməsi dövlət başçısından, onun ətrafındakıların iş qabiliyyətindən və xidmət etdikləri dövlətə sədaqətindən, eləcə də dövlətin strukturlarından və bir çox başqa amillərdən asılıdır.

Məndə belə bir inam yaranıb ki, əgər dövlət başçısı öz qabiliyyəti səviyyəsində dövləti ancaq öz idarə edirsə, bu idarəçilik bütün məqamlarda dövlətə xeyir gətirir. Dövlət başçısı dövlətin hər hansı bir strukturunun idarə edilməsini kimlərdənsə birinə və ya kimlərə tapşırırsa, həmin dövlətdə gec-tez böhran yaranır. Bu da nəticədə qanun pozuntularına, vətəndaşların hüququnun tapdanmasına, dövlət idarəçiliyində siyasi, iqtisadi və təşkilati hərə-mərcliyə gətirib çıxarır. Başqa sözlə, dövlət öz stabil durumunu itirir və get-gedə çürüyür. Belə olduqda dövlət adı bir siyasi və yaxud iqtisadi təkandan yığılır.

Hazırda dünya miqyasında inkişaf etmiş ölkələrdə dövlət strukturunu nivelirləşdirilir, standartlaşdırılır, onun idarə üsulu beynəlxalq normalar əsasında müəyyənləşdirilir və tənzim edilir. Deməli, hər hansı bir dövlətin idarə üsulu vahid ictimai-siyasi (global) qəliblərə salınır. Belə olduğu halda dövlətin idarə üsulu xeyli asanlaşır və ona rəhbərlik demokratik seçkilər əsasında aparıcı partiyaların nümayəndələri seçildikdən sonra müəyyən edilir.

Keçmiş Azərbaycan SSR Mərkəzi Komitənin birinci katiblərinin iş qabiliyyətindən, intellektual səviyyəsindən asılı olaraq bu və ya digər dərəcədə idarə edilirdi. Rəhbərin dəyişməsi çox vaxt yaxşı nəticələnmirdi. Hər halda, atalar demişkən, "getməsin pis, gəlməsin yaxşı". Ona görə də atalar köhnə rəhbərə ("pisə") "təzəyə" nisbətən daha çox meyl edirdilər. Keçmiş SSRİ məkanında tam formal seçki əsasında vəzifəyə gətirilənin də, vəzifədən çıxarılanın da taleyini bir söz — "есть мнение" — "belə bir fikir var" kimi qeyri-müəyyən universal söz həll edirdi. Daha heç kim soruşa bilmirdi ki, bu fikir kimindir və hansı əsasda meydana gəlib.

Hər hansı bir uğurlu dövlət başçısının gördüyü işlər həmin dövlətin qüdrətini artırır və o, millətini dolandırmağı bacarırsa, həmin dövlətdə varislik prinsipinə üstünlük verilməsi variantı da müstəsna hal kimi irəli sürülə bilər.

Bu variantda uğurlu dövlət başçısı öz idarəçilik üsullarını bütün mürəkkəbliyi ilə onu əvəz edə biləcək varisə verə bilərsə, xalq da həmin fikrə dayaq durar. Lakin müasir demokratik şəraitdə bütün hallarda dövlətə kimin rəhbərlik edəcəyi sualına aparıcı qüvvə — seçicilər cavab verəcəkdir. Seçicilərin səs çoxluğu dövlət başçısının kim olacağını qanunla müəyyən edəcəkdir.

Azərbaycan xalqının tam dəstəklədiyi cənab Heydər Əliyevin həyat yolunu, dövlətçilik və vətənpərvərlik fəaliyyətini qəbul edən, onu davam etdirmək qabiliyyəti olan hər bir yetişmiş dövlət xadiminin, o cümlədən də cənab İlham Əliyevin onun yerini şərəfləndirməyə tam hüquqi və vətəndaşlıq haqqı vardır. İlham Əliyev ömrü boyu cənab Heydər Əliyevi bir valideyn — bir ata kimi dərk etmiş, yaşa dolduqda onun dövlətçilikdə əldə etdiyi novatorluğu qavrayaraq, atanın əvəzsiz natiqlik qabiliyyətini əxz etmiş, atanın qarşıya qoyduğu problemin gələcəkdə necə həyata keçiriləcəyinin perspektivini əyani şəkildə görmüşdür.

Bu səbəbdən də İlham Əliyev öz iş üsulunda atanın yolunu tutmuş, onun çoxşaxəli, çoxcəhətli fəaliyyətini zamanın tələbinə uyğun olaraq özünə istiqamət götürmüşdür.

Əlbəttə, dövlətçilik, vətəndaşlıq yükünü öz çiyinlərinə götürmək ancaq və ancaq cənab Heydər Əliyevə məxsus olub, onun varlığının məgzi və həyat şiresidir.

Odur ki, indi və gələcəkdə Heydər Əliyev kimi fikir generatorunun, ən mürəkkəb dövlətçilik situasiyalarından çıxmaq bacarığı olan müdrik siyasətçinin izi ilə onun üsulundan istifadə etmək, qarşıya çıxan bütün analogi problemlərin həllində cənab Heydər Əliyevin təfəkkürü, ağıl dəryasının zənginliyindən faydalanmaq lazımdır. Bizcə, bu da hər kişiyyə qismət ola biləcək iş deyildir. Cənab Heydər Əliyev tarixi şəxsiyyətdir, fenomendir. Azərbaycan xalqının bəxtinə çıxmış bu şəxsin izinə düşmək olar, ancaq onu tam təkrar etmək qeyri-mümkündür.

Cənab Heydər Əliyevin yaradıcılığını kompleks şəkildə dərk edən hər bir şəxs onun yolunu tutmaq hüququ qazana bilər. Lakin həmin şəxsin zaman və məkan daxilində cənab Heydər Əliyevin iş üsulundan faydalanmaq qabiliyyəti, istedadı, siyasi çevikliyi, siyasi ağırlığı, qarşıya çıxan problemi ani şəkildə dərk edib onun həlli üçün düzgün, həqiqi yol göstərmək bacarığı olmalıdır.

Cənab Heydər Əliyevin mühitində böyümüş, inkişaf etmiş, yetişmiş İlham Əliyevin onun yolunu tutmasına daha çox mənəvi haqqı vardır. Bu səbəbdən də Vaqif Abdullayev İlham Əliyevin Böyük Siyasətə hazır olması fikrini inamla deməsinə tam əsası vardır.

...Dərin mənəvi zənginliyi ilə, mən deyərdim ki, tarixi əhəmiyyəti ilə fərqlənən bir fotosəklə nəzər salıram: ata Heydər, oğul İlham. Bu fotosəkilə İlham xəlif gülümsəyərək tam sakit halda fotoobyektivə — bir andan sonra bu şəkə baxacaq insanlara mehriban nəzərlə baxır. Ata Heydər sanki sol əli ilə özünün daxili dünyasını oğul İlhamın sağ əli vasitəsilə onun ürəyinə köçürür. Bu şəkil ata-oğul məhəbbətinin inikasıdır. Mənəviyyətli ataya layiq övlad olmaq valideynlə yanaşı, millətin uğurudur. İlham Əliyev Heydər Əliyevin oğlu olmasından danışarkən böyük qədərbilənliklə deyir: "Heydər Əliyevin oğlu olmaq... böyük məsuliyyətdir".

...V.Abdullayev "O, böyük siyasətə hazırdır" əsəri mənə ataların "Elə bil ki, ata ayağını götürüb, yerinə oğlu ayağını qoyubdur" müdrik məsəlini xatırladır.

V.Abdullayev "O, böyük siyasətə hazırdır" kitabı faktik materiallarla zəngindir, məntiqi ardıcılıqla yazıldığından oxunaqlıdır.

Ümumiyyətlə, biz bu kitabdakı xoş niyyətləri bəyənəməklə əsərə bircə iradımız vardır. Bizcə, o da əsərin səriştəli elmi nəzarətçisi — redaktoru olmaması üzündən irəli gəlmişdir. Mənim xeyir-dua vermədiyim bir abzası heç bir şərh vermədən oxucunun nəzərinə çatdırmaqla kifayətlənirəm: "Bu gün etiraf etmək lazımdır ki, təmizlik, xeyir-xahlıq, vətəndaşların və dövlətin naminə fədakarlıq — bütün keyfiyyətlər məziyyətdən düşmüş, əxlaqi dəyərləri itirmişdir".

Bizcə, V.Abdullayev "O, böyük siyasətə hazırdır" əsəri onun sonuncu yazılarından olmayacaqdır. Bu yolda böyük təcrübə toplanmış müəllif elmi yaradıcılığını uğurla davam etdirəcək və oxucularını bir daha sevindirəcəkdir.

"Təfəkkür" jurnalı, 2000, № 2

MƏN ELƏ BİLİRƏM Kİ...

1. **Mən elə bilirəm ki**, Heydər Əliyev **Böyük Tarixi Şəxsiyyətdir**. Çünki o, Azərbaycanın vahid ərazisini real parçalanmaq təhlükəsindən qurtarmışdır və Müstəqil Azərbaycan Respublikasını birgə qoruyub saxlamağı tövsiyə edir.

2. Heydər Əliyev **gətiriyətli** bir şəxsiyyətdir. Çünki Azərbaycan Respublikası daxilində yaranmış cinayətkarlar dəstəsini, xalqın içindən çıxıb xalqa düşmən kəsilmiş basqınçıları yox edib bildi. Canilər dəstəsi darmadağın edildikdən sonra onların tör-töküntüləri də bir daha baş qaldırmaq imkanından məhrum oldu.

3. Heydər Əliyev çox böyük **siyasətçidir**. Respublikada bir ictimai-siyasi quruluş (sosializm) onun tam əksinə olan başqa bir ictimai-siyasi quruluşla (kapitalizmlə) əvəz edildikdə yaranmış keçid dövrü respublikanı sınaq meydanına çevirdi. Rəhbərlik etmək səriştəsi olmayanların sinəsini qabağa verərək irəli çıxması son həddə ölkəni başçılar ola-ola başsız qoydu. Heydər Əliyev öz uzaqqörən siyasəti ilə ölkəyə rəhbərliyə başlayaraq xalqımızı fəlakətdən xilas etdi.

4. Heydər Əliyev **səbirli** dövlət başçısıdır. Həddən artıq mürəkəb (siyasi, ictimai, inzibati) bir şəraitdə ölkəni idarə etməyə və onu ağır vəziyyətdən çıxarmağa özünün böyük səbri sayəsində nail oldu. Heydər Əliyev səbrinin daxili məzmununda müəyyən qədər tələsməklilik də sezilirdi.

5. Heydər Əliyev **xalqa arxalanan** Vətən oğludur. Ölkədə hazırlanan dövlət çevrilişi cəhdlərini, sui-qəsdləri, vətənin parçalanma təhlükəsinin qarşısını silahlı qüvvələrin əli ilə və ya qan tökməklə deyil, xalqın köməyi ilə ala bildi. Xalq Prezidentinə ümidli arxa oldu.

6. Heydər Əliyev böyük **iqtisadçidir**. Əsrin neft müqaviləsi, İpək Yolu layihəsinin həyata keçirilməyə başlanması, torpağın kəndlilər arasında paylanması, sənaye obyektlərinin tədricən dirçəlişi kimi iqtisadi siyasət xalqın güzəranının yaxşılaşmasına doğru uğurlu addımlardır.

7. Heydər Əliyev görkəmli **diplomattır**. Dünyanın böyük dövlətlərinin başçıları ilə görüşü, Beynəlxalq forumlarda iştirakı, global əhəmiyyətli problemlərin həllində diplomatik gedişləri (Lissabon sammiti,

İstanbul sammiti, BMT-nin, Avropa Şurasının iclasları və s.) onun sayılıb-seçilən diplomat olmasının ali göstəriciləridir.

8. Heydər Əliyev böyük **təşkilatçidir**. Azərbaycan Respublikasının iqtisadiyyatını dirçəltmək və yeni mövqeyə çıxarmaq üçün hər bir xarici səfərində həmin ölkənin iş adamlarını bir yere toplaması, onları Azərbaycana sərmayə yönəltməyə istiqamətləndirməsi bu gün Azərbaycanın yeni ictimai-siyasi platformaya çıxmasına təkan verdi.

9. Heydər Əliyev böyük **təbliğətçidir**. Azərbaycanlılar dünyanın bir çox ölkələrində məskunlaşmışlar. Bir dövlət daxilində yaşayan azərbaycanlıların bir-biri, eləcə də Azərbaycanla əlaqəsini təmin etmək məqsədilə səfərdə olduğu ayrı-ayrı ölkələrdə onların bir araya gətirilməsi yolunda apardığı təbliğət son anda Dünya azərbaycanlılarının vahid birliyini və onların görüş gününü (31 dekabr) müəyyən etdi.

10. Heydər Əliyev mahir **əlaqələndiricidir**. Yeni yaranmış Azərbaycan Respublikasının dünyanın aparıcı və qonşu dövlətləri, habelə digər dövlət təşkilatları ilə inteqrasiyası, onlar arasında yaradılmış siyasi, xüsusilə iqtisadi əlaqə Azərbaycanı bir çox təşkilatların tərkibinə daxil etdi (BMT, Avropa Şurası, GUAM və s.).

11. Heydər Əliyev **dosta** sədəqətli dost, **düşməne** barışmaz düşməndir. Azərbaycan Respublikası daxilində peyda olmuş "başçıların" və onlara qoşulanların öz vətənlərinə qarşı törətdikləri cinayətlərə qarşı barışmazdır. O, Azərbaycan ərazisinin 20 faizini işğal etmiş və bir milyona yaxın insanı yurdundan-yuvasından didərgin salmış erməni qəsbkarlarına qarşı barışmazdır. O, Azərbaycana xoş münasibət bəsləyən bütün ölkələrin sədəqətli dostudur.

12. Heydər Əliyev böyük **sərkərdədir**. Azərbaycanda gedən qanlı müharibə, düşmənin havadarlarına arxalanaraq üstün mövqə qazanması, gənclərimizin kütləvi şəkildə həlak olması, Azərbaycan Respublikasının nizamı ordusunun olmaması, ölkənin ağır iqtisadi böhran içərisində çırpınması dikte etdi ki, atəşkəsə nail olunsun. Bu müddətdə Vətənin iqtisadiyyatı yüksəldilsin, güclü nizami ordu yaradılsın, itirilmiş torpaqlarımızın sülh yolu ilə geri qaytarılmasına ciddi səy göstəriləsin, Azərbaycan bu problemin həllində dünyanın aparıcı dövlətlərinin dəstəyini qazansın. Bu gün mətin sərkərdənin qarşısında duran əsas problem budur.

13. Heydər Əliyev əsl **vətənpərvərdir**. Azərbaycanın çıxılmaz məqamında qəddi əyilmiş millətin harayına çatması, Azərbaycanı dünya dövlətləri cərgəsinə çıxarması və azərbaycanlılara qaytarması onun

ən ali bir vətəndaş olmasına əyani dəlildir. Hər bir insanın üreyinin bir paytaxtı olur. Heydər Əliyev üreyinin də paytaxtı Azərbaycanlılar, Azərbaycan Respublikasıdır. H.Əliyevin iki ömrü var. Birinci ömrü İlahinin ona verdiyi ömürdür. İkinci ömrü isə Azərbaycanın gələcək ömrünə bərabər ömürdür. Azərbaycan Respublikası yaşadıqca Heydər Əliyev də yaşayacaqdır.

14. Heydər Əliyev **uzaqgörən** şəxsiyyətdir. Onun çox zaman bir neçə həyatı problemi eyni vaxtda qarşıya qoyaraq, onların paralel inkişafı və həlli yollarını bir-biri ilə kəsişmədən uğurla başa çatdırması həyatda sübuta yetmiş reallıqdır. Bu, uzaqgörənliyin ən ali göstəricisidir.

15. Heydər Əliyev yetkin **dövlətçilik** səriştəsi olan bir şəxsiyyətdir. Yalnız tükənməz istedadı, gör-götür dünyasından seçmə yolu ilə ən ali cəhətləri qavramaq, yadda saxlamaq məharətinə və qarşıya çıxan hər bir problemin həllinə nail olmaq qüdrətinə malik dövlət başçısı bu uğurlara yete bilər.

16. Heydər Əliyevdə təmasda olduğu insanları müsbət mənada **ovsunlamaq** məharəti vardır. Dövlət başçısının insanları özünə cəzb etmə qabiliyyəti, dərin mənalı çıxışlarında qarşıya qoyulan tələblərin nəticəsinə inam onun ovsunlamaq qabiliyyətinin ən ali səviyyədə olmasına əyani sübutdur. Cənab Heydər Əliyevin təsir dairəsinə düşmüş şəxslər Heydər orbitindən çıxmaq qabiliyyətinə malik deyildir.

17. Heydər Əliyevin həyat və fəaliyyəti möhkəm **məntiq** əsasında qurulub. Danışığında, işində məntiq olan şəxsin həyat fəaliyyəti ən möhtəşəm özü üzərində dayanır. Məntiqli fəaliyyət tarixi sınaqlarından çıxmış Misir ehramları kimi əzəmətlidir, möhkəmdir və yaşarlıdır.

18. Heydər Əliyev **zəhmli**dir. Belə dövlət başçısının istər ətrafında, istərsə də təsir dairəsində fəaliyyət göstərənlərin demək olar ki, hamısı onun zəhmindən ehtiyat etdikləri üçün tapşırıqlarına vaxtında əməl edir və sözsüz yerinə yetirirlər. Dövlət başçısı zəhmının təsir dairəsində olan şəxslərin hamısı çəkici bir zindana vurduğundan orada birlik özünü qabarıq şəkildə göstərir.

19. Heydər Əliyev **novator**dir. Daim düşünən, həyatın qarşıya qoyduğu ən mühüm problemləri qabardan və görülməsi vacib, ölkənin xeyrinə olan bütün məsələlərin həllini gecikdirmədən həyata keçirən dövlət başçısı istər həyat və fəaliyyəti, istərsə də özündən sonrakı dövrlərdə önəmli iz qoymuş olur. Novatorluq dövlət idarəçiliyində iqtisadiyyatın, siyasətin, sosial problemlərin inkişafı özlünə qoyulmuş

hərəkətverici qüvvədir. Novatorluq həyatı təzələyən amildir.

20. Heydər Əliyev **xeyrixahdır**. Xeyrixahlıq dövlət başçısının mənavi dayağı, ona olan xalq məhəbbətinin qovuşdurucu qütbüdür. Xeyrixahlıq uralıqdır.

21. Heydər Əliyev tərəfindən ən ciddi məsələlər, həyatın tələbindən doğan bütün mənfi və ya müsbət problemlər **xalqa çatdırılır**, kütləvi informasiya vasitəsilə müzakirə edilir, ölkənin və xalqın xeyrinə olduğuna tam inam yaradıldıqdan sonra həyata keçirilir. Müzakirə olunan problemin həyata keçirilməsi işində xalqın özü də kütləvi təbliğatçı səviyyəsinə ucalır. Dövlətçiliyin gücü xalqın inamındadır.

22. Heydər Əliyev məhz xalqın içərisindən çıxdığı üçün xalqın arasında olur. Xalqla olan hər hansı bir ünsiyyət, görüş, şəxsi təmas, fikir mübadiləsi dövlət başçısının nüfuzunu, gücünü bir- beş artırır, onun xalqın qayğısına qalan bir şəxs olduğu fikrini möhkəmlədir.

23. Heydər Əliyev hər bir **vətəndaşın, şəxsin** probleminin **bilicisi**dir. Dövlət başçısının xalqla ünsiyyəti, insanların müəyyən hissəsi ilə şəxsi tanışlığı, onların həyatından mühüm məqamları detalları ilə yadda saxlaması və yeri gələndə dilə gətirməsi, misallar çəkməsi belə bir inam yaradır ki, o, vətəndaşların həyat tərzindən, əmək fəaliyyətindən, güzəranından xəbərdardır və yeri gələndə hər kəsin qolundan tutma və ona öz kömək əlini uzada biləcəkdir. Hər bir vətəndaşın qəlbinə daxil olmuş dövlət başçısının arxası ümidli, nüfuz dairəsi isə genişdir.

24. Heydər Əliyev hakimiyyətinin **platforması konstitusiyaya qanunlarına** inam üzərində dayanmışdır. Xalq dövlətə, dövlət qurumlarına, dövlət başçısına o vaxt inanır və ona arxa olur ki, onun çıxardığı qanunlara riayət edir. Dövlət quruluşu inam və intizam üzərində bərqərar olur.

25. Heydər Əliyev Azərbaycan **incəsənətinin, mədəniyyətinin vurğunu, elmin dayağıdır**. Mədəniyyətsiz insanın həyatı sönükdür, elmsiz ölkə isə cəhəlat içərisindədir. Elm və mədəniyyətin inkişafı xalqın kütləvi yüksəlişi, xalqın təfəkkür dünyasının zənginləşməsi və dərinləşməsi deməkdir. Yüksək elm və mədəniyyət beynəlxalq miqyasda xalqın çəkisini artırır. Hər bir xalqın digər xalqlar içərisində çəkisi onun elm və mədəniyyətinin səviyyə göstəriciləri ilə müəyyən edilir.

26. Heydər Əliyev **məhəlli** kökdə yetişmiş, **regional** arenada inkişaf etmiş, **global** miqyasda tanınaraq qəbul olunmuş Böyük Tarixi **Si-**

yasətçidir. Məhəllilikdə regionallıq, regionallıqda qlobalıq görən dövlət başçısı aparıcı dövlət başçıları içərisində sayılıb-seçilən və onlar tərəfindən qəbul edilən **Böyük Tarixi Şəxsiyyətdir.** Məqsədyönlü ağıl, təfəkkür, siyasət, uzaqgörənlik dövlət başçısını ucaldan başlıca amillərdir.

27. Heydər Əliyev mahir **natiqdir.** Dövlət başçısının nitq qabiliyyəti, onun danışığındakı məntiqi ardıcılıq, həyatilik, yerində çəkilən misallar, bir sözlə, beyin çəşməsindən qaynayan qırx bulaq dinləyicilərini bütün varlığı ilə özünə cəlb edir, hər kəs onun fikirlərini dərk etməyə, yadda saxlamağa və öz malı etməyə çalışır. Bu da doğru sözün yerdə qalmamasına əsaslı zəmin yaradır. Dövlət başçısının məruzəsindən, çıxışından, söhbətindən yadda qalanı nə qədər çox olarsa, dövlətçiliyin özülü də bir o qədər möhkəmlənər. İnsanı həyata bağlayan sözün qüdrətidir, sözün gerçəkliyidir, sözün yadda qalmasıdır, sözün hafizələrə hopması və atalar sözü səviyyəsinə ucılmasıdır. Heydər Əliyevin əsərləri sanki hikmətli sözlər zəmisidir. Bu hikmətli sözlərdən çəlang düzəltmək onu dinləyən vətəndaşların əqli imkanlarından asılıdır.

28. Heydər Əliyev **yaddaşı** normal insan beyninin ən dolğun kubvarı əsəb hüceyrələri tutarına malik olmaqdan qat-qat artıqdır.

Təxmini hesablamalara görə, insan çəkisinin cəmi 2 faizini təşkil edən insan beyni 100 milyon neyron — əsəb hüceyrələrindən ibarətdir. Bu hüceyrələr insanın əqli və hərəkət fəaliyyətinə cavabdehdir. Belə halda insan beynində olan əsəb hüceyrələrinin informasiyanı qəbul etməsi, əsas rəqəmləri, zərbi-məsəlləri, müdrik deyimləri yadda saxlaması imkanı nadir insanlarda təsadüf edilir. Möhtərəm Prezidentimizin fenomenal yaddaşı çıxışlarında, müsahibə və görüşlərində dilə gətirdiyi ən kiçik tarixi detallar, faktik materiallar dinləyiciləri heyretə gətirir.

29. Heydər Əliyev dövlət başçısına xas olan ən ali göstəriciləri özündə təcəssüm etdirən **İlahi bir varlıqdır.** İlahidən payı olan insan heç vaxt sönmür. Nadir şəxslərə qismət olan bu həyat sönməzliyi insanda gələcəyə inam yardır və onu həyata daha möhkəm bağlayır. Həyatla bəşəri düşüncə qovuşağında yeri olan şəxs əbədi yaşarlıdır.

30. Heydər Əliyev **xalqın məhəbbət özəyindədir.** Xalqın məhəbbəti ilə çulğalanmış dövlət başçısı həyatda dəyanətli, onun istinad nöqtəsi Yer kürəsi qədər böyük, torpaq qədər möhkəmdir. Dövlət baş-

çısının ömrür səadəti onunla xalqın şüurlu məhəbbəti vəhdətindədir.

31. Heydər Əliyev müdrikliyinin parlaq göstəricilərindən biri onun **Yeni Azərbaycan Partiyasını** yaratmasıdır. Partiya yaratmaq milləti, xalqın gələcəyini məqsədyönlü istiqamətdə aparmaqdır, özü yaşamaqla xalqı yaşatmaqdır. Partiyanın gücü onu işləyib hazırladığı nizamnamənin, proqramın məzmun dəyərində, gələcəyi görmə qabiliyyətindədir. Partiyanın gücü onu idarə edənlərin idrak yükünün məqsədyönlülüüyündə, gələcəyə olan inamındadır. İnam partiya üçün ilkin, ən mühüm dayaqdır. Partiyayı onun sağlam əqidəli rəhbərləri və üzvləri yaşadır.

32. Heydər Əliyev ayrıca bir **universitetdir.** Onun davranışı, danışığı tərz, qarşıdakı şəxsi dinləmək qabiliyyəti, müsahiblərinə təmkinlə cavab verməsi, incə yumoru, yeri gələndə sərtliyi, qeyri-adi yaddaşı, təbəssümü, gülüşü, jest və mimikası, onlarda duyulan məhəbbət və nifrətin təzahürü, qarşıdakı şəxsin psixologiyasını bir an içərisində qavraması, onu düşündürən və ictimaiyyət üçün vacib olan məsələlər müzakirə edilərkən bulud kimi dolması, şimşək kimi çaxması, eyni zamanda gərgin vəziyyəti yumşaltmaq qabiliyyəti, ünsiyyətə girdiyi şəxsin daxilinə nüfuz etmə məharəti, onda olan mühüm məlumatları vaxtında ala bilmək, dinləyicinin diqqətini özündə cəmləşdirmək bacarığı, nitq zamanı ən mühüm məqamları vurğulamaq üslubu, bir sözlə, Heydər Əliyev varlığı ayrıca bir universitetdir.

33. Dünənki kommunist ideyasına sadıq olan Heydər Əliyev bugün **İslam dininə** inanan, onun şəriət qanunlarına tam riayət edən bir şəxsdir.

Dinə bağlılıq dini inamda, dini məbədlərə edilən ziyarətlərdə onlara verilən qiymətdə, dinin ən ali məqamlarını dilə gətirməkdə, onu təbliğ etmək məharətində, İslam dinini yaratmış Peyğəmbərə, İslam dininin yayılması və təbliği yolunda şəhid olmuş müqəddəslərə göstərilən ehtiramda, dünya müsəlman dövlət başçıları üçün etibarını qazandıran İslam dininə inam və onun şəriət qanunlarına riayət hər bir müsəlmanın borcudur.

Din ayrı-ayrı şəxsləri, eləcə də bəşəriyyətin daxili dünyasını safçuruk etmək, ən ali insani normaları onlara aşılamaq, cəmiyyəti saflaşdırmaq, və bu dünyanı sülh planetinə döndərmək üçündür.

34. Heydər Əliyev yüksək kürsüdən **nitq söyləməklə** cildlərlə **əsərlər yazır**.

İstər keçmiş, istər muasir, istərsə də gələcək problemlər ətrafında nitq söyləyərkən keçmişə xatırlamaq və bunu haqqında danışılan problemin axarına salmaq, müxtəlif problemləri bir məqsəd istiqamətinə yönəltmək, ondan faydalı nəticə çıxarmaq hər şəxsə müəssər olmur. Yüksək kürsüdən tarix yazmaq, milletin strateqiya və taktikasını müəyyənləşdirmək, milli mentalitete yeni həyat vermək, global məzmunlu problemləri dilə gətirmək və onları dəyərləndirmək, gələcək vəzifələri, elm, iqtisadiyyat, mədəniyyət, incəsənət və digər sosial problemlərin ümumi ana xəttini müəyyən etmək ancaq dahi şəxsiyyətlərə mənsubdur.

Daşdığı vəzifə haqqında daim düşünmək, onu yüksək səviyyədə yerinə yetirmək, düşünə-düşünə yaşamaq və yaşaya-yaşaya düşünmək yalnız müdriklərə xas xüsusiyyətdir.

35. İlahi Heydər Əliyevi **Azərbaycan üçün xalq edib**. Heydər Əliyev — Azərbaycan, Azərbaycan — Heydər Əliyev məfhumları bir-biri ilə üzvü surətdə bağlıdır.

36. Yuxarıdakı bəndlərin sayını xeyli artırmaq mümkündür. Sağlıq olsun...

YAP-ın UĞURLU İNKİŞAF YOLU CƏNAB HEYDƏR ƏLİYEV YOLUDUR

YAP yarandığı ilk illərdən başlayacaq uğurlu inkişaf yolu keçməklə insanlar arasında özünə böyük nüfuz qazanmışdır. Bu partiyanın əldə etdiyi nailiyyətlərin bir neçə əsas səbəbi vardır.

1. YAP on il bundan əvvəl möhtərəm Prezidentimizin hərtərəfli düşünölmüş inama söykənərək sürdüyü təklif əsasında yaradılmışdır. YAP-ın proqramı və nizamnaməsi cənab Heydər Əliyev tərəfindən yazılmışdır. Deməli, YAP möhkəm ideoloji kök üzərində dayanmışdır.

Hazırda ölkəmizdə YAP-a olan inam, ona olan kütləvi axın ilk növbədə xalqın möhtərəm Prezidentimiz Heydər Əliyevə, onun işinə, tutduğu düzgün yola olan inamıdır, etibarıdır, hörmətidir, məhəbbətidir.

Partiyanın son 10 ildəki fəaliyyəti, onun düzgün yolda olmasını sü-

but edən faktlar xalqın bu partiyanın sıralarına kütləvi daxil olması üçün zəmin yaradır.

2. Azərbaycan Respublikasında yaranmış qırxdan artıq partiyanın, bu partiya rəhbərlərindən çoxunun geniş dairədə tanınmaması və eləcə də onların ictimaiyyət arasında nüfuza malik olmaması, perspektiv baxımdan cılız görünməsi, həmin partiyalar daxilində müşahidə edilən çəkişmələr, YAP-ın xalqın gözündə ucalmasına bir daha yardımçı olur.

3. YAP-ın insanlar arasında nüfuzunun əsas səbəblərdən biri də bu partiya respublikanın görkəmli alim və mütəfəkkirlərinin, etibarlı ziyalıların, sayılıb- seçilən iş adamlarının, fermerlərin daxil olması, eyni zamanda onların YAP-ı elmi əsaslarla təbliğ etməsi olmuşdur.

4. YAP təşkilatının son on ildə ölkəmizdə çağırdığı qurultaylar, orada müzakirə edilən kordinal problemlər, onların yerinə yetirilməsi yolunda həyata keçirilən ciddi əməli tədbirlər xalqın bu partiyanın gələcəyinə inam və ümidini bir daha artırdı.

5. Möhtərəm Prezidentimizin YAP üzvlərinin qarşısına qoyduğu ən ümdə vəzifə partiyayı daha da möhkəmləndirmək, qoruyub saxlamaq və uzunömürlü etməkdir. Xalqın YAP-ın gələcəyinə olan ümidi ilə onun fəaliyyətindəki həyat həqiqətləri qoşa qanaddır. Bu qoşa qanadların qovuşduğu mərkəz YAP-ın özüdür.

YAP möhtərəm Prezidentimizin on il bundan öncə qoyduğu təməl üzərində ucaldığından xalq bu doğma partiyayı dəstəkləyir, vaxtaşırı öz strateqiya və taktikasına düzəliş verməklə özünün uğurlu inkişafını tam təmin edir.

YAP bugünün ictimai-siyasi quruluşunun sağlam ruhunu özünə hopduran və gələcəyin inkişaf proqnozunu real şəkildə xalqa öncədən xəbər verən siyasi partiyadır; ölkəni uğurla inkişaf etdirən, xalqın mənafeini güdən, onun beynəlxalq arenada yerini görməyi bacaran sağlam ruhlu mübariz partiyadır.

Bugünkü ictimai-siyasi quruluşun daxili dünyasını uğurla saf-çürük edən, ölkənin gələcəyini, ictimai-siyasi, iqtisadi və sosial strukturunu daha məqsədyönlü və uzaqgörənliklə müəyyən edən partiya gələcəyin partiyasıdır.

Respublikamızın son on ildə daxili quruluşunda baş verən mühüm məqamları (ölkənin xırda-xuruş regionlara parçalanmasının qarşısını qətiyyətlə alan; ölkə daxilində yaranmış hərc-mərcliyi cəsarətlə bo-

ğan; ölkəni iqtisadi və siyasi böhrandan çıxaran və onu uğurlu gələcək platforması üzərinə qoyan; yeni tipli ordu yaradıcılığı ilə uğurla məşğul olan; sülh yolunu tutaraq itirilmiş vətən torpaqlarımızın bəynəlxalq təşkilatların köməyi ilə geri qaytarılmasına zəmin yaratmağa çalışan; ölkəmizi dünya miqyasında, o cümlədən aparıcı xarici dövletlər arasında tanıdan; haqqın, ədalətin təcavüzkar ermənilər yox, Azərbaycan Respublikası tərəfində olmasını sübut edən; erməni işğalçılarının yalan, böhtan üzərində köklənmiş iç üzünü məharətlə açan; əsrin neft strategiyasını müəyyən etməklə neft müqavilələri bağlayan; 2200 il bundan əvvəl başlanan İpək Yolunu yeni əsrə gətirən, respublikamızın MDB ölkələri arasında ictimai-siyasi mövqeyini möhkəmlədən; yeni iqtisadi bloklar yaradan və s.) aydın gören YAP-ın sədri, bu partiyanın aparıcı rəhbərləri və sağlam ruhlı üzvləri YAP-ı daha məqsədyönlü platforma üzərinə çıxarmaqla ona uğurlu yol diləyirlər.

6. Qarşıda duran ən ümdə vəzifə YAP-ı söz pəhləvanlarından, bu partiyani öz şəxsi mənafeyi yolunda nüfuzdan sala biləcək kütbeyinlərdən, özündən müştəbəhlərdən, yalandan, boş vədlərdən ciddi qorumaqdan ibarətdir.

Aramsız yaranan dalğalar okean içərisindəki bütün yad elementləri vaxtaşırı kənara atdığı kimi, Yeni Azərbaycan Partiyasının uzunömürlüliyü onun sıralarına düşmüş yad elementləri aravermədən təmizləməkdən ibarət olmalıdır.

Sağlam partiya ölkənin sağlam yolla inkişafının qayğısına qalır, əhəlinin rifahının yüksəlməsinə daim səy göstərir. Güzəranı yaxşı olan xalq öz partiyasının yaşarlılığına ən güclü dayaqdır. Ölkənin, xalqın qayğısına qalmayan partiya tez çiçəkləndiyi kimi, tez də solur.

YAP yeni əsrdə böyük daxili inamla irəliləməkdə olan xalq partiyasıdır.

İnam həyata dayaqdır. Mənəvi dayaqsız partiya ola bilməz. YAP ona olan inamı, etibarını, sədaqəti, məhəbbəti qorumağı bacarmalıdır. Əks təqdirdə, həyat sönük olar. YAP bütün fəaliyyəti boyu bu sönüklükdən uzaq olmalı və xalq məhəbbətinin özəyində durmalıdır.

II. MÜRACİƏTLƏR. MƏKTUBLAR

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ CƏNAB HEYDƏR ƏLİYEVƏ

Zati-Aliləri!

Amerikaya səfər müddətində qazandığınız iki böyük uğura görə Sizə ən yaxşı arzu və diləklərimi bildirim.

Birinci uğurunuz NATO-nun 50 illik yubileyində iştirakınız və orada yalnız Sizə məxsus olan müdrikləklə Azərbaycan Respublikasının mənafeyini təmsil və müdafiə etməyiniz, ABŞ-ın nüfuzlu konqresmenlərinin böyük bir dəstəsini bizim haqq işimizə inandırmanız oldu. Siz habelə Qarabağ probleminin xalqımızın mənafeyi baxımından sülh yolu ilə həllinin xeyli reallaşması üçün böyük xidmət göstərdiniz.

İkinci uğur isə Allah-taalaya yardımçı olan kardioloq cərrahların Ürəkli Heydər Əliyevə uzun illər boyu yeni qüvvə ilə döyünəcək bir Ürək bəxş etməsidir.

Azərbaycan Respublikası əsasını 1993-cü ildən qoyduğunuz əmin-amanlıq, sabitlik şəraitində yaşayır. Baharın bu gözəl çağında xalqımız, oyanmış Azərbaycan təbiəti öz xilaskarının — Heydər Əlirza oğlunun yolunu gözləyir.

Allah-taala öz mərhəməti xatirinə bizləri SİZSİZ, SİZLƏRİ İSƏ BİZSİZ etməsin.

Hamımız gözləyirik ki, gümüş rəngli səməndər quşu hansı andasa göyün yeddinci qatından müqəddəs torpağımıza enəcək və Sizin dağ qamətiniz xalqımızın qarşısında həmişə olduğu kimi yenə də vüqarla dayanacaqdır.

Biz Respublika ağsaqqalları da, ahılları da Sizə Vətənə tez bir zamanda qayıdın, deyirik!

*Səbirsizliklə Sizin yolunuzu gözləyən
Respublikamızın Ağsaqqallar Şurasının sədri,
akademik BUDAQ BUDAQOV
"Haqq yolu", 20 may 1999*

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ CƏNAB H.Ə.ƏLİYEVƏ

Möhtərəm Heydər Əlirza oğlu!

İzin verin, Sizin Yeni İlinizi təbrik edirəm! Arzu edirəm ki, 1996-cı il Lissabon sammitindəki qələbənin bəhrəsini 1997-ci ilin bahar fəslindən gec olmayaraq görəsiniz. Siz 1988-ci ildən başlayaraq, erməni təcavüzkarları və onların havadarları qarşısında məğlubiyyətə uğradığından başısağa olmuş, əslində mərd, qoçaq, düşməne qarşı amsız, ailəsinin namusunu, elin təəssübünü, torpağının qeyrətini çəkmək hünəri olan xalqımızın qəddini düzəldiniz. Torpaqlarımızın sülh yolu ilə Azərbaycanımıza qaytarılmasını reallaşdırdınız. Əgər dünya miqyasında erməni lobbisi siyasi-iqtisadi və təşkilati baxımdan güclüdirsə, dünyanın siyasət aləmində H.Ə.Əliyev diplomatiyasının gücü bu lobbidən qat-qat üstündür.

Hörmətli Prezident! Sizə müraciət etməkdə məqsədim dünya şöhrətli təbiətşünas alim, elmin parlaq təşkilatçısı akademik Həsən Əlirza oğlu Əliyevin anadan olmasının 90 illik yubileyini keçirmək üçün rəsmi sərəncam vermənizi xahiş etməkdir.

Azərbaycan EA Coğrafiya İnstitutunun rəhbərliyi akademik H.Ə.Əliyevin anadan olmasının 90 illiyini geniş miqyasda, alimin adına layiq bir səviyyədə keçirmək üçün aşağıdakı tədbirlərin həyata keçirilməsini qərara almışdır.

1. Akademik H.Ə.Əliyevin anadan olmasının 90 illik yubileyinə həsr edilmiş elmi sessiya keçirilsin. Sessiyada B.Budaqovun "Akademik H.Ə.Əliyevin həyat və fəaliyyəti", prof. Q.Məmmədovun "H.Ə.Əliyev Azərbaycan torpaqşünaslığı elminin banilərindən biridir", akademik V.Hacıyevin "Akademik H.Ə.Əliyev və botanika elminin inkişafı", coğrafiya elmləri doktoru Ş.Xəlilovun "Akademik H.Ə.Əliyev Azərbaycanda ətraf mühitin mühafizəsi elminin banisi və təşkilatçısıdır", coğrafiya elmləri namizədi H.Haqverdiyevin "Akademik H.Ə.Əliyevin qitələrə elmi səfərləri və səyahətləri", dosent Y.Qəribovun "Akademik H.Ə.Əliyevin elmi-publisistik əsərləri xalqın xidmətində", coğrafiya

elmləri doktoru N.Axundovun "Azərbaycan təbiəti" jurnalında "Ətraf mühitin mühafizəsi problemləri", texnika elmləri doktoru R.M.Məmmədovun "H.Ə.Əliyevin Xəzər dənizi üzrə tədqiqatların yeni mərhələsində rolu" və s. mövzularda bir sıra məruzələri nəzərdə tutulsun. Akademik H.Ə.Əliyevə həsr olunmuş elmi sessiyadakı elmi, elmi-kütləvi məruzələrin mətni ayrıca kitab şəklində çap edilsin.

2. Azərbaycan EA Coğrafiya İnstitutuna akademik H.Ə.Əliyevin adı verilsin.

3. Akademik H.Ə.Əliyevin yubiley tədbirləri onun uzun müddət işlədiyi, dərs dediyi və elmin müxtəlif istiqamətləri üzrə kafedraların açılmasında işgüzar köməklik göstərdiyi Ağamalioğlu adına Kənd Təsərrüfatı Akademiyasında, Tusi adına APU-da, Bakı Dövlət Universitetində keçirilsin.

4. Akademik H.Ə.Əliyevin yubiley mərasiminin uşaqlıq illərini keçirdiyi, ilkin təhsil aldığı və əmək fəaliyyətinə başladığı Naxçıvan MR paytaxtında keçirilməsi də zəruri hesab edilsin.

5. Akademik H.Ə.Əliyev tez-tez Azərbaycanın orta məktəblərində olar, müəllim və şagirdlərlə görüşərdi. Belə məktəblərdən ikisində — Nəsimi rayonundakı 54 saylı orta məktəbdə və Xaldan şəhər orta məktəbində alimin xatirəsinə həsr olunmuş gecələr keçirilsin.

6. Akademik H.Ə.Əliyevin həyat və fəaliyyətini, onun müxtəlif ölkələrdə çəkdiyi fotosəfərləri nümayiş etdirən səyyar fotosərgi təşkil edilsin.

7. Akad. B.Ə.Budaqovun "Akademik H.Ə.Əliyev-90" adlı 8 çap və rəqi həcmində kitabı nəşr olunsun.

8. Akademik H.Ə.Əliyevin həyat və yaradıcılığına həsr edilmiş elmi məqalələri "Azərbaycan EA Xəbərləri"ndə (Yer elmləri seriyası), "REA Xəbərləri"ndə (Coğrafiya seriyası), Türkmənistan EA Səhra İnstitutunun "Xəbərləri"ndə (Səhra) çap edilsin. Məqalələrin yazılmasını B.Ə.Budaqova, Q.Məmmədova, R.Məmmədova və N.Şirinova tapşırmaq nəzərdə tutulsun.

9. Azərbaycan EA-nın görkəmli alimlərinin akademik H.Ə.Əliyevin xatirəsinə həsr olunmuş məqalələri dövrü mətbuatda dərc edilsin. Bu elmi-kütləvi məqalələrin yazılmasında B.Budaqov, Ə.Məmmədov, Ə.Əyyubov, M.Müseibov, Q.Məmmədov, M.Cəfərov, İ.Səfərov və digər təbiətşünas alimlər iştirak etsinlər.

10. Akademik H.Ə.Əliyevin elmi, elmi-təşkilati fəaliyyəti Azərbaycan Respublikası hüduqlarından çox-çox kənarında tanınır. O, vaxtilə Sovetlər İttifaqının bir çox respublikalarında keçirilmiş elmi qurultay, simpozium və konfranslarda məruzə ilə çıxış etmiş, çöl səfərlərində olmuşdur. Deyilənləri nəzərə alaraq Moskva və Bişkek şəhərlərində H.Ə.Əliyevin xatirəsinə həsr edilmiş elmi yığıncaqlar, konfranslar keçirilsin.

11. Akademik H.Ə.Əliyevin Azərbaycan Coğrafiya Cəmiyyətinin prezidenti vəzifəsində çalışdığı bir çox illər ərzində keçmiş SSRİ Coğrafiya Cəmiyyətinin işində fəal iştirakı nəzərə alınaraq Rusiya Federasiyası Coğrafiya Cəmiyyətində (Sankt-Peterburq şəhəri) alimin elmi, elmi-təşkilati fəaliyyətinə həsr edilmiş yığıncaq keçirilsin.

12. Akademik H.Ə.Əliyev haqqında respublika radiosu və televiziyası ilə verilmiş, H.Ə.Əliyevin elmi, elmi-təşkilati yaradıcılığına dair "Dəyirmi stol arxasında" söhbətlər aparılsın.

13. Akademik H.Ə.Əliyevin yubileyini təşkil edib keçirmək üçün ilkin variantda aşağıdakı tərkibdə komissiya yaradılması məsləhətdir:

- Azərbaycan EA prezidenti akademik E.Y.Salayev (sədr);
- Naxçıvan MR Milli Məclisinin sədri Vasif Talıbov (sədr müavini);
- Azərbaycan EA Yer Elmləri Bölməsinin akademik-katibi akademik A.A.Əlizadə;
- Azərbaycan EA Coğrafiya İnstitutunun direktoru, akademik B.Ə.Budaqov (sədr müavini);
- Azərbaycan Dövlət Ekologiya və Təbiətdən İstifadəyə Nəzarət Komissiyasının sədri;
- Azərbaycan Respublikası Dövlət Hidrometeorologiya və Ətraf Mühitə Nəzarət Komitəsinin sədri Z.Musayev;
- M.Ə.Rəsulzadə adına BDU-nun Coğrafiya fakültəsinin dekanı, dosent V.Əfəndiyev;
- Torpaqşünaslıq və Aqrokimya İnstitutunun direktoru, prof. Q.Məmmədov;
- Azərbaycan EA müxbir üzvü İ.S.Səfərov;
- Azərbaycan Respublikası Təbiəti Mühafizə Cəmiyyətinin sədr müavini S.İsrafilov;

— N.Tusi adına APU-nun Coğrafiya fakültəsinin dekanı, dosent Y.Əliyev;

14. Akademik H.Ə.Əliyevin vaxtilə yaşadığı binaya xatirə lövhəsi vurulsun.

Yubileyin lazımi səviyyədə qeyd edilməsi üçün əlavə vəsait mənbəyi axtarılsın.

Möhtərəm Prezident! Mən bu məktubumda həyatımızda dərin və keyirxah izlər buraxmış, bizə atalıq qayğısı göstərmiş vətənpərvər alim, sadə və müdrik insan, akademik Həsən Əliyevin yubileyi haqqında ilkin mülahizələrimi Sizə çatdırıram.

Şübhəsiz ki, Azərbaycan elminin yaranması və inkişafına müstəsna əmək sərf etmiş, XX əsr elmimizin zirvəsinə yüksəlmiş akademik Həsən Əlirza oğlu Əliyevin 90 illik yubileyini yüksək səviyyədə keçirmək üçün bütün imkanlarımızdan istifadə etməliyik.

Əziz Heydər Əlirza oğlu! Mən əminəm ki, 1997-ci il erməni işğalçılarının onurğa sütununun sındırılması ili olacaqdır. Cənab Heydər Əliyev şəxsiyyətində cəmlənmiş azərbaycanlı qeyrəti və dahilərə xas olan müdriklik mənə bu fikirləri söyləməyə inam verir.

Sizə bu çətin, gərgin və şərəfli işinizdə uğurlar diləyir, cansağlığı arzu edirəm.

Budaq Əbdüləli oğlu Budaqov

Bakı, 7 yanvar 1997-ci il

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ CƏNAB H.Ə.ƏLİYEVƏ

Möhtərəm Prezident!

İcazə verin, ilk növbədə Sizi — xalqımızın uzaqqörən, müdrik, ağıllı, düşünülmüş daxili və xarici siyasət yeridən, beynəlxalq aləmdə sanballı çəkisi olan Vətən oğlunu salamlayım.

Hörmətli Heydər Əlirza oğlu! Mənim Sizə bu müraciəti yazmaqda yeganə məqsədim Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının cəmi 25 yaşı olanda yaranmış, indi ömrünün 51-ci ilini yaşayan Azərbaycan Elmlər Akademiyasının hazırda keçirdiyi tənəzzülün qarşısının alınmasında müdrik məsləhətinizdən, maddi və ən əsası isə mənəvi köməyinizdən faydalanmaq, Azərbaycan elmini dərin böhran vəziyyətindən çıxarmaq üçün əməli kömək dileməkdir.

Mənim Sizə müraciət etməyimə əsas verən səbəb Sizin son 26 il ərzində daim Azərbaycan elminin inkişafını dəstəkləmək, onun maddi-texniki bazasını möhkəmləndirmək, kadr hazırlığını lazımi səviyyəyə qaldırmaq sahəsində gördüyünüz işlər, habelə Azərbaycan elminin öncüllərinin əməyini dövlət miqyasında qiymətləndirmək, onları ölkənin orden və medallarına, müxtəlif fəxri adlara təqdim etmək kimi xeyirxah işlərdə fəal mövqə tutmanızdır.

Siz ölkəmizdə yeni ictimai-siyasi quruluşa keçid nəticəsində yaranmış ağır iqtisadi vəziyyətlə əlaqədar respublika alimlərinə ürək-dirək verərək demişdiniz ki, gələcəkdə Azərbaycanın iqtisadi vəziyyətinin necəliyindən asılı olmayaraq, elmimiz yaşamalıdır. Bundan əlavə, Siz Azərbaycan EA-nın indiki kimi sərbəst mövcud olacağı barədə də fikrinizi bəyan etmişsiniz.

Azərbaycan EA əməkdaşları ilə bir çox görüşlərinizdə Siz Azərbaycan elminin, xüsusilə ictimai elmlərin gələcək inkişaf istiqamətinin müəyyən olunmasında konstruktiv mövqə tutmuşsunuz. Bu səbəbdən də biz Sizi daim Azərbaycan elm ordusunun ali dəstəsinin ön cərgəsində görürük. Bu gün biz Azərbaycan elmini müasir durğunluq vəziyyətindən çıxarmaq, onun gələcək inkişafının ana xəttini müəyyən etmək naminə Sizi köməyə çağırır və eyni zamanda Sizdən imdad gözləyirik.

51 il bundan öncə yaranmış Azərbaycan Elmlər Akademiyası şərəfli bir yol keçmişdir. Onun institutlarında dünya elminin standartları səviyyəsində olan elmi-nəzəri problemlər həll edilmiş, təbii səciyyəli təkliflər verilmiş və respublikamızın yüksəlişini təmin edən ciddi uğurlar qazanılmışdır. Mübaliğəsiz desək, minlərlə alim öz elmi nailiyyəti ilə xalqımızın başını ucaltmışdır.

Azərbaycan EA tərkibinə daxil olmuş hər hansı bir Elmi-Tədqiqat İnstitutu öz sahəsində Azərbaycan elminin məhək daşına çevrilmiş, bu elm ocaqlarında yetişmiş alimlər ordusu Azərbaycanımızı keçmiş SSRİ ərazisində aparıcı mövqelərdən birinə çıxarmışdır.

Azərbaycan alimlərinə dünya şöhrəti qazandıran onların apardıqları elmi-tədqiqat işlərinin son nəticəsinin — on minlərlə məqalə və monoqrafik əsərin işıq üzü görməsi olmuşdur. Bu tədqiqatlar Azərbaycan EA-nın hər ay səkkiz adda nəşr edilən "Xəbərləri"ndə, "Məruzələri"ndə və digər bir çox dövrü məcmuələrində dərc edilmişdir.

Təəssüf ki, maddi vəsaitin çatışmazlığı üzündən Azərbaycan EA-nın qaynar elmi həyatını özündə əks etdirən dövrü nəşrlərin, monoqrafik əsərlərin çapı, demək olar ki, dayandırılmışdır. İndi EA-nın "Elm" nəşriyyatı və mətbəəsi susuz dəyirmanı xatırladır. Bir sözlə, Azərbaycan EA əməkdaşlarının elmə marağının yenidən canlandırılması, onların alim əməyinin işıq üzü görməsi, Akademiyanın "Elm" nəşriyyatının, mətbəəsinin əvvəlki yüksək iş ritminin özünə qaytarılması üçün elmi tədqiqatların nəşrinə əsaslı vəsait ayrılması zəruridir.

Sovetlər İttifaqı dağıldıqdan sonra biz azərbaycanlılar bir çox xarici ölkələrin müvafiq ixtisaslı alimləri ilə görüşlər, birgə elmi simpoziumlar, beynəlxalq konqreslər keçirərkən bir daha inandıq ki, Azərbaycan alimləri artıq çoxdan dünya elmi səviyyəsinə çıxmışlar.

Hazırda məqsəd nəhəng elm ocağının uğurlarından danışmaq deyil, yaranmış bu ağır iqtisadi böhran dövründə onu tezliklə çətin vəziyyətdən çıxarmaq üçün mühüm əməli tədbirlər görməkdən ibarətdir.

Məlum olduğu kimi, yalnız Azərbaycanda deyil, keçmiş SSRİ-dən ayrılmış bütün müstəqil dövlətlərdə elm dərin iqtisadi böhran keçirir. Buna səbəb elmin maliyyələşdirilməsinin ildən-ilə kəskin azaldılması, alimlərin elmi nəticələrinə daxili tələbatın son dərəcə aşağı düşməsi, keçmiş SSRİ-nin yaratdığı elmi-texnoloji məkanın dağılması olmuşdur.

Bu yaxınlarda Moskva ətrafındakı "Uzkoye"də Elmi- Texnoloji İnkişaf üzrə Dövlətlərarası Komitənin İkinci iclası keçirilmişdir. MDB rəhbər işçilərinin nümayəndələri iştirak edən bu toplantıda qeyd edilmişdir ki, 1996-cı ildə MDB büdcələrindən elmə sərf olunan vəsait Azərbaycanda 0,6 faiz, Rusiyada 2,65 faiz, Belorusiyada isə 2,8 faiz arasında tərəddüd edir ("Poisk" qəzeti, № 49, 30 noyabr-6 dekabr 1996-cı il, səh. 1). Yuxarıda göstərilən rəqəmlərdən görüldüyü kimi, MDB ölkələri içərisində elmə ayrılmış maddi vəsait baxımından Azərbaycan elmi zavallı bir vəziyyətdədir.

İrəlində qeyd etdiyimiz kimi, bu gün Azərbaycan Elmlər Akademiyası ciddi daxili böhran keçirir. İndi Akademiyamızda çoxsaylı gizli işsizlik yaranmışdır. Buna səbəb texniki elmlər sahəsində lazımı yeni cihazların, kimya elmləri üzrə müxtəlif reagentlərin olmaması, biologiya, yer elmləri, arxeologiya elmləri sahəsində çalışan alimlər üçün çöl-tədqiqat işlərinin təşkil edilməməsi və bir sıra başqa amillərdir.

Azərbaycan alimlərinin tədqiqat nəticələrinin sənayedə tətbiqini təmin etmək üçün elmə Bakı Şəhər Sovetinin sifarişi lazımdır. Bakı Şəhər Soveti müsabiqə elan etməli, müsabiqədən keçəcək elmi problemlər maliyyələşdirilməlidir.

Azərbaycan EA Mərkəzi Kitabxanası, xüsusilə ayrı-ayrı institutların kitabxanaları xarici ədəbiyyatı, habelə dövrü mətbuatı almaq imkanından məhrumdurlar. Şübhəsiz ki, elmi informasiya olmadıqda alimlərin yaradıcı təfəkkürü də yoxsullaşır. Azərbaycan EA-nın maliyyələşdirilməsi elm xəzinəsinin də zənginləşməsinə real imkan yaradar.

Beynəlxalq simpoziumlarda, konqreslərdə iştirak etmək imkanından, şəxsi elmi əlaqələrdən məhrum olan yaradıcı Azərbaycan aliminin sanki qol-qanadı sınır, onun elmi fəaliyyəti məhdudlaşır.

Müasir dövrdə Azərbaycan Respublikasının ağır böhran içərisində çırpınması, ölkəmizin müharibə vəziyyətində olması Azərbaycan EA alimlərini iqtisadi baxımdan Respublikanın bütün əməkçiləri sırasında az qala ən axırncı yerə salmışdır. Bu şübhəsizdir ki, aclıqdan şikayətlənmək alimə yaraşmaz, lakin iqtisadi baxımdan elm adamının belə acınacaqlı vəziyyəti də onun ölkəsinə şərəf gətirməz. Alimlərin güzəranının yaxşılaşdırılması üçün tezliklə onlara yardım əli uzadılmalıdır.

Möhtərəm Prezident! Nəzərinizə çatdırım ki, Azərbaycan EA Rəyasət Heyətinə seçkilər son dəfə 1989-cu ildə keçirilmişdir. Deməli, EA-nın Nizamnaməsinə görə, artıq 1993-cü ildən Akademiyanın Rəyasət Heyəti üzvləri öz səlahiyyətlərini itirmiş, bir növ, qeyri-qanuni fəaliyyət göstərirlər.

Azərbaycan EA-nın tərkibinə daxil olan institutların bir çox direktorlarının səlahiyyət vaxtı artıq 3-4 ildir ki, keçmişdir. Nizamnaməyə uyğun olaraq 1994-cü ildə seçilərək elmlər bölmələri səviyyəsinə çatdıqdan sonra onların yuxarı instansiyalardan seçilməsi dayandırılmışdır. Deməli, direktorların da qanuni səlahiyyətləri çoxdandır ki, başa çatmışdır.

1990-cı ildə 12090 nəfərə qədər əməkdaşı olan Azərbaycan EA-da indi 8535 nəfər çalışır. Müasir ictimai-siyasi quruluş və onun iqtisadi baxımdan inkişaf istiqaməti göstərir ki, Azərbaycan EA əməkdaşları arasında az da olsa ixtisar getməlidir. Azərbaycan EA Rəyasət Heyətinə daxil olan və öz funksiyasını itirmiş şöbələrdən bir neçəsi bağlanmalı, bir qisim institutlar ya birləşdirilməli, yaxud da, lazım bilinərsə, onlardan bəzisi ixtisar edilməlidir. Eyni zamanda elmin müəyyən sahələri üzrə yeni elmi-tədqiqat institutlarının açılması da mümkündür.

Müasir şəraitdə tezliklə Azərbaycan EA institutlarının elmin fundamental istiqamətləri müəyyənləşdirilməli, elmi-tətbiqi istiqamətdə aparacağı işlər müəyyən edilməli və dövlət sifarişi işlənilməli hazırlanmalıdır.

Azərbaycan EA institutları alimlərinin əsas hissəsi Azərbaycan Dövlət sifarişi, digər hissəsi isə Dövlətlərarası və Beynəlxalq miqyasda aparılan fundamental səciyyəli elmi-tədqiqat işlərinə qoşulmalıdır.

Bizcə, Azərbaycan Elmlər Akademiyasına daha fəal Rəyasət Heyəti və Institut direktorları lazımdır.

Qeyd etdiyimiz kimi, Azərbaycan EA-da son seçkilər 1989-cu ildə keçirilmişdir. EA-nın Nizamnaməsinə əsasən elmin hər hansı bir istiqaməti üzrə dünyasını dəyişmiş EA-nın həqiqi və müxbir üzvünün yerinə seçki aparılmalı və bu yolla boş qalmış yerlər tutulmalıdır. Bu, EA-nın yüksək ixtisaslı kadrlarının dinamik hərəkətini, onların işgüzarlığının daha da yüksəldilməsini təmin etmiş olardı.

Əfşuslar olsun ki, son 7 il ərzində Azərbaycan EA üzvlüyünə bir dəfə də olsun seçki keçirilməmişdir.

Nəzərinizə çatdırım ki, son 7 il ərzində Azərbaycan EA-nın 60 müxbir üzvündən 6 nəfəri, 57 həqiqi üzvündən isə 9 nəfəri vəfat etmişdir.

Möhtərəm Prezident! Əgər bu yaxın vaxtlarda Azərbaycan Elmlər Akademiyasına seçkilər keçirilməzsə, onda bu müqəddəs elm məbədimizin növbəti seçkilərinə, 1945-ci ildə olduğu kimi, bəlkə də sıfırdan başlamaq lazım gələcəkdir.

Hazırda Azərbaycan hüduqlarından kənara davam etməkdə olan beyin axınının və qocalıq nəticəsində sıradan çıxmaqda olan alimlərin yerini tutmaq üçün elmə gələn gənc mütəxəssislər barmaqla sayılacaq qədərdir. Deməli, aspirantura, doktorantura və dissertantura yolu ilə elmdə çalışan gənc nəslin sayını xeyli artırmaq lazımdır.

Hazırda Azərbaycan EA-nı saxlamaq (bu, vacibdən də vacibdir) üçün mütləq Akademiya əməkdaşlarının əmək haqqı artırılmalıdır. Elm dövlət təminatı hesabına yaşamalıdır. Əks təqdirdə o, yerlə-yeksan ola bilər. Ayrı-ayrı sponsorlara ümid bağlamaq və ya elmi maliyyələşdirən özəl təşkilatlarla elmi-tədqiqat işi aparmaq xəlbirlə su daşımağa bərabərdir. Elmə maddi təminat baxımından tam dayaq olmayan dövlət gec-tez zəifləməyə məhkumdur. Ölkə intellektual səviyyəsi yüksək olan ziyalılardan, onun gələcəyini təmin edəcək, elmin strategiya və taktikasını müəyyən edə biləcək alimlər ordusundan ibarət olmalıdır.

Azərbaycan EA əməkdaşlarına göstəriləcək dövlət qayğısını respublikanın digər elmi-tədqiqat institutlarının əməkdaşları və ali məktəb ziyalıları da səbirsizliklə gözləyirlər. Onlar da öz elmi-tədqiqat işlərinin, pedaqoji fəaliyyətlərinin, nəhayət, güzəranlarının yaxşılaşacağına açarını məhz Azərbaycan EA-ya göstəriləcək dövlət qayğısında görürlər.

Sovet İttifaqının bizə qoyub getdiyi çoxsaylı, həm də yüksək intellektual səviyyəli elmi işçilər ordusunun heç olmazsa aparıcı dərəcəsini qoruyub saxlamaq, onların elmi-tədqiqatlarını davam etdirəcək, onları əvəz edəcək elmi kadrların hazırlanması üçün lazımı maddi-texniki baza yaratmaq demokratik özüllü Azərbaycan Respublikası üçün zəruridir.

Möhtərəm cənab Heydər Əliyev! Azərbaycan EA-nın 50 yaşı 1995-ci ildə tamam olmuşdur. İndi biz 1997-ci ilin astanasındayıq. XX əsrdə respublika elmində yaranmış intibah dövrünün özəyini, əsasını Azərbaycan EA təşkil edir. Son yarım əsr ərzində şərəfli yol keçmiş Azərbaycan EA-nın yubileyinin keçirilməməsi, doğrusu, biz alimləri incidir, heysiyyətimizə toxunur.

Mənim inamıma görə, Azərbaycan Elmlər Akademiyasının 50 illik yubileyinin qeyd olunması şəxsən Sizi də narahat edir. Çünki bizim bu elm ocağı yarandığı 50 ilin 27 ilini Sizin rəhbərliyiniz altında, Sizin ciddi əməli köməyiniz və qayğınız sayəsində fəaliyyət göstərmişdir.

Xatırladım ki, Azərbaycan Elmlər Akademiyasında Əliyevlər ailəsinin də ayrıca yeri və xüsusi yaradıcı əməyi vardır. Mərhum akademik Həsən Əlirza oğlu Azərbaycan EA-da elmin yaranmasına və inkişafına başçılıq edənlərdən biri olmuş, şəxsən özü coğrafiya, torpaqşünaslıq, botanika elmlərinin xüsusi zirvəyə qaldırmaqla yanaşı, təbiəti mühafizə qolunun fundamental elmi istiqamətinin əsasını qoymuşdur. Akademik Zərifə xanım Əziz qızı tibb elminin inkişafına böyük yaradıcı əmək sərf etmişdir. Akademik Cəlal Əlirza oğlu respublikada biologiya elminin bir neçə sahələrini beynəlxalq standartlar səviyyəsinə qaldıraraq böyük elmin önündə gedənlərdən biridir. İqtisad elmləri doktoru, professor Aqil Əlirza oğlu iqtisad elminin bir neçə istiqamətində mühüm elmi uğurlar qazanmışdır.

Bundan əlavə, Azərbaycan EA rəhbər işçilərinin bir qismi Sizin tövsiyəsiz və ya məsləhətiniz əsasında seçilmiş, yarım əsr ərzində elmi, elmi-təşkilati fəaliyyət göstərmişdir. Odur ki, Azərbaycan EA-nın keçmiş də, indisi də, gələcəyi də Siz müdrik rəhbərin, biz alimlərin, ümumən xalqımızdır və mütərəqqi bəşəriyyətidir.

Mən daim fəxr etmişəm ki, 1951-ci ildən başlayaraq Azərbaycan EA H.Ə.Əliyev adına Coğrafiya İnstitutunda çalışmışam. Hər gün işə gələndə müqəddəs elm məbədinin — Azərbaycan EA-nın möhtəşəm binası qarşısında dayanıb Tanrıma razılığımı bildirmişəm ki, Azərbaycan xalqına təmənnsiz xidmət edən, Azərbaycan elmini yaradan, inkişaf etdirən, onu uğurla gələcəyə aparacaq istedadlı, vicdanlı, vətənpərvər, mənəvi cəhətdən saf alimlərin rəhbərliyi altında, yaxud da onlarla çiyin-çiyinə işləmişəm. Bu səbəbdən də

mən Azərbaycan EA-nın uğurlarına hədsiz dərəcədə sevinir və onun işində çatışmazlıq görəndə məyus oluram.

Möhtərəm Prezident! Mən əminəm ki, Siz bu yaxın zamanlarda Azərbaycan EA-nı mövcud iqtisadi böhrandan çıxaracaq, şöhrətli Azərbaycan elminə, o elmin yaradıcılarına dayaq olacaq, son yeddi il ərzində hökm sürən dərin iqtisadi, həm də mənəvi və sosial tənəzzüldən tezliklə xilas olmaq üçün biz yaradıcı alimlərə kömək əlinizi uzadacaq, müdrikiyinizə xas uzaqgörənliklə bir sıra tədbirlər həyata keçirəcəksiniz.

Müraciətimin sonunda ədalət naminə qeyd etmək istəyirəm ki, Sizin Lissabon sammitinin yekun sənədinin qəbulu prosesində, torpaqlarımızın bütövlüyü, sərhədlərimizin toxunulmazlığı sahəsində əldə etdiyiniz uğurlar Azərbaycan xalqının tarixinə qızıl hərflərlə yazılmış qələbə himni sayıla bilər. 1755-ci ildə ən dəhşətli zəlzələ nəticəsində titrəmiş Lissabon şəhəri 1996-cı il dekabr ayının ilk günlərində Əliyev diplomatiyası qüdrətindən titrədi. Azərbaycan EA alimləri Sizin dünya miqyaslı siyasətinizin tarixi zəfərini alqışlamış və Lissabon uğurlarının geniş təbliğinə başlamışlar. Haqqı, ədaləti müdafiəyə qalxmış alimlərimizin səsi tribunalardan, radio və televiziyaadan, dövrü mətbuatda dərc edilən sanballı məqalələrdən gəlir.

Sizə daim dərin hörməti və ehtiramı olan

Azərbaycan EA
Coğrafiya İnstitutunun direktor əvəzi
akademik Budaq Əbdüləli oğlu Budaqov
Noyabr, 1996

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİRZA OĞLU ƏLİYEVƏ

Hörmətli Heydər Əlirza oğlu!

Şanlı 75 illik yubileyiniz münasibətilə Sizi Azərbaycanın çoxminli ağısaqqalları adından səmimi-qəlbədən təbrik edir və ən xoş arzularımı-zı bildiririk.

Müstəqil Azərbaycan Respublikası və onun müstəqilliyə qovuşmuş xalqı həm də özünün çox mürəkkəb və çətin bir dövrünü yaşayır. Bədnam qonşularımızın təcavüzünə məruz qalıb torpaqlarımızın 20 faizini itirdiyimiz, bir milyondan çox qaçqın və didərgin olduğu bir şəraitdə, iqtisadi, sosial və mədəni sahələrdə böyük çətinliklərlə rastlaşdığımız dövrdə Sizin — müdrik dövlət başçısının uğurlu fəaliyyəti bizdə böyük inam doğurmuşdur. Belə bir dövrdə Sizin müasir dünya siyasətinin görkəmli nümayəndəsi kimi respublikamızın sükənini əldə saxlamağınıza biz böyük xoşbəxtlik və səadət rəmzi kimi baxırıq.

Siz öz müdrik, uzaqgörən siyasətiniz və respublikaya rəhbərliyiniz sayəsində erməni təcavüzkarları ilə qanlı müharibədə atəşkəsə nail olmuş, minlərlə soydaşımızın həyatına nicat vermiş və bununla da xalqımızın genofondunu qoruyub saxlamışsınız.

Sizin Dağlıq Qarabağ münaqişəsini sülh yolu ilə həll etmək təşəbbüsünüzə, bu təşəbbüsə Lissabon sammitində dünyanın 53 aparıcı dövlətinin imza atmasına, təcavüzkar Ermənistanın təklənməsinə böyük siyasi və tarixi qələbəmiz kimi baxır, bunu fəvqəladə müdrikiyinizin nəticəsi hesab edirik.

Respublikada ayrı-ayrı səviyyəsi hakimiyyət hərislərinin törətdiyi qanlı cinayətlərə, fitnə-fəsadlara qarşı Sizin qətiyyətli mübarizəniz sayəsində ölkədə vətəndaş müharibəsinin qarşısı alınmış, xain və riyakarların xalqı yeni-yeni fəlakətlərə sürükləyən alçaq niyyətlərinə son qoyulmuşdur. Azərbaycan ağısaqqalları bunu Sizin böyük tarixi nailiyyətiniz sayır və öz fəaliyyətlərində bunu həmişə təbliğ edirlər.

Respublikamızın zəngin təbii sərvətlərinin üzə çıxarılması və onlardan yerli-yerində istifadə olunması üçün böyük müdrikliliklə apardığınız siyasəti Azərbaycan ağısaqqalları və bütün xalqımız möhkəm

dəstəkləyir. Şübhə yoxdur ki, bu siyasət ən yaxın zamanda öz parlaq nəticələrini verəcək, ölkəmiz dünyanın ən inkişaf etmiş ölkələrindən birinə çevriləcəkdir. Aqrar islahatlara dair qəbul edilən qanunlar və onların həyata keçirilməsi üçün görülən tədbirlər ölkəmizin kənd təsərrüfatının zəngin imkanlarından hərtərəfli istifadə olunmasına möhkəm zəmanət verir.

Sizin respublikamızın sosial inkişafına, elmin, təhsilin, səhiyyənin, mədəniyyətin yüksəlişinə göstərdiyiniz müstəsna qayğıni bəşəriyyət tarixinin ən nadir rəhbərlərinə məxsus bir keyfiyyət hesab edirik.

Gənc nəslin tərbiyəsinə Sizin göstərdiyiniz qayğı və diqqəti bütün respublika ağsaqqalları ürəkdən bəyənir. Öz ağsaqqal sözümlə, öyüd-nəsihətimizlə gənclərin vətənimizə, doğma torpağımıza sədaqət ruhunda tərbiyə olunmasında Sizin yaxın köməkçinizik.

Müstəqilliyimizi qoruyub saxlamaq üçün güclü orduya, müasir texnikaya yiyələnmiş silahlı qüvvələrə olan böyük ehtiyacı nəzərə alaraq Sizin bu sahədəki daimi qayğınızı alqışlayır və biz də sıralarımızda olan döyüş yolu keçib mətinləşmiş minlərlə veteranımızın qüvvələrindən istifadə edilməsi üçün əlimizdən gələni əsirgəməyəcəyik.

Sizin xarici siyasət sahəsindəki müdrikliyiniz hər bir qeyrətli azərbaycanlının milli iftixarına çevrilmişdir. Bu sırada Sizin tarixi səfərləriniz, ABŞ, Çin, İngiltərə, Fransa və digər xarici dövlətlərin rəhbərləri ilə görüşləriniz, qəbul edilmiş sənədlər dünya siyasəti sahəsində ən parlaq tarixi salnamə kimi özünə yer tapmış və tapacaqdır.

Respublikamızda apardığınız xarici və daxili siyasət sahəsində xalqımızın əmin-amanlığı təmin olunmuşdur. Biz müxalifətdə olan səriştəsiz siyasi dargözlərin xalqı azdırmaq cəhdlərini kəskin şəkildə pisləyir və Sizi möhkəm əmin edirik ki, respublika ağsaqqalları belə cəhdlərin qarşısını almaqda Sizin yaxın yardımçınız olacaqlar.

Əziz Prezidentimiz! Sizi bir daha ürəkdən təbrik edir, Azərbaycan xalqının səadəti naminə möhkəm cansağlığı, uzun ömür, çoxsahəli fəaliyyətinizdə yeni-yeni uğurlar arzulayırıq.

Allah Sizi Azərbaycan xalqına çox görməsin.

Azərbaycan Ağsaqqallar Şurası İdarə Heyəti adından
akademik B.BUDAQOV

May, 1998-ci il

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ CƏNAB HEYDƏR ƏLİYEVƏ

Əziz Heydər Əlirza oğlu!

Sizin xalqın iradəsi ilə yenidən Prezident seçilməniz biz Ağsaqqallar Şurası rəhbərliyini hədsiz dərəcədə sevindirdi.

Sizin kimi müdrik dövlət başçısının yenidən Prezident seçilməsi Azərbaycan xalqının bütün arzu və istəklərinin həyata keçəcəyinə böyük inam yaradır.

Sizi ürəkdən təbrik edir, həyata keçirdiyiniz kursu geniş təbliğ edəcəyimizə söz veririk.

Bütün qüvvə və səylərimizi xalqın Sizin ətrafınızda sıx birləşməsi işinə sərf edəcəyik.

Dərin istək və hörmətlə

**AZƏRBAYCAN AĞSAQQALLAR
Şurasının sədri**

Sədrin müavini

Şuranın İşlər müdiri

B. BUDAQOV

Fuad Qasımzadə

Baxşəli Həsənov

Oktyabr, 1998-ci il

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ CƏNAB HEYDƏR ƏLİRZA OĞLU ƏLİYEVƏ

Hörmətli Heydər Əlirza oğlu!

Bu il iyul ayının 8-də Azərbaycan Ağsaqqallar Şurasının Elmlər Akademiyasının Rəyasət Heyətinin binasında keçirilən geniş iclasında oktyabr ayının 11-də keçiriləcək növbəti prezident seçkilərində Ağsaqqallar Şurası yekdilliklə Sizin namizədliyinizi irəli sürmüşdür.

Azərbaycan xalqı qarşısında olduqca böyük tarixi xidmətləriniz vardır. Rəhbərlik etdiyiniz müddət ərzində xalqımızın əldə etdiyi nailiyyətlər, uğurlar misilsizdir. Xüsusilə son illər cəmiyyətdə baş qaldıran, xalqın parçalanmasına yönəldilən qara qüvvələr Sizin fədakarlığınız və incə siyasətiniz sayəsində dəf edilmişdir. Olduqca güclü sabitlik yaranmış, xalqın ictimai-siyasi həyatında dönüş baş vermişdir. Bir sözlə, Siz Azərbaycanı vətəndaş müharibəsindən xilas etmişiniz. Bu, Sizin müdrikliyiniz, uzaqgörənliyiniz, xalqa ürəkdən bağlılığınız və dünya şöhrətli siyasətiniz nəticəsində əldə edilmişdir. Siz Azərbaycan Respublikasını bir dövlət kimi dünyaya tanıtmısınız.

Hörmətli Prezident! Respublikamızda olan bir milyondan artıq qaçqın və məcburi köçkünün taleyi həmişə Sizin diqqət mərkəzinizdədir. Torpaqlarımızın sülh yolu ilə həlli uğrunda yorulmaq bilmədən apardığınız mübarizə bizə yaxşı məlumdur. Lissabon sammiti buna parlaq misaldır. Bu, Sizin böyük tarixi və siyasi qələbəsinizdir. Biz ağsaqqallar inanırıq ki, Sizin siyasətiniz sayəsində torpaqlarımız azad ediləcək və qaçqınlar öz dedə-baba yurdlarına qayıdacaqlar.

Sizin simanızda xalqımız özünün xilaskarını tapmışdır. Xalq həmişə Sizə inanır. Biz də öz növbəmizdə ağsaqqal sözünü heç vaxt Sizdən əsirgəmirik.

Bütün bunları nəzərə alaraq, müraciətimizi qəbul etməni və oktyabrın 11-də keçiriləcək növbəti prezident seçkilərində Sizin səsə qoyulmağınıza razılıq verməni xahiş edirik.

***Azərbaycan Ağsaqqallar Şurası.**
8 iyul 1998-ci il*

B Ə Y A N A T

Azərbaycan Respublikası Ağsaqqallar Şurası bəyan edir ki, 1998-ci il oktyabrın 11-də prezident seçkiləri ilk dəfə olaraq Azərbaycanda çox yüksək demokratik şəraitdə keçirildi. Seçkilərdə bütün demokratik prinsip və müddəalara əməl edildi. Seçkilərin keçirilməsində hər hansı bir şəxs və ya qüvvə tərəfindən müdaxilə və təzyiq olunmadı. Biz ağsaqqallar keçirilən bu seçkilərdən çox razı qaldıq. Seçkilərin nəticəsi bütün xalqımız kimi, biz ağsaqqalların da ürəyindən oldu.

Dünya şöhrətli böyük siyasi xadim, cənab Heydər Əliyevin yenicən prezident seçilməsi xalqımızın bütün arzu və diləklərinin həyata keçəcəyinə inamımızı bir daha artırdı.

Biz ağsaqqallar əziz Prezidentimizi ürəkdən təbrik edir, ona uzun ömür, cansağlığı, yeni-yeni uğurlar diləyirik.

Prezidentin dönmədən həyata keçirdiyi daxili və xarici siyasəti biz ağsaqqallar yorulmadan təbliğ edəcəyik.

***Azərbaycan Respublikası**
Ağsaqqallar Şurası
Oktyabr, 1998-ci il*

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ CƏNAB HEYDƏR ƏLİYEVƏ

Möhtərəm Prezident!

Biz Azərbaycan Respublikası ağsaqqalları Sizin qardaş Türkiyə dövlətinin ən yüksək mükafatı olan Beynəlxalq "ATATÜRK" Sülh mükafatına layiq görülmənizi böyük iftixar hissi ilə qarşıladıq. Siz böyük Atatürkün "Yurdda sülh, Cahanda sülh" prinsiplərinə uyğun olaraq bütün dünyada sülhün bərqərar edilməsi, dövlətlər və xalqlar arasında dostluğun, mehriban qonşuluq münasibətlərinin inkişafı naminə böyük işlər görmüşsünüz.

Bu mükafat Azərbaycanda, Türk dünyasında və ümumiyyətlə, bütün dünyada əmin-amanlıq, dinc inkişaf uğrunda əzmlə apardığınız gərgin əməyin nəticəsidir. Bu mükafat Sizin mübarizələrlə dolu mənalı həyat yolunuzun bir mərhələsinə verilən qiymətdir.

Azərbaycanın adını bütün dünyada yüksəltdiyiniz üçün, Azərbaycan dövlətçiliyini məhv olmaqdan xilas etdiyiniz üçün, Azərbaycan dövlətini gələcək sülh yoluna çıxararaq onun sürətli inkişafına güclü zəmin yaratdığınız üçün çox sağ olun!

Respublika Ağsaqqallar Şurası daim Sizin daxili və xarici siyasətinizi dəstəklədiyini bəyan etmişdir. Biz ağsaqqallar dünyada, eləcə də respublikamızda gedən ictimai-siyasi proseslərə biganə qalmamışıq. Haqqın və ədalətin, əziz Prezidentimiz Heydər Əliyevin tərəfdarı olmuşuq.

Beynəlxalq "ATATÜRK" Sülh mükafatı ilə təltif olunmanız münasibətilə Sizi bir daha ürəkdən təbrik edir, xalqımızın işıqlı gələcəyi naminə möhkəm cansağlığı arzulayırıq.

*Respublika Ağsaqqallar Şurasının sədri,
akademik B.BUDAQOV*

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ MÖHTƏRƏM CƏNAB HEYDƏR ƏLİYEVƏ

Hörmətli Prezident!

Azərbaycan Respublikası Ağsaqqallar Şurasının sədri seçilməyimlə əlaqədar Sizə öz şəxsi razılığımı bildirirəm.

Respublika Ağsaqqallar Şurası Sizin daxili və xarici siyasətinizi tamamilə bəyənir, dəstəkləyir, qarşıya qoyduğunuz vəzifələrin yerinə yetirilməsinə yaxından köməklik göstərir və bu işdə qüvvəsini, bacarığını əsirgəmir.

Respublika Ağsaqqallarının 1997-ci il sentyabrın 27-də keçirilmiş növbədənənar III qurultayının nümayəndələri bir daha Sizin daxili və xarici siyasətinizlə yekdil olduğunu bildirirdi. Sizə ünvanlanan müraciətdə bunların hamısı öz əksini tapmışdır. Sizi möhkəm əmin edirik ki, respublika ağsaqqalları onların qarşısında qoyduğunuz vəzifələri daim diqqət mərkəzində saxlayacaqlar.

Cənab Prezident! Məlumunuz olsun ki, Ağsaqqallar Şurasının heç bir maliyyə vəsaiti olmadığından işin səmərəli təşkilində böyük çətinliklər yaranır. Ağsaqqallar Şurasının işini yaxşılaşdırmaq məqsədilə onun dövlət büdcəsi hesabına saxlanması üçün imkan tapılması barədə müvafiq təşkilatlara göstəriş vermənizi Sizdən xahiş edirik.

Sədr, akademik B. Budaqov

28 sentyabr 1997-ci il

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ, ZATÍ-ALÍLƏRÍ HEYDƏR ƏLÍYEVƏ

Azərbaycan Respublikası Ağsaqqallar Şurasının Azərbaycan Respublikasının müstəqilliyinin 10 illiyinə həsr olunmuş yığıncağının

M Ü R A C İ Ə T İ

Əziz və möhtərəm Prezident!

Azərbaycan Ağsaqqallar Şurasının Azərbaycan Respublikasının müstəqilliyinin 10 illiyinə həsr olunmuş yığıncağı Sizə — Müstəqil Respublikamızın Prezidentinə, xalqımızın sınıanmış liderinə, ən böyük el Ağsaqqalına səmimi salamlarını göndərir, ən gözəl arzu və xoş niyyətlərini bildirir. Keçən 10 il göstərdi ki, məhz Sizin rəhbərliyinizlə Respublikamız əsl müstəqillik əldə etmiş, onun əbədi qalacağına, möhkəmlənəcəyinə real imkan əldə olunmuşdur.

Biz xalqımızı, xüsusən gənc və böyüməkdə olan nəslə əsl vətənpərvər və millətsevər, respublikamıza sədaqət, onun keşiyində durmaq, inkişafı qayğısına qalmaq ruhunda tərbiyə edərək Sizin müdrik göstərişlərinizə əsaslanırıq. Sizin müdrik kəlamlarınız, öyüd və nəsihətləriniz böyük el Ağsaqqalının sözüdür, bizim üçün aydın yol göstərən qüdrətli amildir.

10 illik ərəfəsində Sizin milli-mənəvi dəyərlərimiz barədə Bəyanatınız təlim-tərbiyə prosesində, ümumiyyətlə bütün işlərinizdə tarixi əhəmiyyəti olan qüdrətli sənəddir. Bu, biz ağsaqqallar üçün əvəzsiz bir mənbədir. Xalqı, xüsusən gənclərimizi vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə etmək, qeyrətli, namuslu vətəndaşlar kimi yetişdirmək işində bu Bəyanatın önəmli əhəmiyyəti vardır. Biz Bəyanatda irəli sürülmüş müddəaları fəaliyyətimiz üçün proqram xarakterli göstərişlər sayırıq və onların həyata keçirilməsi üçün əməli işimizi daha böyük əzmlə davam etdirəcəyik.

Bəyanat bir daha göstərdi ki, Siz dövlətin simvolu, bütün vətəndaşlarımızın qarantı kimi Prezident vəzifəsini ən yüksək səviyyədə, şərəf və ləyaqətlə yerinə yetirir, milli-mənəvi dəyərlərimizə əsaslanmağı vacib sayırsınız. Gənc nəslə əslər boyu böyük sınaqlardan çıxmış mənəvi, əxlaqi dəyərlər ruhunda tərbiyə etmək barəsində Sizin göstərişlərinizi daim rəhbər tutacağıq.

Siz milli mentalitetimizi xalqın böyük sərvəti sayırsınız. Milli ruhumuza, milli mənəviyyətimizə əks olan yüngül hərəkətləri, gecə barları və kafələrin düşkün əxlaqi keyfiyyətlər yayan fəaliyyətini ən dəhşətli hallar kimi ifşa etmiş, bu sahədə mübariz mövqə tutmağı, xalqı yüksək mənəvi-əxlaqi dəyərlər ruhunda tərbiyə etməyi mühüm vəzifə kimi qarşıya qoymusunuz. Bu, bizim üçün məqsədyönlü iş olacaqdır.

Respublikamızın 10 illiyi dövlətçiliyimizi bundan sonra da göz bəbəyi kimi qorumağı, sivil dövlətlər sırasına çıxmaq yolunda yorulmadan çalışmağı, Sizin dönmədən həyata keçirdiyiniz prinsiplə kursu geniş təbliq etməyi, xalqa, xüsusən gənc nəsle aşılamağı tələb edir. Biz bu sahədə fədakarlıqla çalışmalı, Ağsaqqal sözünü kütlələrə çatdırmalıyıq.

Azərbaycan heç vaxt bu qədər müstəqil, bu qədər güclü dövlətçiliyə malik Respublika olmamışdır. Bunun əldə edilməsində Sizin müstəsna xidmətləriniz var. Bu uğurlar biz ağsaqqalları ruhlandırır və daha çevik fəaliyyətə çağırır.

Bu il sentyabrın 11-də ABŞ-da baş vermiş terror aktı bütün dünya ictimaiyyətinin dərin həyəcanına, mütərəqqi bəşəriyyətin qəzəb və nifrətinə səbəb olmuşdur. Azərbaycan terrorizmin nə olduğunu yaxşı bilir. Ermənistanın Azərbaycanda dəfələrlə törətdiyi terror aktları xalqımızın qəzəb və nifrət hissini coşdurmuş, terrorizmə qarşı mübarizəni bizim üçün ən vacib problemə çevirmişdir. Respublika Ağsaqqallar Şurası terrorizmə qarşı mübarizəni bundan sonra da özünün ən vacib vəzifələrindən sayacaq və bu sahədə dönmədən mübarizə aparacaqdır.

10 il ərzində Azərbaycan dövlətçiliyi möhkəmlənmiş, iqtisadi, sosial və mədəni inkişaf sahəsində yeni nailiyyətlər əldə etmişdir. Bu gün müstəqil Azərbaycanın səsi BMT-dən, Avropa Şurasından, dünyanın

ən mötəbər tribunalarından gəlir. Bütün bu uğurların əldə edilməsində Sizin xidmətiniz əvəzsizdir.

Əziz Prezident! Biz Müstəqilliyimizin 10 illiyi münasibətilə Azərbaycanın bütün rayonlarında tədbirlər həyata keçirir, yığıncaq və toplantılarda bu əlamətdar hadisəni geniş təbliğ edirik. Hazırda bu iş Sizin 13 avqust 2001-ci il tarixli Bəyanatınızla birgə həyata keçirilir. Xalqımızın tərəqqisi naminə Sizə uzun ömür, cansağlığı, yeni uğurlar diləyir və Ağsaqqal sözü veririk ki, biz Sizin etibarlı dayağınız kimi bundan sonra da fəal mövqe tutacağıq.

Müraciət 2001-ci il oktyabr ayının 4-də Azərbaycan Respublikası Ağsaqqallar Şurasının İdarə Heyətinin çağırdığı Ümumrespublika yığıncağında qəbul edilmişdir.

*Azərbaycan Respublikası Ağsaqqallar Şurasının sədri,
akademik B.Budaqov*

4 oktyabr 2001

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ
CƏNAB HEYDƏR ƏLİRZA OĞLU ƏLİYEVƏ**

Möhtərəm Prezidentim!

Məni Şöhrət ordeni ilə təltif etdiyinizə görə Sizə öz alim minnətdarlığımı və ağsaqqal razılığımı bildirirəm. Bu yüksək dövlət mükafatı Sizin Azərbaycanın böyük elminə göstərdiyiniz Prezident qayğısıdır.

Mən həmişə olduğu kimi, bundan sonra da Sizin bu qayğı və diqqətinizə cavab olaraq öz vicdanımın səsi ilə işləyəcək, Azərbaycan dövlətçiliyinin qorunmasına, elmin məqsədyönlü inkişafının təmin olunmasına çalışacaq, ölkəmizin demokratik yolla inkişafına öz vətəndaşlıq əməyimi sərf edəcəyəm.

Sizə dərin hörmətlə

*Azərbaycan EA H.Ə.Əliyev adına
Coğrafiya İnstitutunun direktoru,
Respublika Ağsaqqallar Şurasının sədri,
akademik B.Ə.Budaqov
"Xalq qəzeti", 26 yanvar 2000*

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ CƏNAB HEYDƏR ƏLİYEVƏ

Möhtərəm Prezident!

Respublikamıza başçılıq etdiyiniz uzun illər ərzində Sizin elmimizə və mədəniyyətimizə göstərdiyiniz qayğını daim öz üzərimizdə hiss etmişik və bu gün də hiss edirik. Təsadüfi deyildir ki, bu sahələrdəki ən böyük uğurlarımız yalnız Sizin adınızla bağlıdır.

1970-81-ci illərin ictimai-siyasi və mədəni həyatında əlamətdar hadisələrdən biri kimi qiymətləndirilmiş oncildlik milli-universal Azərbaycan Sovet Ensiklopediyasının nəşri də o dövrdə Sizin qayğınız və köməyiniz sayəsində ərəşə gətirilən və gələcək nəsillərə erməğan olan töhvələrimizdən biridir. Azərbaycan Milli Ensiklopediyasının Elmi-Redaksiya Şurasının üzvü və bir çox məqalələrin müəllifi kimi mən də bu nəşrin həyata keçirilməsinin bütün mərhələlərində iştirak etmişəm.

Yaxşı yadımdadır. Siz oncildliyin nəşri ilə bağlı məsələləri daim nəzarətdə saxlayır, cildlərin yüksək elmi və poliqrafik səviyyədə hazırlanması və vaxtında oxuculara çatdırılması üçün diqqətinizi əsirgəməirdiniz. Bütövlükdə Azərbaycanda poliqrafiyanın səviyyəsini yüksəltmək tədbirləri ilə yanaşı, Siz Azərbaycan Sovet Ensiklopediyasının nəşri ilə bağlı mühüm işlərin o zaman qabaqcıl poliqrafiya müəssisələrindən sayılan Moskva yaxınlığındakı Kalinin şəhərinin poliqrafiya kombinatında yerinə yetirilməsinə nail oldunuz. Bu gün də Azərbaycan oxucusu öz dilində etibarlı informasiya mənbəyi kimi istifadə etdiyi oncildliyin ən böyük müəllifinə — Sizə xalqımızın uzaq keçmişindən başlayaraq, 1987-ci ilə qədər olan çoxcəhətli həyatını özündə cəmləşdirən ensiklopediyaya görə minnətdardır.

Sizin respublikada olmadığınız müddətdə ensiklopediya işinə və ensiklopediyaçılarıma qayğı göstərilməmiş, hətta 1989-cu ildə Ensiklopediya dövlətin maliyyə himayəsindən çıxarılaraq təsərrüfat hesabına keçirilmişdir. Halbuki dünya praktikasında az qala dövlət atributlarından biri kimi qəbul edilmiş bütün milli ensiklopediyalar daim öz dövlətlərinin maliyyə himayəsində fəaliyyət göstərir.

Cənab Prezident! Ensiklopediya işi çoxlu maliyyə vəsaiti, gərgin əmək və vaxt tələb etdiyindən, hər növ informasiyanı dönə-dönə yoxlamaq və dəqiqləşdirmək lazım gəldiyindən onu yalnız dövlət sifarişi və dövlət himayəsi ilə həyata keçirmək mümkündür. Həmişə olduğu kimi, yenə də Siz özünüzdən əvvəlki səriştəsiz respublika rəhbərlərinin buraxdıqları səhvləri düzəltmək missiyasını öz üzərinizə götürmüş və 2000-ci il 15 avqust tarixli Fərmanınızla Azərbaycan Milli Ensiklopediyasını büdcə təşkilatı elan etmişsiniz. Bu, elmi ictimaiyyətin, eləcə də ensiklopediyaçılarımızın, onun Elmi-Redaksiya Şurası üzvlərinin və müəlliflərinin üreyindən olmuşdur.

Ensiklopediyanın onuncu cildinin 1987-ci ildə çapdan çıxdığını nəzərə alsaq, müstəqil Azərbaycanımızın milli ensiklopediyasını hazırlamaq üçün ensiklopediya kollektivinin və onun işində iştirak edən elmi ictimaiyyətin üzünə böyük məsuliyyət düşür. Biz yeni ensiklopediyada həm respublikamızın və xalqımızın həmin ildən sonrakı dövrdə keçirdiyi keşməkeşli yolu, həm də son onilliyin ictimai-siyasi hadisələrini — şəxsən Sizin ölkəmizi parçalanmaq təhlükəsindən qurtarmaq yolunda atdığınız qətiyyətli addımlarınızı, fədakar fəaliyyətinizi obyektiv və qərəzsiz işıqlandırmalıyıq.

Mən Azərbaycan Milli Ensiklopediyasının Elmi-Redaksiya Şurasının üzvü kimi kollektivin işi ilə daim maraqlanıram və bildirim ki, onlar son illər maliyyə çətinliyi çəksələr də, xeyli bircildlik ensiklopediya və ensiklopedik soraq kitabları ("Fəlsəfə ensiklopediyası", "Dünya xalqları", "Azərbaycan toponimləri", "Kim kimdir", "Kütləvi tibb ensiklopediyası") nəşr etdirə bilmişlər.

Bir sıra başqa ensiklopediyalar ("Azərbaycan ədəbiyyatı və incəsənəti ensiklopediyası", "Dünya dinləri", "Politologiya", "Azərbaycan milli kulinariyası", "Ov ensiklopediyası", "Azərbaycan Respublikası" xüsusi cildi, "Bakı ensiklopediyası" və s.), o cümlədən mənim baş redaktoru olduğum "Azərbaycanın coğrafiya ensiklopediyası" çap üçün hazır olsalar da, maliyyə çətinlikləri üzündən onların nəşri hələlik həyata keçirilməmişdir. Bütün bu ensiklopediyalar Azərbaycan Milli Ensiklopediyası çoxcildliyinin nəşri üçün informasiya bazası olacaqdır.

Bu gün ölkəmizin elmi ictimaiyyəti və Azərbaycan Milli Ensiklopediyası kollektivi yeni, müstəqil Milli Ensiklopediyamızı hazırlamağa və bu nəşri həyata keçirməyə qadirdir. İşə başlamaq üçün yalnız Sizin göstərişiniz kifayət edərdi. Azərbaycan Respublikasının 2000-ci ildə Sizin Fərmanınızla qüvvəyə minmiş "Nəşriyyat işi" haqqında Qanun-da müəyən edilmiş büdcə məsələsinin həlli isə daha intensiv fəaliyyət üçün uğurlu stimullardır.

MDB məkanındakı ölkələrin əksəriyyəti özlərinin yeni milli ensiklopediyalarını nəşr etməyə başlamışlar və biz onlardan geridə qalmaq istəməzdik. Ona görə də arzu edərdik ki, tezliklə Sizin başçılığınız və himayənizlə demokratik Azərbaycan Respublikamızın müstəqil Milli Ensiklopediyası üzərində işə başlayaq.

Dərin hörmət və ehtiramla,

**Azərbaycan MEA H.Ə.Əliyev adına
Coğrafiya İnstitutunun direktoru,
Azərbaycan Milli Ensiklopediyası
Elmi-Redaksiya Şurasının üzvü,
akademik Budaq Budaqov
Fevral, 2002-ci il**

KİTABIN İÇİNDƏKİLER

Ön söz.....	5
I. HEYDƏR ƏLİYEV BÖYÜK TARİXİ ŞƏXSİYYƏTDİR	
Heydər Əliyev fenomeni.....	6
Xalqımızın inam qütbü.....	21
Elmin inkişafına Prezident qayğısı.....	24
Prezident Heydər Əliyevi dəstəkləyirik.....	28
Uğurlu qayıdış.....	30
Heydər Əliyev zirvədir	37
Minilliklər qovşağının bəhrəsi.....	38
Azərbaycan Respublikasında özümçülüyn şərəfi bərpa olunmalıdır.....	40
Cənab Heydər Əliyev böyük tarixi şəxsiyyətdir.....	44
Uğurlu kadr tapıntısı.....	45
Lissabon zirvə toplantısı: Ermənistan nə "uddu", nə uzduzdu.....	47
EA-nın Coğrafiya İnstitutunun direktoru akademik Budaq Budaqovun çıxışı.....	51
Biz ziyalılar özümüzü Naxçıvana doğru tez-tez çevirməliyik.....	54
Görünən kəndə nə bələdçi?.....	56
O illərə bir baxış.....	63
Azərbaycanlıların Ermənistandan deportasiyası tarixinin tədqiqi sahəsində təxirəsalınmaz vəzifələrimiz.....	65
Xoş illər arzusu ilə	73
Müstəqillik əbədidir	74
Azərbaycan xalqı vahid qüvvədir	80
Ağasaqqal olan yerdə	82
Yeni Azərbaycan Partiyasının Birinci qurultayı nümayəndələrinə.....	85
Yaradıcı izin memarı.....	86
İlham dünyası.....	90
Mən elə bilirəm ki.....	100
YAP-ın uğurlu inkişaf yolu cənab Heydər Əliyev yoludur.....	106
II. MÜRACİƏTLƏR, MƏKTUBLAR.....	109

B.Ə.BUDAQOV
HEYDƏR ƏLİYEV FENOMENİ

Redaktoru	ROZA KƏRİMOVA
Nəşriyyat redaktoru	MÜRSƏL BƏHMƏN
Texniki və bədii redaktoru	RAFAEL FAİLOĞLU
Korrektoru	ASYA SADIXOVA
Kompüter operatoru	HƏLİMƏ ƏHMƏDZADƏ
Çapa məsul	ƏSƏD İSMAYİLOV

«İSMAYIL» Nəşriyyat-Poliqrafiya Müəssisəsinin direktoru
VƏSİMƏ İSMAYILQIZI

Yığılmağa verilmişdir: 02.12.2002
Çapa imzalanmışdır: 24.12.2002
Kağız formatı: 60x84 1/16
Həcmi: 8,5 çap vərəqi
Tiraj: 1000

"İsmayıl" Nəşriyyat-Poliqrafiya Müəssisəsi

Ünvan: Bakı, Azərbaycan
S. Əsgərova küç., 85
Tel./Faks: 97 34 73
E-mail: ismayil_npm@mail.ru

Ar 2002
1013

